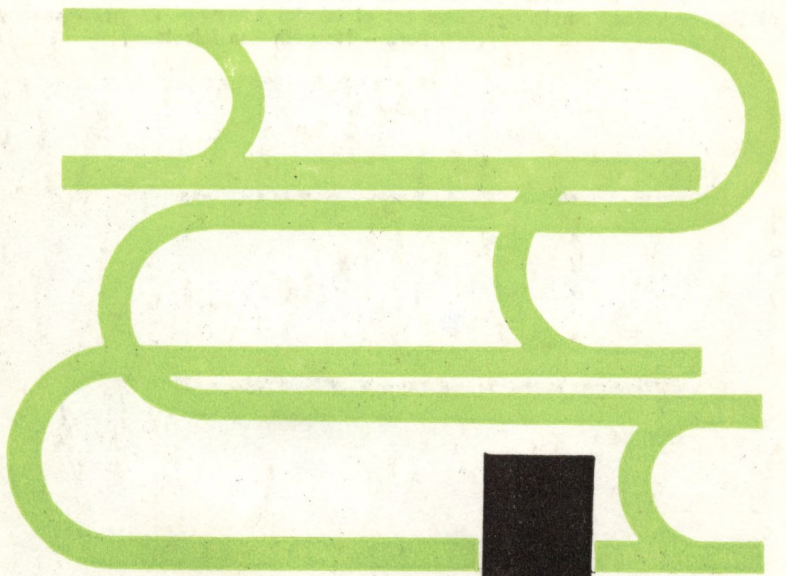

P 400 (2)

T. Károly

KÖNYVTÁROS

5

1981

Kispesten, a Berzsényi utcai általános iskolában nyílt meg a Szabó Ervin Könyvtár új fiókkönyvtára, amely egyszerre lát el iskolai könyvtári és gyermekkönyvtári feladatokat. (MTI-Fotó – Horváth Éva felvételei)

TARTALOM

A IV. országos könyvtárügyi konferencia tézisei (<i>Tervezet</i>)	251
BESZÉLGETÉSEK A KÖNYVTÁRRÓL	
SZALAI SÁNDOR: „A könyv szerepe és fontossága csökken” (<i>Vértesy Miklós</i>)	259
Olvastuk	261
FÓRUM	
DR. ALKONYI ISTVÁN: Adalékok a hálózati-módszertani munka diagnózisához	262
GAÁL SÁNDOR: A betegség és a gyógyítás is összefügg a járási könyvtárak állapotával	263
VARGA BÉLA: Gondolatok a központi ellátásról	264
Szerkesztői üzenet	268
Kitüntetések	268
N. RÁCZ ARANKA: Az állománykivonások és a főlépcsődokumentáció	269
FERENCZI ZSUZSANNA: 10 kérdés — 10 megoldás. Könyvtár szakos főiskolai hallgatók nyomozásai és válaszai olvasói kérdésekre II.	274
A tanácsi és a szakszervezeti közművelődési könyvtárak (szolgáltatóhelyek) 1980. évi fontosabb adatai	280
KÖNYVTÁRI ÉLET	
Változások a HVDSZ fővárosi hálózatának felépítésében (<i>Balogh Mária Eszter</i>)	282
A bölcsődés korú gyermekek és a könyv (<i>Mészáros Béláné</i>)	284
A lapokban olvastuk (<i>Pest megyei Hírlap</i>)	285
Hírek	286
LÁTÓKÖR	
REJTŐ ISTVÁN—RÓZSA GYÖRGY: Újabb vietnami jegyzetek	288
Lapozgató	290, 299
DR. HÉBERGER KÁROLY: Szükséges-e a propagandatevékenység a tudományos könyvtárakban?	291
Az egyetemi doktori vizsgákról (<i>Sz. S.</i>)	293
VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL	
TATAY SÁNDOR: Ülök a könyvtárban	294
DR. REISINGER FRIGYESNÉ: Egy százéves budai iskola könyvtára (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	297
A Könyvtáros galériája: Torró Vilmos (<i>Galambos Ferenc</i>)	300
KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM	
Honvédségi könyvtárosok kézikönyve (<i>M. G.</i>)	301
Móra László: Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ története (1883—1949) (<i>Végh Ferenc</i>)	302
BIBLIOGRÁFIÁK	
Egy statisztikai kiadvány számítógépes repertóriumja (<i>Szinainé László Zsuzsa</i>)	303

A lapunk e számában közölt ex libriseket Torró Vilmos készítette

Из содержания

- Тезисы 4-ой венгерской конференции по библиотечному делу (проект) (251);
Разговоры о библиотеке. Интервью с академиком, философом, социологом *Шандором Салаи* (259);
Можно ли лечить сетевую-методическую работу? (262);
Варга Бела: Опыт библиотечного снабжения маленьких деревень в области Веспрем (264);
Н. Рац Аранка: Роль венгерского центра дубликатов в перегруппировке частей фондов, становившихся излишними в отдельных библиотеках (269);
Ференци Жужанна: 10 вопросов — 10 ответов. Студенты библиотечного отделения вуза в справочно-информационной службе: как они попытались ответить на вопросы читателей. 2 часть. (274);
Статистические данные советских и профсоюзных массовых библиотек о 1980 г. (280);
Рейтё Иштван—Розса Дьёрдь: Участие библиотеки Венгерской Академии Наук в создании научно-информационной системы Вьетнама (288);
Хебергер Карой: Нужна ли пропаганда в научных библиотеках? (291)

From the contents

- Theses of the 4th Hungarian Conference on Librarianship (Draft) (251);
Talks about the library. Interview with academician *Sándor Szalai*, philosopher and sociologist (259);
Is methodological work curable? (Dispute). (262);
Béla Varga: Experiences on library services for little villages in Veszprém county (264);
Aranka Rác N.: Role of the Hungarian centre for surplus copies in restructuring superfluous parts of collections among libraries (269);
Zsuzsanna Ferenczi: How college students of librarianship tried to answer reader's questions in reference service Pt.2. (274);
Statistical data on council and trade union public libraries for 1980 (280);
István Rejtő—György Rózsa: Contribution of the Library of the Hungarian Academy of Sciences in building out an information system of scientific and technical literature in Vietnam (288);
Károly Héberger: Is propaganda necessary in scientific libraries? (291);

Aus dem Inhalt

- Die Thesen der IV. Ungarischen Tagung für Bibliothekswesen (Entwurf) (251);
Gespräche über die Bibliothek (Interview mit *Sándor Szalai*, Akademiker, Philosoph, Soziolog) (259);
Ist die methodische Arbeit heilbar? (Diskussionsbeitrag) (262);
Béla Varga: Die Erfahrungen der Buchversorgung der Kleingemeinden im Komitat Veszprém (264);
Frau Aranka N. Rác: Die Rolle der Ungarischen Zentralstelle für überflüssige Exemplare in der Umgruppierung der in den einzelnen Bibliotheken überflüssig gewordenen Bestandteile (269);
Zsuzsanna Ferenczi: 10 Fragen — 10 Antworten. Hochschulstudenten der Bibliothekskunde im Auskunftsdienst; wie versuchten sie zu antworten auf die Fragen der Leser II. (274);
Die statistischen Daten der allgemeinbildenden Räte- und Gewerkschaftsbibliotheken vom Jahre 1980 (280);
István Rejtő—György Rózsa: Die Mitwirkung der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften im Ausbau der fachliterarischen Informationsorganisation in Vietnam (288);
Károly Héberger: Ist die Propagandaarbeit in den wissenschaftlichen Bibliotheken nötig? (291).

Cikkeink szerzői

Dr. Alkonyi István, a KG-INFORMATIK munkatársa; *Ferenczi Zsuzsanna*, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola adjunktusa; *Gaál Sándor*, a Tiszafüredi Nagyközségi-Járási Könyvtár igazgatója; *Galambos Ferenc* bibliográfus; *Dr. Héberger Károly*, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója; *N. Rác Aranka*, az Országos Széchényi Könyvtár főosztályvezetője; *dr. Reisinger Frigyesné*, a Szilágyi Erzsébet Gimnázium tanár-könyvtárosa; *Rejtő István*, a Magyar Tudományos Akadémia Központi Könyvtárának igazgatóhelyettese; *Rózsa György*, az MTA Központi Könyvtárának főigazgatója; *Szinainé László Zsuzsa*, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Varga Béla*, a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatója; *Végh Ferenc*, a BME Központi Könyvtárának munkatársa; *Vértessy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője.

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805

Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.

Levél cím: 1906 Budapest, Pf. 223.

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

Egyetemi Nyomda — 81.6718 Budapest, 1981.

Felelős vezető; **Sümeghi Zoltán** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Elfizethető a hírlapkiadás postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámmra. Előfizetési díj 1/4 évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

**KÖNYVTÁROS
A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA**

INDEX: 25 449

A IV. országos könyvtárügyi konferencia tézisei

(TERVEZET)

Tíz év telt el a III. országos könyvtárügyi konferencia óta. Az időközben lezajlott, illetve kibontakozó folyamatok szükségessé teszik, hogy az eredményeket és hiányosságokat mérlegelve hosszabb időszakra kitűzzük a könyvtárügy haladásának irányát, és meghatározzuk a legfontosabb tennivalókat.

A IV. országos könyvtárügyi konferencia előkészítése során a Művelődési Minisztérium széles társadalmi és szakmai bázisra támaszkodott. A közös munka eredményeként születtek meg azok a dokumentumok, amelyek egyúttal e tézisek alapjául is szolgáltak.

A IV. országos könyvtárügyi konferencia célja, hogy segítse a könyvtári-tájékoztatási szolgáltatások fejlesztésének társadalmi ügyé válását, és a konferencián elfogadott feladatok végrehajtására mozgósítsa a könyvtár- és tájékoztatásügy dolgozóit, intézményeit, ezek fenntartóit, illetve felügyeleti szerveit, a szolgáltatások használóit, az érdekeiket képviselő társadalmi szervezeteket és a tömegkommunikációs intézményeket.

Az elmúlt tíz év áttekintése

A magyar könyvtárügy, mint a szocialista kultúra egyik fő alkotóeleme, az elmúlt tíz évben is eredményesen szolgálta a társadalom fejlődését. Szolgáltatásai színvonalasabbak, sokrétűbbek lettek, számos korszerű szolgáltatási forma honosodott meg, terjedt el.

A könyvtári szolgáltatások igénybevétele összességében növekedett, a különböző könyvtártípusokban együttesen 3,6 millió beiratkozott olvasót tartottak nyilván. Az iskolai, a felsőoktatási és a szakkönyvtárak igénybevétele növekedett, a közművelődési könyvtárak látogatottsága — országosan — változatlan maradt.

Világosan érzékelhető, hogy ahol a közművelődési könyvtárak működési feltételei javultak, több lett az olvasó, nőtt a forgalom; ahol erre nem került sor, mennyiségi és minőségi visszaesés következett be.

Kedvezően alakultak a könyvtárhasználati szokások: a differenciált szolgáltatások nyújtására alkalmas könyvtárakban erőteljesen megnőtt az állomány kölcsönzése és helyben történő használata, sok helyen alakultak ki új gyűjteménytípusok (zenei részlegek, szakrészlegek, speciális gyűjtemények). A közművelődési könyvtári ellátás eredményesen kiterjedt a hazánkban élő nemzetiségekre; kialakultak a fegyveres erők közművelődési könyvtári hálózatai. Erősödik és terjed az a felismerés, hogy a kutatásnak-fejlesztésnek, a termelésnek, az oktatásnak lényeges eszköze és feltétele a szakirodalom, a szakirodalmi tájékoztatás igénybevétele. Minden tudományterületen jelentősen megnövekedett az igény a tudományos és ismeretterjesztő szakirodalom, a szakirodalmi információk iránt.

Megkezdődött a könyvtárügy szervezetének korszerűsítése. Kialakultak az első központosított ellátó rendszerek; a különféle könyvtári hálózatok között kezdenek elmosódni a korábbi merev határok, sor került néhány eredményes — a különböző típusú könyvtárakat összefogó — integrációra.

Megindult a könyvtárügy jogi szabályozásának korszerűsítése, megszülettek azok az alapjogszabályok, amelyek a továbbfejlődéshez szükséges szervezeti kereteket is meghatározzák.

Ha nem is mindig a kívánt ütemben, de javult a könyvtárak technikai felszereltsége, növekedett a reprográfiai kapacitás, terjedőben van a mikrofilmtechnika, előbbre léptünk az állományvédelemben. A számítástechnika alkalmazása terén a külföldi eredetű adatbázisokra épülő szolgáltatások szerény mértékű növekedése mellett jelentős eredmény a Magyar Nemzeti Bibliográfia előállításának automatizálása.

Az eredmények, előrelépések mellett a könyvtárügy súlyos problémákkal is küszködött, s ezek együttes hatására végeredményben növekvő hátrányba került a társadalom fejlődéséhez és a könyvtári szolgáltatásokkal szemben támasztott követelményekhez képest.

Az elmúlt évtizedben nagymértékben lassította a könyvtárügy fejlődését, hogy a művelődés- és információpolitikában, különösen annak gyakorlatában, végrehajtásában a könyvtárak nem kapták meg a növekvő feladataik ellátásához feltétlenül szükséges támogatást. Különösen súlyos volt ez az évtized második felében, amikor a művelődési beruházásokon belül is a könyvtárak részesedése aránytalanul elmaradt más intézményekhez képest. A működési feltételek javítása, a technikai fejlesztés rendkívül lassú volt.

A könyvtárügy egész tevékenységét nehezítik, nemzeti értékek megőrzését veszélyeztetik a nemzeti könyvtár, egyes országos feladatkörű szakkönyvtárak és a központi szerepkörű közművelődési könyvtárak elhelyezési, személyi és tárgyi feltételeinek (köztük dokumentumbázisának) hiányosságai. A lakótelepek többségén nem épült könyvtár, a megyei és a városi könyvtárak helyzete nem, vagy alig javult, szervezetlen a kisközségek és az agglomerációs települések könyvtári ellátása. Az iskolai könyvtárak, különösen az általános iskolákban — fejlődésük ellenére — még ma sem felelnek meg a korszerű oktatás követelményeinek. Sok még a tennivaló a betegek és a társadalmilag hátrányos helyzetűek ellátásában is.

Bár az elmúlt évtizedben az állomány gyarapítására fordított összegek számottevően emelkedtek, a keretnövekedések — különösen a szakkönyvtárakban — nem voltak képesek kiegyenlíteni a nagymértékű könyv- és folyóirat-áremelkedést (szakkönyvtárainkban az 1970 és 1974 között vásárolt dokumentumok száma 15 millió, az 1975 és 1979 között beszerzetteké már csak 8 millió volt). Fokozta az állománygyarapítás, a gazdálkodás gondjait, hogy a könyvtárak tevékenységében — összhangban a társadalom szükségleteivel — újabb dokumentumtípusok (hangrögzítések, vizuális anyagok, számítógépes adattárak stb.) is helyet kaptak.

A meglévő eszközök felhasználása sem volt minden területen egyformán hatékony. A könyvtári rendszert túlzott elaprózottság jellemzi, teljesítőképességének számos gyengesége erre vezethető vissza; sok kis könyvtár önálló egységként való fenntartása átfedéseket, indokolatlan párhuzamosságokat okoz. A hasonló vagy azonos funkciójú könyvtárak integrációja bátortalanul folyt, vélt érdekekbe és presztízsekbe ütközve csak szerény mértékben valósult meg. Ugyanakkor a könyvtári ellátásban sok területen fehér foltok találhatók. A fejlesztés egyenlőtlenége és koordinálatlansága csaknem mindenütt csökkentette a fejlődés hatékonyságát. Jórészt csak a hagyományos szakirodalmi szolgáltatások fejlődtek, a korszerű szolgáltatások nem elég széles körben terjedtek el.

Az 1976-ban kiadott, a könyvtárakról szóló törvényerejű rendelet és az ennek nyomán született jogszabályok még nem fejtették ki kellő mértékben hatásukat. Vontatottan haladt a szervezeti-együtműködési keretek megszilárdítása, tartalommal való megtöltése is. A könyvtárügy és a szakirodalmi tájékoztatásügy egységes irányításának, együtműködésének, integrálásának feladatát — a szakirodalmi információval kapcsolatos koncepciók bizonytalanságai miatt — nem sikerült megoldani.

Könyvtárügyünk jelenlegi helyzete, ellentmondásai szorosan összefüggenek a társadalmunk fejlődésében jelentkező problémákkal. Az anyagi termelés mennyiségi és minőségi változása, a társadalmi élet belső mozgása nem eredményezett általános megélenkülést a kulturális életben, a művelődésben. A szabad idő növekedésével nem emelkedett egyenes arányban a művelődésre fordított idő, és az életmódváltozások hátrányosan befolyásolták a közművelődési könyvtárak használoinak körét is. Oktatásügyünk sem tett meg mindent a tanulóifjúság rendszeres könyvtárhasználóvá nevelése érdekében. Gondot okoz a könyvtárak számára is, hogy nem alakultak ki az anyagi, szakmai és erkölcsi elismerésnek azok a módszerei, amelyek kellő módon ösztönöznék a szakembereket tudásuk, tájékozottságuk, ismereteik állandó bővítésére, naprakészen tartására.

A könyvtárügy fejlesztési programja

1. A könyvtárügy legfontosabb feladatai

A szocialista társadalom fejlődéséhez, feladatainak megoldásához nélkülözhetetlenek a könyvtári szolgáltatások. Az igényeket és a könyvtári-tájékoztatási rendszer fejlesztési irányát és mértékét *a társadalom politikai, gazdasági és kulturális feladatai határozzák meg.*

1.1. Mindezek sokféle feladatot rónak a könyvtárakra: a politikai műveltség emelését; a társadalomfejlődési törvényszerűségek felismerésének, a szocialista nemzeti tudat kialakításának segítését; aktív közreműködést a termelés és a munka hatékonyságának növelésében; a kultúra, az oktatás, a kutatás és a fejlesztés támogatását; általában azt, hogy *a könyvtárak járuljanak hozzá a társadalom szocialista vonásainak erősítéséhez és a népgazdaság további fejlődéséhez*. E feladatok átfogó jellege, fontossága, sokoldalúsága, egyidejűsége és egységessége meghatározza a könyvtárak helyét a társadalomban, a művelődésben, indokolja megkülönböztetett fejlesztésüket.

A világban bekövetkező változások az ismeretek, az információk mennyiségi növekedésével járnak, és a tájékoztatás korszerű módszereit követelik meg. Mivel a könyvtárakban konkrét formában jelentkező igények nem nőnek ezzel arányosan, sőt egyes esetekben csökkennek — részben a fel nem ismert vagy kellő érdekeltséggel alá nem támasztott szükségletek, részben a szolgáltatások hiányosságai miatt —, szükséges, hogy az irányító szervek a könyvtárosokkal együtt felelősséget érezzenek a *könyvtárhasználati kultúra* és a szolgáltatások színvonalának emeléséért.

1.2. Az „emberi tényező” — az egyén műveltsége, tájékozottsága, önképzési képessége — mind fontosabb meghatározója a társadalmi fejlődésnek, ezért egyre nagyobb hangsúlyt kell kapnia az iskola mellett a könyvtárnak is, mint a társadalom valamennyi rétegére hatni képes alapintézménynek. A két intézményrendszer közötti kölcsönös feltételezettség és szükségszerű összefüggés megköveteli, hogy a könyvtári rendszer fejlesztése az eddigieknél is *szorosabban kapcsolódjék az oktatásügy minden szintjéhez* és formájához.

Oktatási rendszerünknek a társadalmi igények által megkövetelt folyamatos megújulása *fokozatosan növekvő feladatok elé állítja a könyvtárakat is*, és jól szervezett könyvtári ellátást tesz szükségessé az oktatási intézményeken belül és kívül. Különösen fontos az iskolai könyvtárak fokozott fejlesztése.

1.3. Az *önművelés* legfontosabb eszköze és színtere az információkat gyűjtő, rendszerező és szétsugárzó könyvtár, amely a műveltség folyamatos kiegészítését szolgálva segíti és megalapozza az általános és a szakműveltség rendszeres megújulását. Szolgáltatásait úgy kell alakítani, hogy minden állampolgár egyszerűen és a neki legmegfelelőbb időben, helyen jusson hozzá a számára szükséges információkhoz. (Ezért kell megszüntetni a közművelődési könyvtári ellátás fehér foltjait is.) A könyvtárak alapfunkcióik maradéktalan ellátása mellett vegyenek részt a művelődési célú közösségek létrehozásában és erősítésében is.

1.4. A könyvtáraknak, mint a szakirodalmi tájékoztatás bázisintézményeinek a *kutatási, fejlesztési feladatok* megoldásában, a *termelés* gyakorlati segítésében fontos szerepet kell betölteniük, ezért munkájuk javítása alapvető tudományos és népgazdasági érdek. A technológiák egyre gyorsabb ütemű változásának korában a termelés egyik legfontosabb tényezője a szakképzett és szakmaváltásra is felkészült ember, aki gyors, hatékony és célzott, legalább a termelés jelenlegi színvonalának megfelelő, de lehetőség szerint ezt meg is haladó színvonalú könyvtári-tájékoztatási szolgáltatásokat igényel. A társadalom egész fejlődése számára elsőrendűen fontos társadalomtudományi kutatások segítése is a könyvtár- és tájékoztatásügy alapfeladatai közé tartozik.

A hazai kutatási-fejlesztési területek köre továbbra is viszonylag szűk marad, a „követő” kutatás, a másutt elért eredmények átvétele és a nagyjórészt ezen alapuló innováció súlya növekszik. Ezért a könyvtári rendszernek törekednie kell *a világ tudományos eredményeinek érdemi megismertetésére* (a hazai kutatási célkitűzések és az egyes tudományterületek belső fejlődésének egyidejű figyelembevételével), mert a világméretű fejlődési irányzatok nyomónkövetésének ez a leggazdaságosabb eszköze. A világ szakirodalmi dokumentumtermésének megismeréséhez, megfelelő szelekciójához, a használók rendelkezésére bocsátásához folyamatos és határozott tudománypolitikai irányításra, ésszerűen szervezett együttműködésre és az igények messzemenő figyelembevételére van szükség.

2. A könyvtári és tájékoztatási rendszer

A könyvtár- és tájékoztatásügy egész területén egyre gyorsul a mennyiségi növekedés és a minőségi változás üteme. A lényegében egymás mellett működő egységek

halmazából, a sokhelyütt különálló könyvtári és szakirodalmi információs tevékenységek integrálásával létre kell hozni az *egységes könyvtári-tájékoztatási rendszert*, és gondoskodni kell hatékony működtetéséről. A társadalmi, gazdasági, tudományos és műszaki szükségleteket, a belőlük fakadó igényeket csak országos és nemzetközi keretekben szervezett együttműködéssel és munkamegosztással lehet kielégíteni. Az együttműködést a társadalmi célok azonossága, a tervgazdálkodás által nyújtott lehetőségek, pénzügyi szempontok és az államigazgatás szocialista rendszerének adottságai ösztönzik.

2.1. A következő időszakban az *együttműködés és a munkamegosztás* megvalósítása a könyvtárügy fejlesztésének kulcskérdése. Az együttműködést úgy kell megszervezni, hogy az a tevékenység valamennyi területére kiterjedjen. Ennek keretében gondoskodni kell a hálózati, szakterületi, ágazati, regionális metszetű; a tervezési, gazdasági-pénzügyi, statisztikai, technikai-infrastrukturális, valamint képzési jellegű együttműködésről és munkamegosztásról.

2.2. A könyvtárak közötti együttműködés alapját továbbra sem adminisztratív intézkedéseknek, hanem a *kölcsönös érdekeltiségnek* kell alkotnia. A különböző felügyeleti szervekhez és fenntartókhoz tartozó könyvtári, tájékoztatási és ezekhez kapcsolódó egyéb intézmények együttműködésének elősegítése érdekében új *ösztönzőket* is alkalmazni kell. A *hatáskörök és felelősség* pontosabb rögzítésével, az ellenőrzés és a számonkérés lehetőségének megteremtésével az eddigieknél jobban kell segíteni a sokirányú együttműködés létrejöttét, szervezett és folyamatos fenntartását. E célkitűzés megvalósításának el nem hanyagolható feltétele az, hogy a könyvtárosok, a fenntartó és a felügyeleti szervek munkatársainak *szemléletében* jó irányú változás következzen be.

2.3. Az ésszerű munkamegosztás és az együttműködés erősödésével egyidejűleg mind a fenntartók, mind a könyvtárak *autarchiára irányuló törekvését vissza kell szorítani*. A könyvtárak fokozzák tevékenységükben a szolgáltatások átvételét és közvetítését, s ezzel párhuzamosan működjenek közre az országos szakirodalmi információs feladatok ellátásában is.

2.4. A rendelkezésre álló eszközök elosztásakor a *központi szerepkörű könyvtárakat* — amelyekre az együttműködés megszervezésében és irányításában, az országos könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási ellátásban kiemelt szerep vár — *előnyben kell részesíteni*. Minden fenntartó törekedjék arra, hogy a hozzá tartozó könyvtárak, a *központosított ellátó rendszerekhez* való csatlakozással, a *központi szolgáltatások* igénybevételével színvonalban és teljesítőképességben harmonikusan illeszkedjenek az országos rendszerbe. Az elmaradott könyvtárak fejlesztését a szakember-ellátottság javításával, az életképtelen könyvtárak önállóságának megszüntetésével, a *többfunkciójú könyvtárak* körének nagymértékű bővítésével is segíteni kell. A több könyvtártípust is magukba foglaló központosított ellátó rendszerek elterjesztése mellett mindenhol, ahol ezt a körülmények lehetővé és célszerűvé teszik, ahol a szükséges feltételek rendelkezésre állnak, és várható a könyvtári szolgáltatások színvonalának emelkedése, bátran hozzá kell fogmi a különböző típusú könyvtárak integrálásához (például tanácsi és szakszervezeti közművelődési könyvtárak; tanácsi közművelődési és iskolai könyvtárak; szakszervezeti közművelődési és munkahelyi szakkönyvtárak; felsőoktatási központi, kari és tanszéki könyvtárak stb.).

3. A könyvtári rendszer működésének és fejlesztésének feltételei

A könyvtári rendszer szükségletekhez igazodó működésének, az együttműködés, a szervezeti korszerűsítés, a gazdaságosabb működés fejlesztésének anyagi és személyi feltételei közül mindenekelőtt azokat a feladatokat kell megoldani, amelyek viszonylag kis ráfordítással megalapozzák a további fejlődést (például koordináció, képzés, könyvtárhasználatra nevelés, középgepesítés stb.).

3.1. A könyvtári rendszer *dokumentumbázisának* alakítása során a hazai dokumentumtermést illetően el kell érni a teljességet, olyan többszörözéssel, amely megteremtí az egyensúlyt a gazdasági lehetőségek és az igénykielégítés optimális gyorsasá-

sága között. Törekedni kell a dokumentumtípusok jelenleginél egészségesebb arányára is.

A külföldi dokumentumok beszerzésekor az legyen a cél, hogy a világ dokumentumterméséből mindent szerezzünk be, ami a magyar felhasználók számára fontos. Előnyt kell adni a tudomány, a kutatás-fejlesztés, a termelés és piackutatás, a felsőoktatás és irányítás számára szükséges dokumentumok, továbbá a legalapvetőbb kézi- és segédanyagok beszerzésének. A jelenlegi választékszintet megtartva a dokumentumtípusokat illetően növekedésre kell törekedni. Az importban erőteljes koordinációra van szükség. Az erősen korlátozott anyagi lehetőségek és a dokumentumárak gyors ütemű emelkedésének egyidejű figyelembevételével a központi szerepkörű, országos ellátást biztosító könyvtárakat előnyben kell részesíteni.

3.2. Minden könyvtártípusban jelentősen fokozni kell a könyvtári állomány ésszerű *apasztását*. A ritkán használt állományegységeket egymással együttműködő, országos és regionális *tárolókönyvtárakban* kell elhelyezni, amelyek e dokumentumokat gyorsan és egyszerűen hozzáférhetővé teszik. Pontosan meg kell határozni az országos feladatkörű szakkönyvtárak és más központi szerepkörű könyvtárak *megőrzési kötelezettségét*.

3.3. Különös hangsúlyt kell fektetni a könyvtárügy dokumentumbázisának megőrzésére, az állomány védelmére. E kötelezettség elsősorban a kéziratokra, régi és ritka nyomtatványokra stb. vonatkozik, amelyek védelméről két lépcsőben kell gondoskodni: az egyszerűbb állományvédelmi feladatokat maguk a könyvtárak, hálózatok végzik el, az összetettebb, nagyobb szakértelmet igénylő munkákra az Országos Széchényi Könyvtárban *központi restauráló laboratóriumot* kell létesíteni. A jelenleginél többet kell törődni a kurrens állomány védelmével is, elsősorban a *könyvkötő-kapacitás* fejlesztése és a szakemberképzés megerősítése révén.

3.4. A könyvtárakkal szemben támasztott igények kielégítésének javítása, a könyvtárak közötti együttműködés erősítése érdekében, a nemzetközi irányzatokkal összhangban lényegesen előbbre kell lépni a könyvtárak korszerű technikai felszerelése, eszközhasználata terén. Bővíteni kell a könyvtárak *reprográfiai* kapacitását, törekedni kell a kirívó egyenetlenségek felfelé történő kiegyenlítésére. Növelni kell a méretazonos másolatok arányát a könyvtárak dokumentumszolgáltatásában és a könyvtárközi kölcsönzésben. A mainál lényegesen szélesebb körben kell alkalmazni a *mikrofilm*-technikát; a mikrofilmkészítés bázisait elsősorban minőségileg kell fejleszteni, közülük országos feladatok ellátására is alkalmassá kell tenni az Országos Széchényi Könyvtár laboratóriumát. Minden könyvtárban lehetővé kell tenni a mikrofilm olvasását, és növelni kell a mikrofilmről magyítást készítő berendezések számát, mert fel kell készülni arra, hogy a nemzetközi információcserében a mikrofilm egyre fontosabb szerepet kap.

3.5. A hazai és a nemzetközi követelményeknek megfelelő ütemben kell gondoskodni a számítástechnika könyvtári alkalmazásának fejlesztéséről. Fokozottan kell támaszkodni a nemzetközi együttműködésen alapuló, számítógéppel segített rendszerekre; az országon belül egységes, összefüggő gépi rendszer kialakítására kell törekedni. A szakirodalmi tájékoztatás terén — a hazai, elsősorban társadalomtudományi adatbázisok létrehozása mellett — lényegesen növelni kell a külföldi eredetű adatbázisok felhasználását, elsősorban terminálok segítségével. Előbbre kell lépünk az alapvetően adminisztratív jellegű könyvtári munkafolyamatok automatizálása terén is.

Korszerű *híradástechnikai* eszközök (telex, számítógépes adatátvitel) kiterjedt alkalmazásával lényegesen gyorsítani és egyszerűsíteni kell a könyvtárak közötti információáramlást.

3.6. A rendelkezésre álló, korlátozott anyagi lehetőségek koncentrált, maximális kihasználásával javítani kell a könyvtárak *elhelyezési* körülményeit. A létesítményfejlesztésben (új beruházások, bővítések, rekonstrukciók) kiemelt helyet kell kapniuk a központi szerepkörű könyvtáraknak, valamint a könyvtárral el nem látott vagy igen rosszul ellátott településeknek, lakókörzeteknek.

3.7. A könyvtári-tájékoztatási tevékenység színvonalának emelése érdekében továbbra is törekedni kell a megfelelő képzettségi egyensúly elérésére, a szakképzett könyvtári dolgozók arányának emelésére. A háromszintű *képzés* (egyetem, főiskola,

könyvtárkezelőképzés) fenntartandó. Mind az egyetemen, mind a főiskolákon változatlanul szükséges a nappali, a levelező, és fejlesztendő a kiegészítő képzés is. A fővárosban is meg kell teremteni a főiskolai szintű képzést. Korszerűsíteni kell a képzés tartalmát, emelni színvonalát, bővíteni a szakpárosítás lehetőségeit. A keretszámokat az igen alaposan felmért szükségletekhez kell igazítani. Az elméleti ismereteken belül, továbbá az elméleti és a gyakorlati ismeretek között — a képzési szintek és irányok szerint — meg kell határozni, és érvényesíteni kell az optimális egyensúlyt. Nagymértékben előre kell lépni a könyvtárosok politikai és általános műveltségének, idegennyelv-ismeretének növelésében.

A képzés fejlesztésével párhuzamosan egyre nagyobb jelentőséget kell kapnia a folyamatos, szervezett és egymásra épülő rendszerű *továbbképzésnek*. Ki kell alakítani a továbbképzés hosszútávú koncepcióját, és meg kell kezdeni megvalósítását. Mind a képzés, mind a továbbképzés elengedhetetlen feltétele a szükséges oktatási segédletek, tankönyvek, jegyzetek és egyéb segédeszközök folyamatos biztosítása.

3.8. Az eddigieknél sokkal nagyobb gondot kell fordítani a pályakezdő könyvtárosok beilleszkedésére és fejlődésére. A képző intézmény és az első munkahely egyaránt felelős a könyvtárosi *hivatástudat*, a könyvtárhasználók szolgálatára irányuló szemlélet kialakításáért. A könyvtári rendszer egészében és egyes részeiben javítani kell a *káderfejlesztési és -utánpótlási* munka színvonalát.

A könyvtárakban dolgozók ésszerűbb foglalkoztatottságát jobb munkaerőgazdálkodás és munkaszervezés révén kell megvalósítani.

A könyvtárosok szakmai önbecsülésének, megfelelő szemléletének erősítésében, továbbképzésükben, az egész könyvtárostarsadalom összefogásában fontos szerepe van a *Magyar Könyvtárosok Egyesületének*. Az egyesület is felelős a könyvtárügy irányítása és a könyvtárosok közötti kapcsolatok erősítéséért.

4. A könyvtárak és használók kapcsolatai

Társadalmunk valamennyi polgárának politikai, szakmai és szellemi tevékenységéhez nélkülözhetetlenek a könyvtári és információs szolgáltatások. Hasznosításukhoz azonban egy sor ismeretre, készségre és jártasságra van szükség, amelyek társadalmi méretekben való elterjesztése egy második alfabetizációs program jelentőségéhez hasonlítható.

4.1. Már az óvodáskorban meg kell kezdeni a könyv- és a könyvtárhasználatra való nevelést, az általános és a középfokú iskolák pedig a *tananyag elsajátításának* és általában az ismeretszerzésnek nélkülözhetetlen módszereként fejlesszék ki minden tanulóban a könyvtárhasználat készségét és szokását; a felsőoktatási intézményekben a szakirodalmi információk megszerzésének és felhasználásának technikáját az önálló tanulmányi munka, a későbbi szakmai és kutatási tevékenység feltételeként kell kezelni, s ennek megfelelően oktatni és számon kérni. Ezek a feladatok elsősorban az oktatási intézményeket terhelik, de a könyvtárak is tekintsék elsőrendű kötelességüknek, hogy sikeres végrehajtásukhoz minden segítséget megadjanak.

4.2. Valamennyi könyvtár napi feladata, hogy szolgáltatásait megismertesse már meglévő és lehetséges használóival, s ezzel is segítse a még lappangó szükségletek tényleges és tartós igényként való jelentkezését. *A használók igényének és a könyvtári szolgáltatásoknak az összhangját* folyamatosan fenn kell tartani: egyfelől a könyvtárak kötelessége napi tapasztalataik, továbbá a visszacsatolást szolgáló tevékenységek és vizsgálatok révén a szükségletek változásait nyomon követni, másfelől viszont a különféle használói csoportokat képviselő szervezeteknek és intézményeknek is jelezniük kell változó igényeiket.

4.3. Országos akciókkal is *elő kell segíteni a könyvtári és információs szolgáltatások használatának elterjedését*, propagálni kell a különféle szolgáltatásokat, meg kell ismertetni igénybevételük módját. Ebben a hosszú távú, de napi tennivalóként jelentkező munkában a könyvtárügy számít a társadalmi szerek kezdeményező és mozgósító erejére, továbbá a tömegkommunikációs eszközök hathatós közreműködésére.

5. A könyvtári rendszer irányítása és felügyelete

A könyvtári rendszer megfelelő irányú és ütemű, gazdaságos és hatékony fejlődésének egyik lényeges feltétele a rendszer elvi és gyakorlati irányítása, felügyelete. A valóban rendszerszerű működés mindenekelőtt olyan országos könyvtárpolitika kialakítását és érvényesítését igényli, amely kiterjed a rendszer egészére és tevékenységének minden metszetére. E politika érvényesítésében folyamatos visszacsatolásra, ellenőrzésre és korrekcióra van szükség.

5.1. A könyvtárakról szóló 1976. évi 15. számú törvényerejű rendelet és végrehajtási rendelete kiadásával megkezdett *jogi reformot* meg kell gyorsítani, és be kell fejezni. A *szakirodalmi tájékoztatás irányítását* a jelentősen megnőtt felelősségű *Művelődési Minisztérium ágazati feladatkörébe kell utalni*, helyreállítva ezzel a könyvtárügy és a szakirodalmi tájékoztatásügy irányításának ésszerű egységét

5.2. Az ágazati irányítás eszközrendszerét a mai gazdaságpolitika és a korszerű könyvtárügy követelményeinek megfelelően kell továbbfejleszteni: a jogi normákkal való irányítás mellett (és egyre több területen: helyett) mind nagyobb szerepet kell kapniuk a könyvtári rendszer egészét, illetve a szakirodalmi ellátás szempontjából kulcsfontosságú intézményeit befolyásoló *szabályozóknak* (központi támogatás, devizapreferenciák, anyagi érdekelttség, kedvezmények nyújtása, illetve megvonása), a rendszer optimális működését elősegítő szervezeti megoldásoknak. Fenntartva az alapvető könyvtári szolgáltatások ingyenességét, rendezni kell a térítéses szolgáltatások körét, gazdasági feltételeit.

Az ágazati irányítás országos jelentőségű feladata a könyvtárügy különféle metszeteiben (szakterületi, területi) kialakítandó együttműködési vállalkozások, munkamegosztáson alapuló könyvtártársulások gazdasági-szervezési feladatainak, működési módjainak tisztázása.

5.3. A nemzeti könyvtárra alapozott *központi szolgáltatások* továbbfejlesztése során azok funkcionális egymásraépítésével (például központi katalógusok — könyvtárközi kölcsönzés — tárolókönyvtár) és a megfelelő könyvtári együttműködési háttér megteremtésével fordulatot kell elérni az országos szakirodalmi ellátásban. A Magyar Nemzeti Bibliográfia automatizált rendszerében a legfontosabb fejlesztési feladat a hazai kiadású dokumentumok könyvtári feldolgozásának országos központosítása. Szakmai és devizagazdálkodási szempontból egyaránt fontos feladat a külföldi dokumentumok — elsősorban a folyóiratok — országos nyilvántartásának az automatizálása. Előbbre kell lépniük a könyvkereskedelmi forgalomba nem kerülő kiadványok és más dokumentumok beszerezhetővé tételében és a róluk való gyorsabb tájékoztatásban. Megfelelő szervezet kialakításával el kell érni a könyvtári bútorok, berendezések, kisgépek, propagandaanyagok stb. központi értékesítését.

5.4. A könyvtárpolitikai döntések igényes megalapozása, a döntéshozatalhoz szükséges bázis kibővítése érdekében az előkészítésbe rendszeresen be kell vonni az Országos Könyvtárügyi Tanácsot, ennek bizottságait, az erre alkalmas könyvtárakat és könyvtárosokat. Az *ágazati irányítás demokratizmusának* elmélyítése érdekében tovább kell erősíteni a Magyar Könyvtárosok Egyesületének munkáját.

5.5. Az ágazati irányítás hatékonyságának növelése érdekében a *szakfelügyeletet* ki kell terjeszteni valamennyi közkönyvtárra, fokozott figyelmet fordítva a kulcsfontosságú intézményekre. Az országos szakfelügyelet mellett érvényesíteni kell az ágazati (hálózati), illetve területi elvet is, megszervezve a szükséges információáramlást.

5.6. A minisztériumok és más országos hatáskörű szervek, a tanácsok, a társadalmi szervek, mint *könyvtárfenntartók és felügyeleti szervek*, a Művelődési Minisztérium által meghatározott országos könyvtárpolitikai célkitűzésekkel összhangban irányítsák a könyvtárak tevékenységét, teremtsék meg a könyvtárak működésének feltételeit, támogassák az országos célok megvalósítását, a szellemi és az anyagi erők összefogását, az együttműködést szolgáló és a hálózati szervezeti keretek határait átlépő megállapodásokat, társulásokat, az elaprózottság felszámolását.

5.7. A könyvtárakban folyó kutató-fejlesztő tevékenység orientálására középtávú *kutatói programok*at kell összeállítani, és megteremteni az eredmények gyakorlati alkalmazásának feltételeit. E kutató-fejlesztő tevékenység mindenkor igazodjék a könyvtárfejlesztési programokhoz, törekedjék a legfejlettebb külföldi eredmények és módszerek átvételére. Azok a könyvtárak, amelyeknek erre lehetőségük van, vegyenek részt más, elsősorban társadalomtudományi kutatói programokban is.

5.8. A könyvtári-informatikai *szabványosítási* tevékenységet, mint a bel- és külföldi együttműködés bővítésének egyik alapfeltételét — szélesebb körű szakértői közreműködéssel, az ágazati irányítás erőteljesebb szervezői, tervezői részvételével — lényegesen meg kell gyorsítani.

6. A könyvtári rendszer intézményi kapcsolatai

A könyvtári rendszer és egyes alrendszerei, tagjai más művelődési, tudományos és információs intézményekkel, szervezetekkel munkamegosztásban, velük együttműködve végzik munkájukat.

6.1. A társadalom elsősorban azt várja el könyvtáraitól, hogy tervszerűen építsék és tájrák fel állományukat, a dokumentumokat és információkat — az igényeknek megfelelő időben és formában — bocsássák rendelkezésre, és szolgáltatásaikat propagálják. A könyvtárak e feladataik teljesítése érdekében, erejükhöz mérten vállalják egyéb művelődési és információs tevékenységek végzését is. A könyvtárak sajátos eszközeikkel támogassák a velük együttműködő intézmények munkáját, és megfordítva, ezek az intézmények éljenek a könyvtárak lehetőségeivel, ösztönözzék használóikat a könyvtári szolgáltatások igénybevételére.

6.2. A könyvtárak tagjai a *közgyűjtemények* szélesebb családjának. Együttműködésüket az állomány gyarapítása, feltárása és szolgáltatása terén a hagyományokból kiindulva, a könyvtári ellátás egységét fenntartva, a ma realitásaihoz és a jövő követelményeihez igazítva kell továbbfejleszteni.

6.3. Erősíteni kell a könyvtárak helyét és szerepét a közművelődésben. A lakóhelyek legnyilvánosabb intézményét, mindenki dolgozószobáját és egyben a közösségi tevékenységek színterét is jelentő könyvtárak váljanak az iskola mellett a *közművelődés* legerősebb, leghatékonyabb intézményévé. Kisebb településeken — az alsófokú központokig bezárólag — és a lakótelepeken, erősítve a könyvtári rendszerhez fűződő szakmai kapcsolatokat, szorgalmazni kell a könyvtárak integrációját az iskola keretében kialakuló intézményszervezetben. Ugyanakkor le kell zárni azokat a kísérleteket, amelyek a közép- vagy felsőfokú központok intézményeinek együttműködését, a művelődés komplex folyamatát szervezeti összevonással vélik megoldani.

6.4. Tovább kell javítani a könyvtárak kapcsolatait a dokumentumokat előállító és forgalmazó vállalatokkal, intézményekkel, mindenekelőtt a hazai *könyvkiadókkal* és *kereskedelmi vállalatokkal*. Törekedni kell arra, hogy a látszólagos érdekkülönbségek-nél erősebb szerepet játsszanak a tényleges, országos érdekezésségok.

6.5. A szocialista társadalom általános politikai irányvonalával, a földrajzi adottságokkal, az ország nyitott gazdaságával és az ebből fakadó gazdaságpolitikával, valamint a kutatói-fejlesztési-termelési feladatokkal összhangban erősíteni kell a magyar könyvtáruigy *nemzetközi kapcsolatait*, növelni kell részvételét egyfelől a szocialista országok közös vállalkozásaiban, másfelől a világot átfogó könyvtári és információs programokban. Ennek megfelelően kell fejleszteni az anyagi-műszaki bázis színvonalát, és alkalmazni a nemzetközileg egységesített technológiát és szabványokat. Csak így érhető el az a cél, hogy a könyvtári és a szakirodalmi információs szolgálat áttekinthetőséggel rendelkezzen a világ dokumentumtermése és információtömege felett, s a társadalmi szükségleteknek és az egyéni igényeknek megfelelően a kívánt dokumentumok és információk közvetítésére képes legyen. Továbbra is részt kell venni a nemzetközi könyvtári és információs szervezetek munkájában, s fórumaikat részben a szakmai-technológiai fejlődés megismerésére, részint a hazai eredmények bemutatására kell felhasználni.

„A könyv szerepe és fontossága csökkent”

SZALAI SÁNDOR
filozófus,
szociológus,
a Magyar
Tudományos
Akadémia
tudományos
tanácsadója,
egyetemi tanár

Szalai Sándor akadémikus, a Magyar Szociológiai Társaság elnöke és a magyar társadalomtudományi kutatás nemzetközi hírnevű képviselője. Könyvtárainkban megtalálható számos, nemcsak magyarul, hanem több világhelyen is megjelent munkája. Köreinkben mint a hazai könyvtárügy lelkes támogatója, valamint tudományos könyvtáraink szorgalmas és igényes „használója” ismeretes. A Könyvtáros már sok olyan beszélgetést, visszaemlékezést közölt, amelyben tudósaink, íróink, művészeink mondták el véleményüket a könyvtárakról. A vélemények általában elismerőek voltak, a hibákat kevésbé emlegették. Ezért arra kértem Szalai Sándort, akinek sokoldalú, átfogó interdiszciplináris ismeretei vannak, hogy mindnyájunk okulására elsősorban az általa észlelt fogyatékoságokra mutasson rá.

— Az én tapasztalatom szerint nagyobb hazai tudományos és közkönyvtáraink „fogyatékoságai” — amennyiben ilyenekről beszélhetünk — lényegében nem könyvtárosaink szakmai felkészültségén és odaadásán múlnak, sokkal inkább azon, hogy megfelelő anyagi eszközök híján a korszerű követelményekhez képest túl kicsiny a könyvtári személyzet és segédszemélyzet, szűkeik a könyv- és folyóirat-rendelések céljára szolgáló pénzügyi, különösen devizális keretek. A modern könyvtári szolgáltatások kialakítására nélkülözhetetlen informatikai, reprodukciós, kommunikációs és egyéb eszközök jórészt hiányoznak. Könyvtárosainknak kevés lehetőségük van arra is, hogy tanulmányozzák a könyvtári szolgáltatásoknak és technikáknak a miénknél fejlettebb és gazdagabb országokban meghonosodott formáit.

Vannak azonban a hazai és nemcsak a hazai könyvtárügynek mélyebben fekvő

és általánosabb gondolatai is. Kezdjük talán egy sokak számára meglepő megállapítással: a könyvek szerepe bizonyos értelemben csökkent és csökkenni fog. Ezt természetesen nem a szépirodalomra értem és nem azokra a tudományokra, amelyeket én „szóbb” tudományoknak hívok, mint amilyen például a történettudomány vagy a filozófia, netán saját tudományágam, a szociológia. A könyvtárak a klasszikus értelemben vett könyv szerepének ezt a változását nem veszik eléggé tudomásul, és nem eléggé igazítják hozzá szerzeményezési politikájukat.

— *Hogyan értendő ez? Talán világítsd meg egy példával, hogy mit jelent ez a csökkenő szerep!*

— A könyv még a legmodernebb nyomdai technikával is lassan készül el, csak késve ad hírt az új tudományos felismerésekről, eredményekről, felfedezésekről, sokszor több év elteltével. Csak egy példa erre: Amikor a tranzisztort felfeltalálták, egy évvel később már a piacra került, viszont a tranzistor-elvről szóló első könyv csak egy esztendővel azután jelent meg, hogy a tranzistorokat a boltokban már ezerszámra árusítani kezdték. Ezért mérhetetlenül fontosak a folyóiratok, kongresszusi beszámolók, kutatói jelentések révén szerzhető információk. Könyvtárainkban ezek a kiadványfajták rendkívül hiányosan találhatók meg, s emiatt sok új tudományos és technikai fejleményről csak későn szerzünk tudomást. A mikrofilmek, mikrofilmleapok révén sok mindenről lehet értesülni — ez a helyhiányon is segít —, de a gyors információt nem tudják pótolni.

— *A kongresszusi jelentések beszerzése rendkívül nehéz, még adminisztratív akadályok, valutaátutalások is akadályozzák.*

— Ez igaz. Rózsa György például a közelmúltban sokat fáradt azon, hogy az uppsalai szociológiai világkongresszus nyomtatott és sokszorosított dokumentumait beszerze az Akadémiai Könyvtár részére, mégis csak viszonylag kis hányadát sikerült megkapnia, pedig az uppsalai egyetem könyvtárával cserekapcsolatban állnak. Mivel ezek a nehézségek mindennél tapasztalhatóak, intézményesen kellene foglalkozni leküzdésükkel.

— *Egyéb gyűjtőkori fogyatékoságokat is tapasztaltál?*

— Könyvtáraink hiányossága — s e tekintetben a legutóbbi időkig az Egyetemi Könyvtár sem volt kivétel —

hogy nem gyűjtik és nem őrzik meg rendszeresen a sokszorosított egyetemi jegyzeteket, pedig ez tudománytörténeti szempontból nélkülözhetetlen. Fontosságára nézve nagy példa a nagy *Kant-bibliográfia*. Tétéleinek jó része *Kant* königsbergi előadásainak egyetemi jegyzeteit sorolja fel. Egy másik példa saját magammal kapcsolatos. A budapesti tudományegyetem bölcsészeti karán 1946 és 1950 között rendszeresen tartottam logikai és szociológiai előadásokat. Ezeknek a jegyzete sokszorosított formában viszonylag nagy példányszámban jelent meg, de ma egyetlen könyvtárban sem található belőlük példány, sőt, sajnos, az én példányom is elveszett. A tudomány ennek talán nem látja túl nagy kárát, de azért tudománytörténeti szempontból nem okvetlenül közömbös, hogy miféle logikát és miféle szociológiát adtak elő Magyarországon a felszabadulás utáni első években.

Úgy vélem, hogy könyvtáraink az osztályozásban is némileg elmaradtak a tudomány fejlődésétől. Ismét csak egy példa rá: A matematikának fontos ága a játékelmélet, amelynek megalkotója történetesen *Neumann János*, a világhírű magyar matematikus volt. Egyik nagy tudományos könyvtárunk viszont még hat évvel ezelőtt is az ilyen tárgyú műveket a különféle játékokról (sakkról, bridszról, gyermekjátékokról) szóló szakba osztotta be.

— *A dokumentációról, a bibliográfiákról mi a véleményed?*

— A modern dokumentáció fejlesztését sokan szívügyüknek tartják — valóban szükséges is —, én azonban, bevallom, a más által készített dokumentációt nem tudom használni. A bibliográfiák vonatkozásában nagy mulasztás, hogy nem tartjuk kellően nyilván a külföldre szakadt magyar írók és tudósok külföldön megjelent műveit.

— *Melyik könyvtárakba jársz rendszeresen?*

— Az Akadémiaiban és a Szabó Ervinben, ahol az engem érdeklő külföldi anyag nagy részét meg tudom kapni. E két könyvtár szívességét, segítőkészségét úgy igyekszem viszonzni, hogy minden külföldön megjelent munkám különnyomatát eljuttatom hozzájuk. Az Egyetemi Könyvtár gyűjteményét főleg filozófiai és klasszikus stúdiumaim céljára hasznosítom.

— *Szeretném, ha valamit szólnál a magánkönyvtáradról!*

— Első könyvtáramat a nyilasok semmisítették meg, a másodikat 1950-ben hordták szét, amikor a személyi kultusz idején törvénysértő módon huzamosabb időre börtönbe kerültem. Harmadik könyvtáram alapja e két szép régi könyv-

táram valamelyest megmaradt roncsa lett.

— *Nagy értékeket vesztettél így el?*

— Részben pótolhatatlanokat. Szép gyűjteményem volt a XIX. század végi és a XX. század eleji orosz szociológusok műveiből, többek között *Mihajlov-szkij* könyveiből; moszkvai, párizsi, londoni antikváriumokban próbáltam ezeket újból beszerezni, de minden fáradozásom hiábavaló volt. Sehol sem kaphatók. Ennek fő oka, hogy az első világháborúban és a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat követő polgárháború idején rengeteg orosz könyv semmisült meg.

— *Tudom, hogy szereted a könyveket. Gyűjtésükben bibliofil szempontokat is érvényesítesz?*

— Könyvtáram használati tárgy, s emellett átmeneti jellegű. Ha nincs szükségem egy műre, megszabadulok tőle. Általában tíz könyv közül csak egyet vagy kettőt tartok meg. A mai magánkönyvtáraknak többnyire a lakáskörülmények szabnak határt. Kétszoba hallos lakásom van, a polcokon kettős sorban sorakoznak a könyvek, de három és fél ezernél többet így sem tudtam elhelyezni. És a falakon őrzök néhány szép festményt is, *Czóbel Béla*, *Berény Róbert*, *Kmetty János* alkotásait, ezek helyét nem akarom átadni a könyveknek.

— *Milyen jellegű ez a negyedfélezer kötet?*

— Elsősorban a munkámhoz mindenkor szükséges könyveket, kiadványokat, periodikákat őrzöm meg. Ezekhez tartoznak persze olyan nagy terjedelmű, emiatt sajnálatosan sok helyet elfoglaló munkák

is, mint a különféle nagy lexikonok, például az *Encyclopaedia Britannica*, a 17 kötetes *Encyclopaedia of the Social Sciences*, no meg a nagyszótárak... A magyaron kívül négy nyelven írok és beszélek: angolul, franciául, németül és oroszul. Szükségem van rá, hogy kéznél legyenek a világnyelvek nagyszótárai, a hazai értelmező szótárak, sőt még a görög és a latin szótárak is. A klasszikus nyelvek szótári apparátusának könyvtárban való jelenlétét indokolja az is, hogy szerkesztem és jegyzetekkel ellátom *Arisztotelész Organon*-jának kényelvű (görög—magyar) szövegkiadását. Mostanában fog kikerülni a sajtó alól a második kötet.

— *Erre mondják tanítványaid tréfásan, hogy „ez Szalai Organonja Arisztotelész rövid jegyzeteivel...”.*

— Helyhiány miatt nem tudok megtartani sok engem érdeklő szociológiai, filozófiai és egyéb folyóiratot sem. Ezért a könyvtáros füleknék szentségtörően hangzó dolgot művelek: Kivágom belőlük a számomra fontos cikkeket, tanulmányokat, s ezeket dobozokban gyűjtöm. A szűkebb szakomhoz tartozó könyvek közül is csak azokat őrzöm meg, amelyek adott munkámhoz kellene. És természetesen a klasszikusokat is.

— *Mit nevezel klasszikusnak?*

— Mindazt, ami időálló érték, még akkor is, ha csak tegnap jelent meg. Regényekből aránylag keveset tartok meg, csak a legnagyobbakat, például *Stendhal*, *Dosztojevszkij*, *Thomas Mann*, *Joyce* műveit. Verset annál többet. Majdnem minden este olvasok verset. Ezenkívül szeretem és gyűjtöm a művészeti könyveket, noha nemcsak drágák, de sok helyet is elfoglalnak. Gyűjteményemet egyébként látogatóim is apasztják. Nálunk a könyvlopást, a könyv vissza nem adását nem tartják bűnnek. Van egy könyvvállományom, amit „csereszekrénynek” nevezek. Elméletileg ebben „őrzöm” a tőlem eltulajdonított könyveket. De ez a csereszekrény sem üres. mert itt kap-

nak helyet az általam kölcsönvett kötetek is.

— *Ezeket viszont te nem adod vissza?*

— Egyetlen kölcsönvett művet sem tartok meg, legfeljebb, ha szükségem van rá, sokára adom vissza.

— *Mik a tapasztalataid a magánkönyvtárakról?*

— Nálunk a könyv annyira olcsó és a lakások annyira kicsik, hogy mások is kénytelenek a már kiolvasott és különösebb értéket nem képviselő példányokat kiselejtezni. Érdekes, hogy a magyar könyvtárügyi kutatás alig vizsgálta és vizsgálja, hogy a különböző foglalkozású emberek, elsősorban azok az értelmiségiek, akik 2—300 kötetesnél nagyobb saját könyvtárat gyűjtöttek, ezt milyen szempontok szerint alakítják ki. Sokkal többet tudunk arról, hogy a XVIII. századi főurak bibliotékájában milyen művek sorakoztak, mint egy mai orvos, tanár vagy szociológus gyűjteményében.

— *Mit tartasz a közkönyvtárak legnagyobb értékének?*

— Van egy mérhetetlen előnyük: s ez a „böngészés” lehetősége. Egy kutató legfeljebb 5—6 folyóiratra fizethet elő, viszont egy nagy könyvtár szabadpolcain több százat találhat belőlük. Nagyon szeretek lapozgatni, belekukkantani a legkülönfélébb lapokba, még egy ampelológiai folyóiratba is. Ezt a lehetőséget nem tudja pótolni a modern technika legkitűnőbb dokumentációja vagy bibliográfiája sem.

Búcsúzóul hadd valljam meg, hogy hazai könyvtáraink közül a Szabó Ervin Könyvtár áll szívemhez a legközelebb. Én ugyanis szociológus vagyok, és ez a könyvtár őrzi és folytatja mindmáig annak a nagyszerű magyar és nemzetközi szociológiai gyűjtésnek a hagyományait, amelyet *Szabó Ervin* kezdeményezett. És nem is csupán a gyűjtésről van szó, hanem arról a kiváló magyar és nemzetközi szociológiai bibliográfiai és dokumentációs munkáról is, amelyet a Szabó Ervin Könyvtárban az alapító szellemében végeznek.

Vértesy Miklós

Olvastuk

2. Művelődési Közlöny április elsejei számában a művelődési miniszter 110/1981. (M. K. 7.) MM számú utasítását a gimnáziumi fakultatív gyakorlati tantárgyak bevezetéséről és záróvizgájáról. E rendelkezés értelmében az illetékes művelődésügyi szakigazgatási szerv az utasításban megállapított feltételek megléte esetén a könyvtárkezelői tantárgy oktatását is engedélyezheti, mégpedig a harmadik osztályban heti négy, a negyedikben heti hat órában. A rendelkezéshez négy melléklet tartozik: az első az óraszámról, a második a tanítás személyi feltételeiről és a vizsga alapján szerezhető képesítésről, a harmadik a szükséges alappfelszerelésekről, illetve tárgyi feltételekről, a negyedik pedig a nyári gyakorlati foglalkozásról intézkedik.

Adalékok a hálózati-módszertani munka diagnózisához

Olvasva Szita Ferenc vitaindítóját és Halász Béla cikkét a *Könyvtáros* decemberi, illetve januári számában, véleményünkkel egyetértve is néhány kiegészítést tennék a műszaki könyvtárügyben szerzett hálózati-módszertani tapasztalatokról.

Mindazt, amit Halász Béla cikke első részének harmadik bekezdésében leírt, csupán annyival egészíteném ki, hogy egy hálózati-módszertani munkatárs országjárása ma már nem is annyira tárgya bármiféle irigységnek. Ha például egy, a fővárostól 260 kilométeres távolságban található műszaki könyvtár meglátogatásához odaképzeltjük a 31 forintos napidíjat is, azonnal világossá válik, miért sorolható a hálózati-módszertani könyvtáros munkaköre a kevésbé vonzó könyvtári tevékenységi területek közé. Talán ebből is következik, hogy egy, csak többszöri átszállással megközelíthető eldugott település műszaki könyvtárába sokan több év óta sem jutnak el.

A hálózati-módszertani munka hatékonyságát illetően több megjegyzést is kell tennünk. Egy hálózati-módszertani munkatárs véleménye, javaslatai csak abban az esetben érvényesülhetnek, ha — harmadsorban — a könyvtáros is akarja; ha — másodsorban — a vállalatnak van pénze, és — elsősorban — ha a vállalat igazgatójának elképzelése az előbbi kettővel egybeesik. Olyan vállalatoknál, ahol a vállalatigazgató tizenkét éves működése során egyszer sem tette be a lábát a műszaki könyvtárba (saját vállalatának „improduktív” munkaterületére), ez az egybeesés nemigen szokott megtörténni. Azoknál az — általában nagy — vállalatoknál, ahol a gyár vezetősége hasznosítja a könyvtárba fektetett milliókat, ott a könyvtárra és a könyvtárosra egyaránt áldoznak. Ott adnak a hálózati-módszertani könyvtáros véleményére, sőt ezt ki is kéri. Nem tekintik véleményét illetéktelennek, a hálózati központ munkatársát pedig olyan embernek, aki a vállalat „belügyeibe” beleszól.

Valóban igaz, hogy a módszertani munkát némelyik vállalat vezetősége úgy ítéli meg, mint illetéktelenek beleszólását olyan ügybe, amelyhez ő ad pénzt és embert. Abból, hogy egy hálózati-módszertani könyvtáros véleményét illetéktelennek minősítik, több dologra következtethetünk. Például arra, hogy nincs olyan jogszabály, amely az illetékességet (annak módját és mértékét) határozottan kimondja. (Ezért is alkalmazták a hálózati központokra a *hatáskör nélküli főhatóság* megjelölést). Ha pedig van ilyen törvény, akkor — ahogy professzorunk mondotta az egyetemen — „az anynyit ér, mint Kossuth Lajos emlékének törvénybe iktatása”. És ebből következik, hogy több kolléga vélekedik így: „Ha már úgysem tehetek semmit, miért szóljak bele.”

Napjainkban a hálózati-módszertani munka majdnem csupán a könyvtárosok (korlátozott) érdekvédelmére, illetőleg továbbképzésére (kiadványok, tanfolyamok) szűkölt le. Ám az érdekvédelem is ingoványos terület... Ha egy könyvtáros besorolásában, illetményében, erkölcsi és anyagi megbecsülésében, munkahelyi körülményeiben a hálózati-módszertani munkatárs közbenjárására javulás következik be, netán kitüntetést is kap — ráadásul olyant, amilyent vállalatánál még senki sem visel —, egyáltalán nem biztos, hogy a hálózati munkatárs „jót tett vele”. A könyvtáros továbbra is a vállalatnál marad, egyesek ettől kezdve ferde szemmel néznek rá — irigységből. A hálózati-módszertani munkatárs viszont egy évben legfeljebb egyszer jut el oda...

A hálózati-módszertani munka azonban gyógyítható. Úgy, ahogy a megoldás lehetőségeit Szita Ferenc és Halász Béla cikkéből kiolvashom. Szita Ferencet idézem: „A gyakorlat... évek óta bizonyítja, hogy a hálózat gondozásában azok érnek el jó vagy akárcsak némi eredményt is, akik évek hosszú munkája során megismerték a vidéki könyvtárakat, könyvtárosokat, a fenntartó tanácsokat, és velük jó kapcsolatokat alakítottak ki, mert a jó szakmai és emberi kapcsolat fő szerepet játszik a hálózati-módszertani irányító, gondozó munkában.” Ebben a mondatban szinte megtaláljuk a megoldás kiindulási lehetőségét, ha a főmondat utáni mellékmondatok közül egyet-

kettőt kérdőmondatná alakítunk át. A diagnózis meghatározása valahol itt kezdődik. Halász Béla szerint „A régi kapcsolatok, kapcsolatrendszerek hirtelen megszűntek, és az időközben elkényelmesedett, fásulttá vált módszertani könyvtárosok nem tudtak »újat« nyújtani... Egyszerűen nem vettük észre, hogy az évek óta beolajozottan működő módszertani gépezetnek tulajdonképpen elfogyott az üzemanyaga, szerkezetileg pedig korszerűtlen, nem tud igazodni a megváltozott társadalmi, ezen belül az új könyvtári valósághoz sem.”

„A feladatok adva vannak.” A régi klasszikus gyakorlat tapasztalatai alapján eredményt csak éveken át végzett *következetes* munkától várhatunk, amely majd új kapcsolatokat hoz létre, igazodva a megváltozott társadalmi és könyvtári valósághoz.

A mai hálózati-módszertani könyvtárosnak ismernie kell a legújabb szakirodalmat, a törvényeket, rendeleteket, a különféle központi szolgáltatásokat, a továbbképzési lehetőségeket stb., amelyeknek birtokában bármelyik könyvtárnak és könyvtárosnak segítséget nyújthat (sokszor csak akarat kérdése ez mindkét részről) munkájához és szakmai gondjainak megoldásához. A hálózati-módszertani könyvtáros mondja meg, hogy miben *tud* és (annak ellenére, hogy a rendelet szerint hatáskörébe tartozik) miben *nem tud* segíteni. Hiba volna azt hinni, hogy ez utóbbi beismerése miatt tekintélye csorbát szenved.

S még valamit. A hallottak és az elmondottak ellenére bizonyosan akad még Magyarországon sok olyan hálózati-módszertani könyvtáros, aki eleget tett munkaköri követelményeinek, aki cselekvési lehetőségeinek szűkre szabott határain belül cselekedett is, és fontosnak tartotta a meglátogatott könyvtár sorsát, őrének szakmai gondjait, aki nem mint „főhatóság” lépett fel, s nem őrlődött fel az érdektelenség, valamint a formalitások malmában. És nem is bújtt az annyit emlegetett objektív nehézségek mindent beborító leple alá.

D r. Alkonyi István

A betegség és a gyógyítás is összefügg a járási könyvtárak állapotával

Mestereim egyike, úgy 10—15 éve, kérésemre így definiálta a járási módszertani munkát: „Ide tartozik, Öcsém, mindaz, amit el kell végezni a hálózat működése érdekében, de rajtad kívül — ki tudja, miért — más meg nem csinálja...” Találkoztam azóta a módszertani tevékenység árnyaltabb, didaktikusabb, szakszerűbb meghatározásaival, de az imént idézetet, mely számomra az elsők egyike volt, ma is, *Szita Ferenc* vitaindítóját olvasva is pontosnak tartom.

A gyakorló könyvtáros hajlamos arra, hogy a hálózati-módszertani munkát első-sorban a járási könyvtár működési rendjében, munkaszervezetében mérhető munkaidő- és költséghányaddal határozza meg. Ebben az összefüggésben alig szorul bizonyításra, hogy tanácsi könyvtárhálózatunk elmúlt három évtizede alatt a hálózatok alközpontjaiban a hálózatra fordított eszköz-, munkaidő- és költséghányad — bár az intézményi előirányzatok a többszörösükre növekedtek — folyamatosan csökkent, s ma sem növekszik. Ez a folyamat nyilván az ellátóközpontok szervezésével és elterjedésével lesz megállítható, illetve megfordítható.

Kínálkozó összefüggés számunkra az is, hogy a módszertan felelősségét és eredményességét a járási hálózat eredményeiben vagy eredménytelenségében ragadjuk meg. Így közelíti meg a kérdést a vitaindító, a szakfelügyelet, a könyvtárfenntartó, a falusi könyvtár és könyvtárosa is. Kézenfekvő az új elemek számonkérése a hálózati munka módszerében, az alközponti szolgáltatásokban, a helyszíni beavatkozásokban egyaránt. A szakma e területén a rutinfeladatok, az ismétlődő „újramunkák” arányát törvényszerűen a hálózat mindenkori helyzete határozza meg. Ezek többsége előre nem tervezhető, mert az alközpontnak hálózatát szolgálnia kell a váratlan személyi cserék esetében is, mégpedig a soron kívüli állományellenőrzésekkel, a pályakezdő könyvtárosok gyakorlatának szervezésével, az alapfokú vizsgákra való felkészítéssel. Ezeknek a természetüknél fogva idő- és munkaigényes feladatoknak a végzése a járási könyvtár sajátos jogi helyzetében végül is a székhelyi szolgálat függvénye, néha pe-

dig egyenesen ütközik is azzal. Előfordulhat, hogy a hálózat helyzetének ismeretében szakfelügyelőként is megfelelőnek ítélem a járási könyvtár hálózati-módszertani munkáját, jóllehet a szolgáltatások szüneteltetése vagy egyéb ismert gátló körülmények miatt a hálózat hatóköre nem bővült, kölcsönzési forgalma stb. nem emelkedett, netán csökkent.

A hálózat mennyiségi felfutásának, a hálózatfejlesztés „külsőterjes” szakaszának fényesebb éveiben a járási könyvtár módszertani munkája szinte módszerként jelezte az általános felügyelet és az akkori megyei módszertani munkában testet öltő szakfelügyelet egységét. Annyiban mindenképpen, amennyiben az alapterület és a hatókör növekedését, az akkor induló új vagy újszerű szolgáltatásokat a módszertani munka eredményeinek tulajdonítottuk. Emlékezetem szerint hálózati-módszertani tevékenységünkben a folyamatos működés követelménye, csakúgy mint most, akkor is bőséges elfoglaltságot adott és sok rutinfeladat elvégzését követelte meg.

Hadd emlékeztessék arra is, hogy a járási könyvtárakkal — éppen a hálózati-módszertani munka miatt — gondjaink voltak a hetvenes éveket megelőzően is. A feladatok és az alkalmazott módszerek közötti feszültséget *Sallai István* már 1955-ben, *Sebestyén Géza* pedig 1956-ban felelősséggel érzékelte a *Könyvtáros* 1955. évi 8., illetve 1956. évi 6. számában írt cikkében. A módszertani munka korszerűsítésének újabb követelményeit 1968-ban *Szente Ferenc* két cikkben is megfogalmazta a *Könyvtárosban* (8., 9. sz.). Ugyanebben az évben az *Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács* egyik ülésén a járási könyvtárakkal foglalkozott, s az összefüggések miatt nem kerülhetett ki a hálózati-módszertani tevékenység megoldandó kérdéseit sem. (Lásd a *Könyvtáros* 1968/8-as számát is.)

Ezért követnénk el hibát, ha a módszertani munka betegségét, a gyógyítás lehetőségét az elsősorban érintett szervezeti egységek — a járási könyvtárak — állapotának elemzése nélkül vizsgálánk. A kezelés, a gyógyítás is csak így lehetséges. Rendezzük, ha kell, szervezeti gondjainkat is a falu könyvtárügye és a hálózattal foglalkozó munkatársak közös érdekében.

G a a l S á n d o r

Gondolatok a központi ellátásról

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ által nemrégiben megjelentetett *Centralizációs törekvések a hazai közművelődési könyvtárakban* című kiadványban újraolvashattam *Halász Bélával* közösen írt munkánkat is, amely az úgynevezett *Veszprém megyei kísérlettel* kapcsolatos elképzeléseket és terveket, az első tapasztalatokat és gondokat foglalja össze. A mű megjelenése nekem is alkalom arra, hogy néhány, általam fontosnak tartott kérdésről papírra vessem gondolataimat, s ezzel magamat bizonyos kérdések ismételt átgondolására késztessem, másokat pedig esetleg vitára, továbbgondolkodásra ösztönözzek.

Ami a kötet megjelentetését illeti: nem túlságosan nagy öröm a szerző számára három év múltán látni és újraolvasni nyomtatásban a saját írását egy olyan kérdésben, amelyet országos kísérletnek, tehát állandóan változónak vagy változtathatónak tekintenek, illetve tekintettek. A kísérlet hivatalos lezárása után jó pár évvel korábbi gondolatokkal, régen elavult vagy túlhaladott adatokkal jelentkezni a szakmai közvélemény előtt, bölcsőbb megfontolást érdemelt volna a szerzőktől is, de főként a kiadótól. Félreértés ne essék: nincs szándékomban megtagadni a kötetben leírtakat, mert többségük ma is érvényes, nyugodtan vállalható, de egész sereg kérdésben ma már másként fogalmaznánk, más mozzanatokat hangsúlyoznánk és emelnénk ki. Három év múltán nemcsak a tapasztalatok, hanem a gondok és az elképzelések is sokat változtak. Ezek száma így még eggyel gyarapodik: ha a saját házunk táján ennyire lassú az információáramlás, ilyen nehézkes a tapasztalatok átadása és cseréje, miként tudjuk meggyorsítani a könyvtár—olvasó viszonylatban?

A könyvtári centralizációs törekvések társadalmi szükségessége

Úgy érzem, hogy a könyvtári centralizációs törekvéseket — gondolok itt mindenekelőtt a közművelődési könyvtáraknak a központi ellátórendszerek megvalósítására

tett erőfeszítéseire — túlzottan is belső, szakmai kérdésként kezeljük. Sokkal többet foglalkozunk (ha egyáltalán foglalkozunk) a feladat szakmai, szervezeti és gyakorlati kérdéseivel, mint annak politikai és társadalmi jelentőségével. Az átszervezés formáival, gyakorlati lebonyolításával, szakmai megalapozásával kapcsolatos gondokat, terveket és feladatokat a szakembereknek természetesen idejében meg kell vitatniuk. De ennél is sokkal fontosabb, hogy minden érdekelttel világosan megértessük a magyar közművelődési könyvtárügyben megindult átszervezési folyamat társadalompolitikai, illetve művelődéspolitikai fontosságát. Nekünk, szakembereknek fel kell ismernünk, és másokkal is meg kell értetnünk azt, hogy most nem egyszerű szervezeti változásokról, új vagy éppen felújított módszerek alkalmazásáról van szó, hanem arról, hogy egy minőségileg más követelményrendszerhez történő alkalmazkodás első lépéseit kell megtennünk. Közművelődési könyvtárügyünknek az ötvenes évek elején létrehozott, az akkori társadalmi viszonyokhoz alkalmazkodó, lényegében ma is meglévő felépítése napjainkban már nem hatékony segítőtje, hanem sok tekintetben inkább gátja a feladatok megvalósításának. *Sallai István* és mások már régen anakronizmusnak tartották hazánk könyvtári rendszerét, amelyben tízegynéhányezer önállónak tekinthető, egymástól majdnem minden tekintetben független (saját költségvetéssel rendelkező, önálló állománygyarapítást és feltárást folytató, az igénykielégítésben a maga eszközeire támaszkodó) intézmény van. Az ebből származó hátrányok és gondok egyre nagyobb súllyal neheztedek a könyvtárügyre, annak egész tevékenységére, a hozzá kapcsolódó szervezetekre és intézményekre. Nem szakmai megfontolások miatt került tehát előtérbe a központi könyvtári ellátási rendszer megteremtésének feladata, hanem azért, mert a könyvtárügy jelenlegi és várható feladatainak megfelelő ellátására a régi szervezet nem alkalmas. Olyan új könyvtári rendszert kell tehát teremtenünk, amely rugalmasabb, jobban fel tudja használni a szervezetben rejlő lehetőségeket, alkalmazkodik a változó társadalmi igényekhez. Ez nem sajátosan magyar követelmény, a Szovjetunióban és más országokban is hasonló következtetésekre jutottak. Hangsúlyoznunk kell mindenütt, ahol erre mód és lehetőség nyílik, hogy az átszervezés társadalmi fejlődésünk következménye, egy törvényszerű fejlődési folyamat része, éppen ezért támogatása sem csupán a könyvtárosok érdeke, hanem az egész művelődéspolitikáé.

Letéti ellátás vagy valami más?

A szakmai kérdések túlzott mértékű előtérbe állítása önkéntelenül is olyan irányba tereli sok szakember gondolatait, mintha az új ellátási rendszerek megteremtésekor elsősorban csak a régi letéti formákhoz való — talán magasabb szintű — visszatérésről volna szó. A szakmabeli feladatokat, gondokat és problémákat tekintve valóban sok hasonlóságot találunk. Most sem kisebb gond a központi állománygyarapítás, a feldolgozás, a mozgatás, valamint a velük összefüggő nyilvántartási rendszer megteremtése. Sok vitát és fejtörést okoz, milyen művek kerüljenek egy-egy ellátóhely állandó gyűjteményébe, s miként kellene és lehetne megszervezni a szükségszerű és ésszerű állománymozgatás feltételeit, valamint módszereit. De amikor ezeken törjük a fejünket, s vitatkozunk a megoldás lehetőségein, figyelünk gyakran elterelődik a feladat legfontosabb művelődéspolitikai céljáról, nevezetesen arról, hogy az átszervezés központi ellátást teremt, befejezése után tehát a legkisebb településeken is a központi könyvtár szolgáltatásait kell vagy kellene nyújtania. Sok esetben mellékessé válik a legfontosabb cél és feladat: a rendszerhez csatlakozó ellátóhelyeken fokozatosan meg kell teremteni a városi vagy nagyközségi szintnek megfelelő szolgáltatásokat!

Az átszervezésnek, a centralizációnak a célja és lényege véleményünk szerint a helyi ellátás fenntartása vagy erősítése, valamint a központi szolgáltatások kiterjesztése s ezzel a városban és a falvakban *azonos könyvtári feltételek* megteremtése. E kettős feladatból én a másodikat tartom fontosabbnak. Nemcsak azért, mert az elsőnek több évtizedes hagyományai vannak, és régóta adottak az ilyen vagy olyan szervezeti és állományi feltételei. Hanem azért, mert a városi vagy más központi könyvtári szolgáltatások kiterjesztése már nem egyszerű szervezeti változást jelent, hanem az igényeknek az eddigieknél sokkal szélesebb körű, megalapozottabb és színvonalasabb kielégítését vagy legalábbis annak lehetőségét. Sokkal többet kellene foglalkoznunk a centralizációnak azokkal a kérdéseivel, amelyek a központi ellátás fogalmához kap-

csolódnak. Azért is, mert e tekintetben a szakmai alapkérdések is teljesen tisztázatlanok. Amellett, hogy új, eddig szokatlan munkamódszereket kell kialakítanunk, a feladatnak ez a része az eddigiektől eltérő gondolkodásmódot is követel a könyvtárosoktól, sőt bizonyos vonatkozásokban még az olvasóktól is.

Hivatalosan mi, Veszprém megyeiek is elfogadtuk és használjuk azt a megfogalmazást, hogy *könyvtári társulást* hozunk létre, és így fogjuk össze egy-egy terület falusi könyvtárait. Ez amolyan „politikus” megfogalmazásnak tűnik, mert azt a szemléletet hordozza és erősíti, hogy a falusi tanácsok könyvtárainkkal együtt önként csatlakoznak egy központi település nagy könyvtárához, és annak a társulásban egyenrangú partnereivé válnak. Arra hívja fel a figyelmet, hogy a befizetett összegért meghatározott számú, de a befizetett pénznél mindenképpen nagyobb értékű könyvet kap a helyi ellátóhely. En is nagyon fontosnak tartom a különféle érdekek egyeztetését, de az említett elnevezés csak presztízserdekeket fejez ki, s figyelmen kívül hagyja, hogy a centralizáció célja nem a társulás, hanem a központi ellátás. Itt nem csak egyenrangúak társulásáról van szó, hanem arról is, hogy a kisebbek csatlakozhatnak egy sokkal nagyobb, magasabb szintű szolgáltatások megszervezésére hivatott és képes intézményhez, általa és rajta keresztül pedig élhetnek a magyar könyvtárügy által nyújtott lehetőségekkel.

Hangsúlyozni szeretném azonban, hogy a központi ellátás megszervezése nemcsak a falusi könyvtárak érdeke. A városi vagy a nagyközségi könyvtárak az új feladatok vállalásával s főként azok színvonalas megvalósításával segítik a központi településeket abban, hogy erősödjék vonzáskörzeti szerepük, kulturális kisugárzó hatásuk. Hozzájárulnak ahhoz, amit *Erdei Ferenc* már több évtizeddel régebben hangsúlyozott, s amit napjainkban mind nagyobb határozottsággal igyekszünk megvalósítani, hogy tudniillik a várost és környékét egységes egészként kell szemlélnünk; ebben a városé a vezető szerep, de a falusi lakóhelynek is nagyon fontos feladatai vannak. Ez a törekvés egyúttal alapvető társadalompolitikai céljaink egyik legfontosabbikával is egybeesik, azzal, hogy a társadalom tagjai számára azonos művelődési feltételeket teremtsünk, függetlenül attól, ki hol él vagy dolgozik.

Új feladatok, új gondok

Veszprém megyében hat esztendeje, 1975-ben készítettük el az első terveket a központi ellátási rendszer kialakítására. Kiindulási alapunk az volt, hogy az akkori feltételek közepette a meglévő könyvtári rendszerben a kis településeken nem lehet megteremteni az összhangot a társadalmi követelmények és igények, illetve a könyvtárak tevékenységének tárgyi és személyi feltételei között. A hetvenes évek közepén a mi hálózatunk évenként 2,8—3 millió forintot költött könyvbeszerzésre, 1980-ban pedig már több mint 5 milliót. A központosításra nem csekély támogatást kaptunk, a legjelentősebbet, több mint egymillió forint, költségvetésben tervezhető könyvbeszerzési keretet a megyei tanácstól. Am ugyanebben az időben a könyvek ára hozzávetőleg 150—180 százalékkal emelkedett. A megyei könyvtár által a Könyvtárellátónál vásárolt könyvek ára az elmúlt öt esztendő év eleji és év végi jegyzékein így alakult: 1976-ban 18—19 Ft, 1977-ben 22—24, 1978-ban 24—26, 1979-ben 32—36. 1980-ban 37—49 forint. Az 1980. évi 35. számú jegyzék alapján rendelt könyvek átlagára 56 Ft volt. Ugyanezen a jegyzéken tíz „A”-jelzésű művet, köztük egy kézikönyvet lehetett rendelni, 531 forint értékben. A falusi könyvtárak számára beszerzendő művek átlagára tehát most 50—60 Ft körül van. S az a gyanúm, hogy még messze vagyunk a könyvtárak emelkedésének a végétől. És hasonló folyamat figyelhető meg a folyóiratok, valamint — kisebb mértékben — a napilapok árának alakulásában is. Így azután még a központi szolgáltatást vállaló könyvtárak is kénytelenek eléggé drasztikus módon csökkenteni folyóirat-rendeléseiket, a közepes falvakban pedig örülhetünk, ha majd egy-két napilapot és 8—10 folyóiratot találunk. Szegény módszertani könyvtáros melyik folyóirat beszerzését javasolja majd?!

A megjelenő könyvek és folyóiratok árában egyre jobban érvényesülnek az új gazdaságpolitikai elvek, s mind kevésbé a régi művelődéspolitikaiak. Ez talán nem is volna baj, ha művelődéspolitikánk rugalmasabban alkalmazkodna az új tendenciákhoz. Hiszen nem is kellene szociológiai kutatást végezni annak megállapításához, hogy a jelenlegi árpolitika mellett a lakosság egyre kevesebbet tud költeni sajtótermékekre,

tehát várhatóan sokkal kevesebb könyv és egyéb kiadvány gyarapítja a jövőben a magángyűjteményeket. A társadalmi igény viszont, reméljük, nem csökken, s így szükségyszerűen megnövekszik az érdeklődés a közgyűjtemények iránt. Ilyen tendenciákat máris tapasztalhatunk a könyvtári gyakorlatban. Bizonyos vagyok benne, hogy a művelődéspolitikai irányításáért felelős szervek ezt nemcsak felismerik, hanem gyors és hatékony intézkedéseikkel idejekorán megteremtik a feltételeket ahhoz, hogy a közgyűjtemények az új társadalmi igényeknek meg is tudjanak felelni. De nem kisebb a könyvtárak feladata és felelőssége sem: fel kell készülniük az új s várhatóan az eddigieknél gyorsabban növekvő feladatokra. A társadalmi, politikai, gazdasági és a szakmai kérdések tisztázásában tehát fontos szerepe lehet a júniusban sorra kerülő negyedik országos könyvtárügyi konferenciának.

Megszüntetni vagy megtartani?

A beszélgetések során gyakran felmerült az a kérdés is, miért nem a skandináv gyakorlatot követjük, és miért nem bibliobuszok működtetésével oldjuk meg a kis falvak, illetve a városi külső kerületek könyvtári ellátásának gondját. Nem kívánok most ennek a rendszernek sem gazdasági kihatásaival, sem pénzügyi gondjaival foglalkozni. Bízom benne, előbb-utóbb nálunk is sor kerül arra, hogy nem mikrobuszokkal szállítsuk a könyvcsomagokat a falvakba, hanem korszerű bibliobuszokon szállított 3—4 ezer könyv mellett a központi könyvtár mindenfajta szolgáltatásait is eljuttatjuk akár a legkisebb településekre is. Meggyőződésem azonban, hogy a falusi könyvtárakat vagy szolgáltatóhelyeket még ebben az esetben sem lehet, főként pedig nem szabad megszüntetni! Most és a jövőben is tevékenységük erősítése, munkájuk színvonalának emelése lesz elsődleges kötelességünk. Vannak és lesznek a közművelődési könyvtárügynek olyan feladatai, amelyeket a legkisebb önálló településen is állandóan helyben kell megoldani, s ezek feltételeit ott kell megteremteni. A helyi és a központi szolgáltatások egymást kiegészítő szerepét és lehetőségét kell tehát állandóan figyelni és összehangba hozni, bármilyen eszközök felhasználásával történik is az. Hazánkban a könyvtári tevékenységnek olyan történelmi hagyományai vannak a legkisebb falvakban is, amelyeket nemcsak politikai hiba, hanem bűn is volna figyelmen kívül hagyni. Az elmúlt évek során a kis települések egész sorából vonultak ki a művelődés hagyományos intézményei. Megszűntek az iskolák, és elköltöztek a pedagógusok. Gyorsan tönkremennek így az otthonosságot legtöbbször nélkülöző művelődési házak, újjáépítésük és felújításuk gazdasági és társadalmi feltételei pedig többnyire hiányoznak. Számolni lehet a filmszínházak tevékenységének a megszűnésével is. Elköltözött a pap, ritkábbak a misék és az istentiszteletek.

Számomra természetes — bízom benne, a művelődéspolitikai irányítói számára is az —, hogy a kultúra egyik legfontosabb helyi intézményének, a könyvtárnak a legkisebb faluban is meg kell maradnia, s így a társadalmi, politikai szerepük, feladataik nem csökkennek, hanem erősödnek és szélesednek. Vállalniuk kell bizonyos feladatokat azoknak az intézményeknek a tevékenységéből is, amelyek megszűntek. Sokkal nyitottabbá, a település társadalmi problémái iránt érzékenyebbé és alkalmazkodóbbá kell válniuk. A nem is távoli jövő természetes és általános követelményeként foghatjuk fel, hogy a kis települések könyvtárait a kulturált társas érintkezés állandó helyévé, a szocialista társadalmi együttélés, az emberi és a társadalmi problémák vitaforumává kell fejleszteni. Tevékenységük jellegénél fogva a könyvtárak alkalmasak arra, hogy a kis településeken — de a nagyobbakon is! — a társadalmi és kulturális élet szinterei és összefogói legyenek. Az ehhez szükséges feltételek megteremtése sem igényel túlságosan nagy anyagi vagy egyéb erőket. Sokkal inkább ennek felismerése és elfogadása!

Kísérlet?

Szakmai beszélgetések során többen feltették már a kérdést: miért nevezték vagy nevezik ezt az egész átszervezést *Veszprémi kísérletnek*, s egyáltalán mi ebben a kísérlet?

Ki tudja? Mi egy olyan folyamat elindítását vállaltuk, amelynek előbb vagy utóbb törvényszerűen be kellett következnie. Nem tudom, az a módszer valósul-e majd meg, amit mi kezdeményeztünk — amivel kísérlebezünk —, vagy valami más. A lényeg az,

hogy az új társadalmi követelményekhez kell igazítani a könyvtári munka tartalmi és szervezeti kereteit.

Nem ártana időnként elgondolkodni, igazán szükség van-e arra, hogy eredeti és új ötletként tüntessünk fel olyan módszereket és formákat, amelyek hazánkban már több évtizeddel ezelőtt is ismertek voltak (például a közoktatás és a közművelődés „komplexitása”), vagy más országokban már régóta beváltak, mint például a központi könyvtári ellátás? Netán a *kisérlet* bővös szavának hangoztatása nyitná csak meg a támogatók szívét és pénztárcáját? Vagy nem inkább a mi kishitűségünkről van szó?

Sajnos, a kérdésekre én sem tudok megnyugtatóan válaszolni. A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a gondok erősítik a kishitűségünket, de a példák sokaságát lehetne felsorakoztatni annak alátámasztására is, hogy a mi kishitűségünk is közrejátszik abban, hogy az illetékesek nem ismerik, nem értékelik, és így nem is támogatják megfelelően törekvéseinket.

Tudomásom szerint egy bizottság, *Halász Béla* bevonásával tanulmányt készít az országos könyvtárügyi konferencia számára a központi ellátás kérdéseiről. Bízom benne, hogy ezen a rendkívül fontos művelődéspolitikai fórumon a központi ellátás olyan fontos kérdésként szerepel, amilyen jelentősége a következő évtizedekben várhatóan a magyar könyvtárügyben, társadalmunk kulturális nevelésében lesz.

Varga Béla

Szerkesztői üzenet

K. E. városi könyvtárosnak üzenjük, hogy a munkáltatója helyesen járt el akkor, amikor a szabad szombatoakat mind a rendes, mind a tanulmányi szabadságába külön-külön beszámította. A 17/1979. (XII. 1.) MüM számú rendelet 43. §-a, valamint 47. §-ának (2) bekezdése értelmében ugyanis a szabadság kiadása tekintetében a hét minden napja munkanap — a dolgozó heti pihenőnapját és a munkaszüneti napokat (január 1., április 4. stb.) kivéve —, függetlenül attól, hogy a dolgozó-nak az intézmény munkaidőbeosztása szerint mindegyiken kell-e munkát végeznie. Ezt a rendelkezést a rendes szabadságra és a tanulmányi szabadságra nézve külön-külön kell alkalmazni. Az ismertetett szabály a gyakorlatban azt jelenti, hogy a kéthetenkénti 11 napos (a kéthetenkénti szabad szombatos) munkaidőbeosztással foglalkoztatott dolgozók esetében minden teljes 12 nap szabadságba — tehát külön a rendes és külön a tanulmányi szabadságba — egy szabad szombatot be kell számítani. Például annak az évenként 24 munkanap rendes szabadságra és tanévenként 27 munkanap tanulmányi szabadságra jogosult dolgozónak a számára, akit kéthetenként 11 napos munkaidőbeosztás szerint foglalkoztatnak — függetlenül attól, hogy a szabadságát megszakításokkal vagy egyvegtében veszi-e igénybe —, évenként 22 olyan nap rendes szabadságot és tanévenként 25 olyan nap tanulmányi szabadságot kell kiadni, amely napon egyébként munkát kellene végeznie.

Kitüntetések

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa eredményes munkájuk elismeréseként, nyugállományba vonulásuk alkalmával *Smelkó Tibornénak*, az Állami Gorkij Könyvtár csoportvezetőjének a MUNKA ÉRDEMREND ezüst fokozata; *Malomsoki Jánosnak*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezető-helyettesének a MUNKA ÉRDEMREND bronz fokozata kitüntetést adományozta.

A művelődési miniszter eredményes munkájuk elismeréséül, nyugállományba vonulásuk alkalmából *Horváth Lajosnénak*, az Országos Széchényi Könyvtár csoportvezetőjének a SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; *Meleg Eleknek*, az Országos Széchényi Könyvtár könyvtárosának a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta.

A művelődési miniszter az 1981. évi mezőgazdasági könyvhónap alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Domonkos Enikőnek*, a MÉM Információs Központ könyvtárosának és *Zakar Vilmosnak*, a Tamási Nagyközségi és Járási Könyvtár könyvtárosának; eredményes munkája elismeréséül *Lázár Sándornénak*, az Állatorvostudományi Egyetem Állategészségügyi Főiskolai Kar (Hódmezővásárhely) kari könyvtárosának a SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta.

Az állománykivonások és a fölőspéldányközpont

Általában selejtezésnek nevezik a könyvtárak azt a már állandónak és folyamatosnak tekinthető tevékenységet, amelynek során kiemelik állományukból a valamilyen szempontból szükségtelenné vált műveket. Nevezik ezt más szóval állománykivonásnak, -apasztásnak, állománytisztításnak is, de leggyakrabban mégis selejtezésnek. Pedig e szónak meglehetősen rossz csengése van, különösen könyvtári vonatkozásban, és nem is fejezi ki a művelet valódi tartalmát. A szó eredeti jelentése szerint ugyanis fel kellene tételezni, hogy mindaz, amit a könyvtárakból kivonnak, valóban csökkent értékű, sőt értéktelen. Ha ez így volna, szót sem érdemelne az ügy. Köztudomású azonban, hogy a könyvtári állományokból nemcsak az elavult, a használhatatlanná vált, az értéktelen művek kerülnek kivonásra, hanem nagy mennyiségben olyanok is, amelyek más könyvtárakban még értékesek, keresettek lehetnek. Az állománykivonások során tehát folyamatosan termelődnek olyan állományrészek, amelyek hasznosításáról szervezetten kellene gondoskodni.

Az állománykivonás mint állományépítési tényező

Az állománykivonások szükségessége nem vitatható. A nagyarányú dokumentumtermés, az ismeretek gyors elavulása — főként bizonyos tudományterületeken — szükségszerűen magával hozza, hogy a könyvtári állományokat folyamatosan fel kell frissíteni, meg kell újítani, és ezzel együtt jár a kivonás, az állományból való törlés. Ki kell vonni természetszerűleg a használatban megkopott, megrongált műveket is. Az állománykivonások tartalma és mértéke függ a könyvtár feladatától, gyűjtőkörétől. Egy műszaki könyvtárban minden bizonnyal nagyobb mértékű, mint egy-egy társadalomtudományi gyűjteményben. Egy kisebb, jobban szakosított gyűjteményben az állomány egészéhez mérten nagyobb arányú lehet, mint egy nagy, szélesebb gyűjtőkörű, történeti anyaggal is rendelkező könyvtárban. Ma sem vesztette azonban érvényét az a régi könyvtárosi bölcsesség — nevezhetnénk szabálynak is —, hogy *minél körültekintőbb, szakszerűbb a gyarapítás, annál kisebb mértékű az állománykivonás.*

Hogy mit kell beszerezni és mit nem, csak a feladatok ismeretében, a helyi igények és szükségletek mérlegelésével dönthető el. Ezen a körön belül azonban mód van olyan gyarapítási politika kialakítására, amely a szükségletek messzemenő kielégítését is takarékosan, a meglévő vagy remélhető raktározási hely figyelembevételével igyekszik megoldani. Ez nem könnyű feladat, de nem is lehetetlen: alapja — az igények, az anyagi lehetőségek, a szakirodalmi kínálat ismerete mellett — bizonyos szelekció a hatékonyabb szolgálat és a raktározási hely gazdaságos felhasználása érdekében. Az állománykivonás tehát a gyarapítás függvénye, egy része természetes folyamat, másik hányada talán csökkenthető a gyarapítás alaposabb mérlegelésével. Szóba jöhetnek itt például azok a külföldi folyóiratok, amelyekre csak egy-két évig fizet elő egy-egy könyvtár, majd megszünteti az előfizetést, és selejtezi a meglévő évfolyamokat, mint önmagában használhatatlan dokumentumanyagot. (Ezeket az Országos Széchényi Könyvtár fölőspéldányközpontja megpróbálja hiánykiegészítőként felajánlani!) De a hazai gyarapítás is sokszor túl bőkezű. Gyakran kiderül, hogy nem is volt szükség annyira példányra vagy éppen egyetlen példányra sem. Iskolapéldája volt a mértéktelen gyarapításnak az ötvenes-hatvanas években a fölőspéldányközpont jegyzékeiről való meggondolatlan igénylés. Akkoriban ugyanis sokszor az állomány nagyságával lehetett indokolni a létszám- vagy helyiségigényt. A feldolgozás természetesen nem tudott lépést tartani a beömlő könyvek köbmétereivel, amelyek aztán feldolgozatlanul vándoroltak pincékbe, elfekvő anyagként, és nemegyszer érkeztek vissza selejtként a fölőspéldányközponthoz. A nagyarányú selejtezéseket, a „profil tisztításokat” gyakran ezek a gyűjtőkörbe nem is tartozó könyvanyagok tették szükségessé. Az állománykivonásoknak az a formája, amelyet a gyűjtőkörbe tartozó művek elavulása vagy elhasználódása vagy a könyvtár esetleges nagyobb arányú profilváltozása tesz szükségessé, természetesen elkerülhetetlen folyamata az állomány karbantartásának.

Szó kell, hogy essék az állománykivonásokkal kapcsolatos *felelősségről* is. Szakmai, erkölcsi és gazdasági felelősség ez. Korábban az úgynevezett Országos Minősítő Bizottság engedélyezte a selejtezéseket. E bizottság feladata többször módosult, végül

azonban, amikor az állománykivonások tömegessé kezdtek válni, tevékenysége szinte formálissá vált, hiszen módja sem volt arra, hogy a törlésre javasolt művekkel érdemben foglalkozzék, ezeket „minősítse”. Így a bizottság a 3/1975. (VIII. 17.) KM—PM sz. új állományvédelmi rendelet megjelenésekor meg is szűnt.

A selejtezett anyag korábban az Országos Széchényi Könyvtár főlépítványközpontjába érkezett, a megfelelő előírások szerint válogatta, illetve rostálta az anyagot. Mivel a selejtezési engedély a könyvtárakhoz a főlépítványközpont útján érkezett, a könyvtárak a rendelet megjelenése után is még hosszú ideig a főlépítványközponttól várták a selejtezési engedélyezését. Sok időbe telt, és sok levelezésbe került, amíg nagyjából közismertté vált, hogy a főlépítványközpont nem ad selejtezési engedélyt. Az idézett új rendelet az állománykivonásokért a felelősséget a könyvtárak vezetőire és fenntartóira ruházta. A hálózati központnak közvetítő szerepe van az anyag körözésében, hálózaton belül maga is igényelhet, a selejtezésben azonban legfeljebb tanácsot adhat. A felelősségnek ez a decentralizálása nyilván több szempontból indokolt lehetett, de az országos érdek szempontjából nem bizonyult megnyugtatónak. A helyi könyvtár ugyanis egyrészt nem tarthatja szem előtt az országos érdeket, másrészt pedig lehetetlenné válik az ellenőrzés, ami nyilván károkat okoz. A nemzeti könyvvagyon felhasználásának és megőrzésének felelősségét magasabb könyvtári szinteken kell vállalni.

Az állománykivonások lebonyolítása

Nagyobb arányú állománykivonásra legtöbbször a nyomasztó raktári helyhiány készteti a könyvtárakat. A helynyerés érdekében ugyanis a legkézenfekvőbb megoldásnak a felesleges állományok kiselejtezése látszik, hiszen a könyvvásárlásra mindig könnyebben van pénz, mint raktárépítésre. Ennek a helynyerő buzgalomnak azonban sok érték is áldozatul esett és esik. A selejtezést mindig meg lehet indokolni, ha nem szab gátat neki a szak tudás, a széles körű könyvtárismeret és a hivatástudat. A selejtezésnek nyomán kétségtelenül tetemes raktári terület szabadult fel, de a raktárgondot pusztán állománycsökkentéssel megoldani aligha lehet!

A raktárak helyhiánya miatt kezdődtek meg a 70-es évek elején is a tömeges selejtezések. A folyamat szinte magától, már a jogszabály megjelenése előtt jó öt évvel megindult, és mire a rendelet megjelent, már számos könyvtárban végre is hajtották a nem is csekély mértékű selejtezéseket. A jogszabály a lebonyolítást illetően az 1978-ban megjelent *Irányelvekkel* együtt (*Művelődésügyi Közöny 1978/9. sz.*) túlságosan szűkszavúnak bizonyult. Értelmezése ma sem egységes. Emellett nem teremtődtek meg az állománykivonások szervezett feltételei sem a hálózati központokban, sem az országos szakkönyvtárakban, sem a főlépítványközpontban. Hiányzott, és mind a mai napig hiányzik a lebonyolításhoz kiadott útmutató. A rendelet kimondja, hogy a főlépítványközponthoz a hálózati központok és a hálózaton kívüli könyvtárak forduljanak jegyzékeikkel. Az *Irányelvek* hozzátézik ehhez, hogy „a központi feladatkörű könyvtár köteles a dokumentumokat egyidejűleg az OSZK főlépítványközpontjának felajánlani”. Nem világos azonban, hogy mely könyvtárak tartoznak a „központi feladatkörű könyvtár” fogalmkörébe, és az sem, hogy a saját, kivont állományával vagy a hálózatban kivont és összesítve felajánlott állománnyal forduljon-e a „központi feladatkörű” könyvtár a főlépítványközponthoz. Egyes központi könyvtárak csak saját kivont anyagukat ajánlják fel, mások pedig a tagkönyvtárak jegyzékeit közvetítik. A legtöbbször azonban egyedi könyvtárak fordulnak jegyzékeikkel a főlépítványközponthoz — általában a hálózati központ ellenjegyzésével —, és selejtezési engedélyt kérnek. A központi könyvtárak többsége viszont nem ajánl fel kivont anyagot a főlépítványközpontnak; úgy tűnik, mintha a kivonás ezekben a hálózatokon belül lezáródnék.

Az 1975. évi jogszabály és az 1978. évi irányelvek szövegében értelemszerűen mégis sok minden benne van, és ezek alapján szervezettebben is el lehetne végezni a selejtezést. Ha a hálózati központ a tagkönyvtárak kivont anyagából kielégíti a saját és a hálózatának igényeit, a fennmaradó anyagot aszerint kellene selektálnia, hogy az teljesen alkalmatlan-e könyvtári használatra, vagy valamelyik más könyvtárban még használható. Az előbbi a jogszabályban előírtak szerint értékesíti vagy zúzába küldi, az utóbbit azonban fel kellene ajánlania a főlépítványközpontnak országos körözésre.

Csak így érhető el, hogy a nemzeti könyvvagyon használható része a megfelelő könyvtárba kerüljön, és a kivonás jogosultságához se férhessen kétség.

Vannak a rendelet értelmezésének egyéb problémái is. A 3/1975. (VIII. 17.) KM—PM sz. rendelet 16. §-a kimondja, hogy a könyvtár vezetőjének döntése alapján „az 1949 után belföldön nagy példányszámban megjelent, tartalmilag elavult dokumentumokat” lehet ipari felhasználásra átadni. Semmi egyébét! Minden egyéb dokumentum kivonását a 17. § szerint kell lebonyolítani.

A 17. § (1) bekezdése a kivont anyag *könyvtárak közötti hasznosításáról* szól (ajándék, csere, eladás). Nyilvánvaló a törekvés, hogy a kivont könyvanyag elsősorban újból könyvtárba kerüljön. Csak miután a könyvtári igényeket kielégítették, kerülhet sor arra, hogy a fölöslegessé vált példányokat a könyvkereskedelemnek (2. bek.) vagy magánszemélyeknek eladják (3. bek.). Hogyan lehet azonban meggyőződni arról — országos körözés híján —, hogy a könyvtári igényt kielégítették-e, azaz nincs az országban olyan gyűjtemény, amely a kivont dokumentumot még használni tudná? A rendelet értelemszerű végrehajtása tehát nem történik meg.

A rendelet előírásai szerint a sem a könyvtárakban, sem a kereskedelemben nem értékesíthető dokumentumanyagot ipari felhasználásra át lehet adni a MÉH-nek. Mivel a folyamat nem eléggé szervezett és ellenőrzött, semmilyen biztosíték nincs arra, hogy időnként ne kerüljenek értékes anyagok is ipari felhasználásra. Erre vonatkozólag áttekintésünk sincs. A MÉH-nél folytatott ellenőrzések általában mind Budapesten, mind vidéken eredménytelenek voltak. Ma már csak két megyei könyvtár (Vas és Fejér) tesz jelentést rendszeresen a MÉH-telepeken folytatott ellenőrzéseiről, de ezek is mindig nemlegesek. Egy-egy jó szimatú újságíró, antikvárius vagy magángyűjtő viszont — a hírek szerint — néha nagy fogásokat csinál a MÉH-telepeken. A jelenlegi rendelkezések nem teszik érdekeltté a MÉH-telepeket abban, hogy a hozzájuk érkező könyvanyagot bejelentés a megjelölt könyvtáraknak. sőt inkább a hallgatásban érdekelttek. *Szükséges lenne megváltoztatni az érdekeltségi rendszert, hogy a MÉH-hel való kapcsolat eredményesebbé váljék.*

Állománykivonások 1971—1979

Az országos központi szolgáltatások több területén és pontján: a központi katalógusokban, a könyvtárközi kölcsönzésben, a főlőpéldányközpontban is érzékelhető, hogy az utóbbi évtizedben — az állománykivonások következtében — nagyarányú állománymozgások mentek végbe a könyvtárakban. Ezek kellemetlen hatása főként a központi katalógusokban érződik, amelyek a kivonásokat nem mindig tudják követni, mivel a könyvtárak általában nem jelentik be az állományapasztást. A külföldi folyóiratok esetében a *Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusa* értesítési szokta az érintett könyvtárat, hogy az általa birtokolt folyóirat egyetlen az országban. Az ilyent — ha más igénylő nem akad — a főlőpéldányközpont átveszi, és gyűjtőkörétől függetlenül elhelyezi a tárolókönyvtárban. De hány esetről nem szerez tudomást! Ez a kérdés is sürgeti a kivonás szervezettebbé tételét.

Bizonyára közérdeklődésre tart számot az az adat, hogy hány dokumentumot vontak ki állományukból a könyvtárak az elmúlt tíz évben, amikor tömegessé és folyamatosá váltak az apasztások. Az adatok, amelyeket a Kulturális Minisztérium statisztikáiból vettem, a tudományos és a szakkönyvtárak vonatkozásában nem teljesek, mivel csak 96—120, statisztikailag kiemelt könyvtár adataival rendelkezünk évről évre. A törlések adatai csak ezeknél követhetők nyomon. Az 1978. évi, 1822 könyvtárra kiterjedő felmérés szerint a törölt dokumentumok száma mintegy kétszerese annak, amit a 120 kiemelt könyvtárban 1978-ban kivontak. (Meg kell jegyeznünk még azt is,

A kivont állományegységek száma a 96—120 kiemelt tudományos és szakkönyvtárban 1970 és 1979 között

Év	Kötet	Év	Kötet
1970	322 199	1975	112 137
1971	434 629	1976	154 484
1972	97 379	1977	205 816
1973	84 769	1978	187 789
1974	156 050	1979	127 007

hogy a közművelődési könyvtárak csak 1971 óta tartják nyilván a törléseket.) A tíz év alatt kivont állomány tehát összesen 1 882 259 kötet.

A kivonásoknak az állomány nagyságához mért aránya kedvezően alakult: 1971-ben a kivont anyag az állomány 2,4, 1979-ben pedig 0,5 százaléka volt. Az utóbbi években tartósan csökken a kivont állományegységek száma. Ez valószínűleg részben a rendelet, részben az egyre emelkedő dokumentumárak hatásának tulajdonítható.

Állománykivonás a tanácsi közművelődési könyvtárakban 1971-től 1979-ig

Év	Kötet	Év	Kötet
1971	502 109	1976	737 846
1972	559 505	1977	792 322
1973	624 982	1978	797 268
1974	587 117	1979	1 036 799
1975	631 178		

A kilenc év alatt kivont állomány 6 269 126 kötetet tesz ki.

Ezek az adatok nem tartalmazzák a szakszervezeti könyvtárakból kivont dokumentumok számát, s az iskolai könyvtárak állománykivonásairól sincsen adatunk.

A tanácsi közművelődési hálózatban a kivonások aránya az állományokhoz viszonyítva 1971-ben 2,7, 1979-ben pedig 4 százalék volt; az állományapasztás mennyiségileg tehát emelkedő irányzatot mutat.

E két nagy területen a kivont dokumentumok száma 8 151 385 kötet volt. Ha ehhez hozzávesszük a nem nyilvántartott tudományos és szakkönyvtárak, valamint a szakszervezeti és az iskolai könyvtárak állománykivonásait, igen szerény becslések szerint is az elmúlt tíz év alatt 11–12 millió kötetesre tehetjük a törölt dokumentumok számát.

Azt hiszem, ennél az adatnál meg kell állnunk! A kivonások folyamatos végrehajtása szükséges, ez nem vitás. A kiemelt tudományos és szakkönyvtárak esetében megnyugtatónak látszik a csökkenő irányzat, de mi van a közművelődési könyvtárak törléseinek állandó növekedése mögött? Akad olyan megyei könyvtár, amely egy év alatt 200 ezer kötetnél többet törölt, mások csak 2–3 év alatt voltak ki ugyanennyit az állományból. Viszonylag kevés az olyan könyvtár, amelyben bizonyos kiegyensúlyozottabb munkára utal a megközelítőleg állandó évi törlési szám. Kérdés az is, hogy mi történt a kivont több mint 6 millió kötetrel. Ennek nagy része minden bizonnyal valóban *selejt* volt, de az egyáltalán nem bizonyos, hogy semmit sem lehetett volna országosan hasznosítani belőle. Persze lehetséges, hogy egyes megyei könyvtárak felajánlottak egymásnak ebből az anyagból, de országos köröző munkát aligha végezhettek.

Nincsen áttekintésünk arról, hogy a kivont állományokból mennyi került vissza a könyvtárakba, mennyit vett meg a könyvkereskedelem, illetve magánszemély, továbbá mennyi és mi került zúzdába. Az a véleményem, hogy ezt nem szabad így tovább folytatni, meg kell teremteni az állománykivonások szervezett módját és megbízható nyilvántartását.

A főlépéldányközpont szerepe az állománykivonásokban

Az Országos Széchényi Könyvtár főlépéldányközpontja tölti be immár csaknem három évtizede azt a kevéssé mutatós, de annál hasznosabb feladatot, hogy az egyik könyvtárban feleslegessé vált könyveknek új gazdát és új olvasókat szerezzen. Munkája az államosított könyvállományok feldolgozásával és a közkönyvtáraknak történet felajánlásával, szétosztásával kezdődött, majd folyamatosan tért át a könyvtárak főlépéldányainak átvételére és ezek hasznosítására, újraelosztására. Időközben a könyvtárak által nem igényelt példányokból tartalékalap képzését is megkezdte. A főlépéldányközpont az 1959–1979-es években a könyvtáraktól, az intézményektől, a MÉH-telepektől 982 863 kötetet vett át, ennek 84,4 százalékát budapesti és csak 15,6 százalékát vidéki könyvtáraktól. Külön a közművelődési könyvtáraktól 1962–63-ban több mint másfélmillió kötetet vett át. A vidéki könyvtárakból kivont könyvanyag útja ma nem vezet egyenesen a főlépéldányközponthoz, részben a távolság, részben a szállítási nehézségek, de főként a szakmai irányítás hiányosságai miatt. Nagyobb szá-

mú kivont állományegységet vett át a főlépéldányközpont a közművelődési könyvtáraktól az 1966—68-as, és megnövekedett a vidék részesedése az átvett könyvanyagból az 1973—1975-ös években is.

A főlépéldányok átvételére a központnak sohasem volt megfelelő nagyságú és minőségű raktári tere. A begyűlt anyag egy része hosszú éveken át máglyákba rakva várt feldolgozásra és szétosztásra. 1970-ben az osztály feldolgozatlan állománya mintegy 1 millió 300 ezer kötetre rúgott. Az utóbbi néhány esztendő megfeszített munkájával az osztály ezt a felgyűlt állományt jórészt feldolgozta, szétosztotta; a jelenlegi mintegy 350 ezer kötetnyi feldolgozatlan állománya már az újabban beérkezett anyagból tevődik össze.

A raktári hely korlátozott volta határozta meg a főlépéldányközpont részvételét a kivont főlépéldányok forgalmazásában is. Amellett, hogy a raktáraiban felgyűlt anyagot igyekezett feldolgozni, közben állandóan vett is át főlépéldányokat. Ez az átvétel azonban a helyhiány miatt mindig korlátozott volt, és ezért kényszermegoldásokat eredményezett: csak válogatva vette át a mentésre szoruló anyagot, és sokszor még ezt sem vállalhatta teljes egészében.

A 3/1975. (VIII. 17.) KM—PM sz. rendelet felmentette a főlépéldányközpontot a selejtezésben betöltendő „végállomás” szerepe alól, és feladatát mindössze arra korlátozta, hogy a hálózaton kívüli könyvtárak selejtjegyzékeivel foglalkozzék, bekérve tőlük mindazt, amit országosan hasznosíthatónak ítélt. Utal a rendelet és a hozzáfűzött 1978-as irányelvek a hálózati központokkal való szervezett kapcsolat kialakítására is, amely azonban nem valósulhatott meg teljesen, éppen a megfelelő szervezeti megoldás megfogalmazásának hiányában. A rendeletnek azt a törekvését, hogy a főlépéldányközpontot bizonyos mértékig kikapcsolja az állománykivonások lebonyolításából, az indokolta, hogy a főlépéldányközpontnak mindenekelőtt fel kellett számolnia a raktáraiban felgyűlt nagy mennyiségű anyagot, amelynek további szaporítása csódhöz vezetett volna. Sem személyzete, sem raktári tere nem volt ahhoz, hogy ezzel párhuzamosan a folyamatos selejtezésekben is tevékenyebben részt vegyen. Ezt a helyzetet tükrözik a rendeletnek a központtal kapcsolatos előírásai.

A központ a rendelet szellemét és előírásait követve — a nagyarányú feldolgozási munka mellett folytatta az állománykivonásokban korábban kialakított részvételét, mégpedig a jegyzékek és kisebb mértékben a közvetlen átvétel alapján. Vállalkozott például arra, hogy a könyvtárak által készített jegyzékeket körözi, az igényeket begyűjti, összesíti. A könyvtáraknak így nem marad más feladatuk, mint az igények kielégítése és a maradék szabályszerű felszámolása. Ezzel a lehetőséggel inkább a nagyobb könyvtárak éltek, amelyek vállalni tudták a jegyzékek kellő számú sokszorosítását és a szétosztással járó munkát. Ezt a módot ki lehetne terjeszteni például a hálózati központokra. *A főlépéldányközpont vállalná, hogy jegyzékeiket körözi, és a beérkező igényeket összegyűjti.*

A másik mód arra, hogy a kivont könyvanyag értékes része országos hasznosításra kerüljön, az, hogy a központ egypéldányos jegyzéke alapján, amelyet nem köröz, kiválasztja az általa más könyvtárakban vagy a tárolókönyvtárban hasznosíthatónak ítélt könyvanyagot, és ezt a könyvtártól bekéri. Az ilyen utat leginkább azok a könyvtárak választják, amelyek sem a jegyzék sokszorosítását, sem az igények kielégítését nem tudják vállalni. Meg kell jegyezni, hogy nagyon gyakran élnek ezzel a móddal a műszaki hálózat egyes tagkönyvtárai, amelyek ezen a csatornán át bonyolítják le selejtezéseiket. A hálózati központ csupán megjegyzi, hogy a jegyzéken feltüntetett anyagra nem tart igényt. A bekért anyag mennyiségileg elenyésző a műszaki könyvtárak esetében, mivel a bekérés csak a *nem műszaki kiadványokra* vonatkozhat.

A harmadik lehetőség igen csekély, de ezzel is él a központ. Ha értékes állomány mentéséről van szó, közvetlenül is átvész könyveket, és ezeket folyamatosan felveszi a saját jegyzékeire, illetve esetleg közvetlenül kiegészíti velük a tárolókönyvtár állományát. Sok esetben a közvetlen átvétel volna a legcélszerűbb megoldás, ezzel azonban a központ csak olyan mértékben élhet, ahogy azt raktári lehetőségei engedik.

Az elmúlt tíz év alatt a központ csatornáin körülbelül egymillió könyv ment át, gazdagítva a könyvtárakat és a tárolókönyvtárat. Ez azonban mennyiségileg csupán mintegy tíz százaléka a kivont állománynak.

A főlépéldányközpont csekély fejlesztéssel képes lenne ma már arra, hogy az álló-

mánykivonások terén bizonyos egyeztető szerepet vállaljon, és elősegítse a kivonások szervezettebbé tételét. Erre természetesen az érvényes jogszabály nem jogosítja fel, külön felhatalmazást kell e feladatra kapnia.

Állománykivonás — megőrzés

Az állománykivonás, az újrafelhasználás és a tárolókönyvtár kérdésköréhez hozzátartozik a *megőrzés* szintén rendezetlen kérdése is. A tárolókönyvtárat azzal a céllal hívta életre a kormányzat, hogy a könyvtárakban feleslegessé váló könyvanyagokat központilag összegyűjtse (a könyvtárközi kölcsönzés útján megteremtve az állomány használatának lehetőségét is). Egyetlen gyűjtemény azonban csak a miénknél sokkal jobb feltételek mellett tehetne eleget a követelményeknek. Ezért született olyan döntés, hogy a tárolókönyvtár gyűjtőkörét a társadalom- és a természettudományokra korlátozza, és ne gyűjtse az alkalmazott tudományok irodalmát. Mindmáig eldöntetlen azonban, hogy az alkalmazott tudományok területén mely könyvtárakra hárul a megőrzési kötelezettség egy-egy átfogó tudományágban. Ennek meghatározása szorosan összefügg az állománykivonások szervezett lebonyolításával, mivel az alkalmazott tudományokban a megőrző könyvtárak lennének a végállomásai saját tudományáguk területén a kivonásokkal kapcsolatos újraforgalmazásnak. Az Országos Széchényi Könyvtár tárolókönyvtára mellett a műszaki, a mezőgazdasági és az orvostudományi irodalom tekintetében lenne szükség megőrző gyűjteményekre.

N. Rácz Aranka

10 kérdés — 10 megoldás

Könyvtár szakos főiskolai hallgatók nyomozásai és válaszai olvasói kérdésekre

II.

1. Mit nevezünk másodlagos, második gazdaságnak? — kérdezi egy olvasó. Annyit lehet erről mostanában hallani!

Hallgatónk tájékozódását az általános lexikonokkal kezdte, de a fogalmat sem az *Új Magyar Lexikonban*, sem a *Révai*-ban, sem a *Pallasban* nem találta. Ekkor megjegyezte, hogy a gazdasággal kapcsolatos egyetlen címszónál sincs utalás. Úgy gondolta, hogy közgazdasági fogalomról van szó, ezért szaklexikonokhoz, szótárakhoz fordult, de sem a *Közgazdasági kislexikon*, sem a *Közgazdasági ABC*, sem a *Gazdaságpolitikai kissejtár* nem vitte előbbre. Ebből hallgatónk arra a következtetésre jutott, hogy olyan új fogalomról lehet szó, amelyet legfeljebb a folyamatos tájékozódást nyújtó eszközök segítségével találhat meg. Időben visszafelé keresve a *Látóhatár* cikkbibliográfiájának segítségével (1979. márciusi szám) megtalálta *Gábor R. Istvánnak* A második (másodlagos) gazdaság című cikkét a *Valóság* 1979. évi 1. számában. Végül megállapította, hogy a tárgy átfogó és rendszerezett tudományos megközelítése még nem történt meg, de a cikk lehetővé teszi a tájékozódást.

Másik hallgatónk e kérdés megoldása során kihagyta az általános apparátust, és azonnal a *Közgazdasági kislexikon*hoz, a *Közgazdasági ABC*-hez, a *Gazdaságpoliti-*

kai kissejtárhoz fordult. Majd áttekintette a *Magyar közgazdasági irodalom* című bibliográfiának az 1971—76-os évekre vonatkozó tárgymutatóit. Sajnos, itt sem találta a keresett fogalmat. (Kitérő, hogy a *Magyar Nemzeti Bank Közleményeiben* keresgélt, ez sok idejét vette el, és felesleges volt.) Végül a *Magyar Nemzeti Bibliográfia Időszaki Kiadványok Repertóriumának* segítségével az 1979-es 11., 8. és 4. számban megtalálta a témára vonatkozó, a *Valóságban* megjelent három írás említését. Mindkét megoldás eredményes volt, de a második jobbnak látszik. A repertórium segítségével ugyanis hallgatónk három cikket is talált. Az első megoldás hiányos, de sokkal gyorsabb.

2. Ki a Semmelweis Orvostudományi Egyetem rektora?

Hallgatónk jól indította el a keresést, mert jegyzetét — *Kertész Gyula* Könyvtári tájékoztatás 1. Általános tájékoztatás c. munkáját — másodfokú bibliográfiként használva olyan adattárat keresett, amely számba veszi az egyetemeket. Külföldi kiadványt talált, sajnos, 1966—70 közöttit, tehát nem frisset. De ez sem volt meg a könyvtárban. További és újabb adattárak keresésével nem foglalkozott, pedig nyilvánvaló, hogy ez lett volna a helyes. (Lehet, hogy hallgatónk feltételez-

te, úgyszínt meg a könyvtárban?) A szakcatalógushoz fordult, két kiadványt talált a felsőoktatási intézmények vezetőinek 1972., illetve 1977. évi tanácskozáisairól. Ezekben olvasható az akkori rektorok neve. A feladat megoldására 1979 őszén került sor. Hallgatónk úgy gondolta, hogy sűrűn változnak a rektorok, ezért megkereste az 1979. évi tanévkezdésről szóló sajtóbeszámolókat, és a *Magyar Hírlap* 1979. szeptember 8-i számából megtudta, hogy az 1979—80-as tanévtől a SOTE új rektora *dr. Szécsény Andor*.

Sajnáljuk, hogy hallgatónk ilyen szeszadalmas munkát végzett. Nézzük meg, hogyan lehetett volna egyszerűbben! Köztudomású, hogy a *Művelődésügyi Közlemény* tartalmazza a felsőoktatási intézmények állásfolyázatait. Ha végignézünk néhány számot, nyomban feltűnik, hogy valamennyi egyetem, főiskola pályázatát rektorok, igazgatók írják alá. Az orvostudományi egyetem a kivétel. Kár, mert gyors és egyszerű megoldás lett volna. A frisseséget szem előtt tartva — a keresés napjától visszafelé — a Magyar Távirati Iroda kiadványához, a *Magyar Dokumentáció*hoz fordulunk, és az 1979. évi júliusi számban megtaláljuk a beiktatás tényét. (A Magyar Távirati Iroda dokumentációs szerkesztősége körülbelül félévenként kiad egy másik összeállítást is: a *Magyar Dokumentációs Kézikönyv* című szabdalapos füzet egyebek között a tudományos, kulturális, társadalmi szervezetek, szövetségek, valamint az egyetemek legfontosabb személyi adatait is tartalmazza. A kiadvány frissességére jellemző, hogy legutolsó füzetének adatgyűjtését 1981. január 14-ével zárták le. De vajon hány nagy könyvtárban található meg ez az összeállítás? — *A szerk.*)

Ha a kérdés megoldására néhány hónappal később kerül sor, a *The world of learning* c. kiadvány 1979—80-as kötetében is könnyen fellelhető lett volna a rektor neve. Tudjuk, hogy a kérdés megválaszolása Budapesten nem gond, de onnan 240 km-re már igen.

3. Antikváriumban vettem ezt a könyvet — Kiss Mihály: Angol nyelvtan a legjobb kútfők után. Pest, 1842. 265 l. — A szerzőről szeretnék valamit megtudni.

Hallgatónk azt írja, hogy a kérés egyszerűnek látszott, először *Szinnyei József Magyar írók...* című művében kereste a megoldást. Itt meg is találta a szerző nevét (bár nem a Kiss névformában szerepel) és három művének címét, köztük az Angol nyelvtanét. Érdekes, a hallgatónak nem tűnt fel, hogy *Szinnyei* a művek felsorolásán kívül semmit nem közöl Kiss vagy Kiss Mihályról. *Szinnyei* utal Petrik Géza Magyarország bibliographiája

1712—1860 című művére. Tehát a névnek ebben is utána kell nézni. Most történt a hiba. A hallgató nem vette észre, hogy Petrik római számokkal különítette el egymástól az azonos nevű szerzőket, és felsorolásában a három Kiss Mihály (egy orvos, egy teológus és a keresett) műveit együtt írta le. A továbbiakban hallgatónk tulajdonképpen jól gondolkodott, mert *Szentmihályi János* és *Vértesy Miklós* bibliográfiája alapján megkereste a XIX. századi életrajzi lexikonokat: Az egyik, a *Moenich Károly—Vutkovich Sándor-féle Magyar írók névtára* nem vezetett eredményre, de *Ferenczy Jakab* és *Danielik József* Magyar írók. Életrajzi gyűjtemény. 1—2. köt. című művében fellellette Kiss Mihály nagyváradi kanonok nevét, s vele azonosította a keresett szerzőt.

Kár, hogy nem keresett tovább, mert a *katolikus életrajzi lexikonok* használata során kiderült volna tévedése. A feladatmegoldás tanulsága: a jó gondolatmenet ellenére is tévútra viheti a keresőt egy apró figyelmetlenség.

4. Bárczi Géza: Régi magyar nyelvjárások. A magyar népkutatás kézikönyve című művét kéri egy olvasó.

Gyakori, hogy a könyvtárban meg nem levő művek pontos bibliográfiai adatait kell keresnünk. Az ilyen feladatok megoldása néha kissé hosszadalmas, például a következő esetben is. Emlékeztünk, hogy a magyar népkutatás kézikönyve szakcikkeit néprajzi fejezetében a *Szentmihályi—Vértesy* kézikönyv felsorolja. Valóban, de *Bárczi* írása hiányzik közülük. Megnéztük a Magyar nyelvészetnél, ám ott sem volt. Nem baj, a megtalált részek 1948—49-ben jelentek meg, forduljunk hát a Magyar Könyvészethez. Meglepetésünkre sem a sorozatoknál, sem önálló műként nem szerepelnek benne. (Hirtelen gyanússá vált: lehet, hogy nincs is ilyen című műve Bárczi Géának?) Emlékeztünk, hogy valaki összeállította a nagy nyelvész írásainak jegyzékét. Hogy hol jelent meg és mikor, nem tudjuk. A *Magyar bibliográfiák bibliográfiájának* az 1956—1976-os tárgyévek közötti névmutatóit néztük át — eredménytelenül. Most már bizonyosnak tűnt, hogy valami hiba történt, csak azt nem tudtuk, vajon önmagunkban, az eszközökben, vagy minkettőben keressük azokat. Feltételeztük, hogy a Bárczi-bibliográfia a *Magyar Nyelvben* vagy a *Magyar Nyelvőrben* jelent meg, s 1979-től visszafelé keresni kezdtük. Szerencsénk volt: a Magyar Nyelvőr 1979. évi 2. számában megtaláltuk *B. Lőrinczy Éva* recenzióját *Szathmáris István* Bárczi Géza című művéről. Itt olvastuk, hogy Bárczi műveinek listáját 1963-ig *E. Abaffy Erzsébet* már közzétet-

te a *Nyelvtudományi Értesítő* 40. számának 375—381. lapjain. Sajnos, a sorozati katalógusban nem találtuk az értekezések 40. kötetének leírását. A *Sorozatok jegyzéke 1964—1974.* című kiadványból megtudtuk, hogy e kötet a *Tanulmányok a magyar nyelv életrajza köréből* címet viseli (Bp. 1963.). Az e kötetben levő Bárczi-bibliográfiából végül is arról értesültünk, hogy a Régi magyar nyelvjárások 1947-ben jelent meg, és 32 lap terjedelmű.

Tehát a Magyar Könyvészetből és a Szentmihályi—Vértessy-féle bibliográfiából kimaradt a Régi magyar nyelvjárások. Sorozati katalógusunk hiányos volt (s egyben kiderült, hogy Szathmári István könyve sincs meg könyvtárunkban, pótolni kell). Megtanultuk, hogy a „Ny. tud. Ert.” egy sorozat rövidítése. Már csak azt kellett tisztáznunk, hogy miért nem említi A magyar bibliográfiák bibliográfiája 1961—64-es kötetében Abaffy Bárczi bibliográfiáját. Azért, mert a névmutató Bárczy Géza név alatt összevontan közli egy állattenyésztéssel foglalkozó szakember és Bárczi Géza nyelvész műveit.

5. Tito művei egy sorozatban jelentek meg magyarul. Ebből volna szükségem néhány kötetre — mondja egy főiskolai oktató.

Hallgatónk a következőképpen dolgozott. Megnézte a betűrendes katalógust, de egy-két válogatáson kívül egyébrek nem találta nyomát. Felesleges, ezért hibás volt a sorozati katalógusban való keresgélés. Ekkorra hallgatónk számára nyilvánvalóvá vált, hogy a könyvtárban nincs meg a keresett sorozat. A következő lépésben a szakkatalógusban kutatott bibliográfiák után, de nem talált ilyeneket. Sajnos, nem jegyezte fel, hogy mit is keresett tulajdonképpen. A továbbiakban a *Ki kicsodához*, majd a *Munkásmozgalom-történeti lexikon* 2. kiadásához fordult. E két lépés közül az előző ismét felesleges, az utóbbi lényegében az első jó nyom. (És a második helyes gondolat.) A *Munkásmozgalom-történeti lexikon* Tito-szócikkének végén a bibliográfiában olvasható, hogy 1961 és 1965 között Tito beszédei és cikkei 9 kötetben jelentek meg Novi Sadon. Sajnos, hallgatónk számára e földrajzi név nem mondott semmit, nem jött rá, hogy hungarika-bibliográfiában kell keresnie. Innen kezdve hibás és kapkodó volt a kísérlete. Ismét ellenőrizte önmagát a katalógusban, majd az *Általános Könyvjegyzéket* és a *Magyar Könyvészetet* nézte át, természetesen eredménytelenül. Ekkor feladta a reménytelennek látszó küzdelmet, és a könyvtárosokhoz fordult segítségért. Tőlük kapták kézhez Csáky-Sörös Piroska A

jugoszláviai magyar könyv 1945—1970. című bibliográfiájának mikrofilmjét, amelyben megtalálta a keresett mű részletes leírását. Hallgatónk még megjegyezte, hogy a mikrofilm címeírása nem volt bent a katalógusban. Összefoglalva: ismerethiány, és ebből fakadóan legalább öt hibás lépés; a kérdést végül is más oldotta meg. De hallgatónk javára írhatjuk kitartását és az eset pontos leírásában megnyilvánuló őszinteségét.

6. Főiskolai szakdolgozathoz szükséges adat: mikor jelent meg először magyarul Mark Twain Koldus és Királyfi című műve?

A hallgató először a *Világirodalmi kisenciklopédia* segítségével megállapította, hogy mikor élt a szerző, és mikor írta a regényt. Eredmény: 1835—1910; illetve 1882. Tehát a regény csak 1882 után jelenhetett meg Magyarországon. A kiadás évét ellenőrizte *Országgh Lászlónak* Az amerikai irodalom története című művében. A magyar kiadványt ezután a Pallas és a Révai lexikonban kereste — eredménytelenül. Feltételezte, hogy a századforduló környékén jelent meg az első kiadás, ezért megnézte a *Magyar Könyvészet* 1901—1910-es kötetét is, s a 772. oldalon ezt találta: Koldus és királyfi, ifjúsági elbeszélés, fordította: Gaál Béla, Bp. 1906. Athenaeum — ez azonban nem jelöli meg az első kiadást. Időben visszafelé a *Magyar Könyvészet* 1886—1900-ig terjedő kötetében a 882. lapon olvasható: Koldus és királyfi, elbeszélés minden korbéli fiatalok számára, ford. Fay J. Béla. 2. kiad. Bp. 1897. Révai. Az 1876—1885-ös *Magyar Könyvészet* 457. oldalán ugyancsak megtalálható: Koldus

és királyfi, elbeszélés minden korbelt fiatalok számára, ford. Fay J. Béla. Bp. é.n. Révai. Ennek alapján az első kiadás valamikor 1876 és 1885 között jelenhetett meg — alapította meg a hallgató.

Kár, hogy nem kerestem tovább, mert a Szinnyei-féle Magyar írók... 3. kötetében a Fay szócikkben megtalálható, hogy e kiadás 1883-ban jelent meg.

7. A megyei tanács elnöke érdeklődik telefonon a könyvtártól: megjelent valahol — nem túl régen — egy cikk, talán Csikós Nagy Béla írta, a forint konvertibilitásáról. Lehetséges, hogy a televízió Fórum című műsorában hallott erről. (A cikket kéri.)

A hallgató megoldása olyan jó, hogy majdnem teljes egészében közöljük. Bevezetőben azt írja, hogy egy nagyon körülhatárolatlan témát kellett szembüregre vennie. Adatai meglehetősen bizonytalanok, csak a témát, a forint konvertibilitását lehetett kiinduló pontnak használni. Kis segítség volt az, hogy a felhasználó Csikós Nagy Bélát említette, és esélyt adott egy Fórum-adásnak is. Hallgatónk mindenekelőtt a konvertibilitás fogalmát nézte meg, de tulajdonképpen csak ismereteinek ellenőrzése céljából. Úgy vélte, hogy a kérdés faktográfiai és aktuális, így el kellett döntenie, hogy milyen folyóiratban és melyik évfolyamában nézzen utána a folyamatos tájékozódást lehetővé tevő eszközök közül. Ennek megfelelően 1980-tól visszamenőleg kezdte a kutatást, a *Látóhatár* cikkbibliográfiájával, majd a *Magyar Nemzeti Bibliográfia Időszaki Kiadványok Repertóriumát* lapozta végig. A *Látóhatárban* a gazdasági élet, gazdaságpolitika címszavaknál keresgélt. Az időszaki kiadványok repertóriumában mindig párhuzamosan kereste Csikós Nagy Béla nevét is. Úgy találta, hogy Csikós Nagy Béla *A forint konvertibilitása* címmel vagy esetleg a tartalomnak a címben való szerepeltetésével nem írt cikket. A *Látóhatár* 1974. évi 7. számának cikkbibliográfiájában olvasta, hogy a *Közgazdasági Szemle* 1974. évi 5. számában Csikós Nagy Béla *Tartható-e a felgyorsult gazdasági növekedés Magyarországon* címmel írt egy elemzést, de ez túl régi — nem valószínű, hogy az olvasó hat évvel ezelőtti írásra emlékszik. Az időszaki kiadványok repertóriumában 1980. évi 3. számában észrevette, hogy a *Magyar Nemzet* 1979. évi 350. számában cikk jelent meg a következő címmel: *A magyar népgazdaság a világgiazi árak tükrében, beszélgetés Csikós Nagy Bélával az áralakulás néhány időszerű kérdéséről*. Itt az interjú-alany a világgiazi inflációval szembeni védekezés módjairól szól. S végül, amit

hallgatónk tulajdonképpen a kérdés megoldásának tekintett: A *Látóhatár* cikkbibliográfiájának 1979. évi 2. számában megtalálta a *Valóság* 1978. évi 12. számában *Milyen pénz a forint? Lipovetz Iván vitaműsora* címmel megjelent írás említését. Ebben az 1978. augusztus 15-én, a Kossuth rádióban elhangzott műsornak a nyomtatott publikáció igényei szerint kissé kijavított szövege található. Véleménye szerint erről a cikkről van szó.

A biztonság kedvéért hallgatónk még megnézte a katalógusban Csikós Nagy Béla műveit, majd átnézte a könyvtár társadalomtudományi cikk-katalógusát, de meggyőződése volt, hogy az a keresett cikk, amely a *Valóságban* jelent meg.

A könyvtárszakos hallgatókat arra szoktuk kérni, hogy jegyezzék fel, mennyi időt vett igénybe egy-egy kérdés megválaszolására. Néha meg is teszik. Itt ez olvasható: 3—4 óra.

8. Az álomfejtésről van valami a könyvtárban? — kérdezi egy olvasó.

Hallgatónk az általa nagyon kedvelt Krúdy-féle Álmoskönyvből indult ki, ez állt munkája élén. Külön felhívta a figyelmet Barta András utószavára az álomlátó Krúdyról és a mű forrásaira. Majd a szakkatalógushoz fordult, és a népi hiedelmek valamint az álomfejtés irodalmából válogatott. Köztük volt például Holló Domokos *Az álom jelentősége a primitív embereknél* című munkája is (Szombathely, 1937). Ezután a néprajzi bibliográfiákat vette sorra — Sándor István három kötetét, majd a *Néprajzi Hírekben* 1971-től megjelent kurrens bibliográfiát böngészte át. Így szép számú és jó anyagot gyűjtött össze: Roheim Gézától Ráth Végh Istvánig terjed a szerzők sora. Hallgatónk rendkívül ügyesen és tapintatosan dolgozott. Nem oktatta ki olvasóját az álomfejtés tudománytalan voltáról, de a közöltek egésze természet-szerűleg ezt sugallta. Összeállításában néhány pszichológiai megközelítésű könyv, cikk címét is szívesen olvastuk volna, hogy átteleles bizonyítása még jobban érvényesüljön. E munka valóban az olvasó szolgálata és nem mechanikus kiszolgálása volt.

9. Szennán voltam, és láttam a templom festett karzatát, padjait stb. A festőről szeretnék valamit megtudni — mondja egy olvasó.

Hallgatónk már a kérdést is másképpen (rosszul) értelmezte. Feljegyzésében a szennai templom falfestményei szerepelnek, noha ezekről a kérdésben szó sem volt. Először a Magyarország autótalpas segítségével megállapította, hogy a község Somogy megyében van, ugyanitt ol-

vasta, hogy barokk stílusú református templomát 1785-ben építették. Ezek után a szakkatalógushoz fordult, majd azt a meglepő megállapítást tette, hogy a barokkról szóló kiadványt nem talált benne. A műemlékvédelem szakirodalmában találta meg *Genthon István* Magyarország műemlékei című kiadványát, melyből idézte az ott olvasható néhány sort a karzat festőjéről „Nagy Pál Balázs Nagy Váti asztalos mester”-ről. Genthon István Magyarország művészeti emlékei. 1. Dunántúl című művéből is idézett: „Nagy Palba való Nagy Váti János asztalos mester”. Genthon művében két hivatkozást talált, ezeket kírta, de a műveket nem találta meg. Próbálkozott még a Művészeti lexikonnal is — eredménytelenül. Elszomorítóan közömbös munka: sem a két idézet eltérése nem tűnt fel hallgatónknak, sem az, hogy végül a festett berendezés alkotójáról nem keresett semmit. Ezek után már nem várhatjuk tőle, hogy a témából valami mást is ajánljon az olvasónak.

Másik hallgatónk szintén Genthon nagy művének első kötetéből indult ki, de tovább folytatta a keresést a *Magyar műemlékvédelem 1949—1959* című kiadványban, a „Tíz év műemléki irodalmának bibliográfiájá”-ban, de itt nem említi a szennai templomot vagy festőjét. Sajnos, ekkor abba is hagyta ezt a keresést, a sorozat többi kötetét (pedig mindegyik tartalmazza a vonatkozó évek műemléki irodalmát) már nem nézte meg. A szakkatalógus alapján megtalálta *Malonyai Dezső* A magyar nép művészete című munkájának 4. kötetét és *Marosi Ernő* Magyar falusi templomok (1975. Corvina) című művét, de újabb adatokat nem talált. Ezután nagyvonalúan feltételezte, hogy a szakirodalom nem tud többet e kérdésről.

Kár, hogy hallgatónk nem járta végig a lényegében fellelt utakat: abbahagyta a műemléki bibliográfiák áttekintését; Malonyai művéből nem vonta le azt a következtetést, hogy a népművészet területén is lehet keresni, Marosi Ernő munkája alapján nem gondolt arra, hogy az iparművészet is kiinduló pont lehet. Meg sem próbálkozott somogyi helyismereti vonatkozások keresésével. Mindezek ellenére a második megoldás sokkal jobb, ötletesebb, többirányú és lelkiismeretesebb mint az első. Az a benyomásom, hogy a hallgatót érdekelt a probléma, érdemben foglalkozott is vele, de nem tudott több időt rászánni, ezért lett megoldása csak részben kielégítő.

10. Láttam A 73-as zárka című regényből készült tv-játékot. Főhőséről, Deák Györgyről szeretnék megtudni minél többet — hangzik el az óhaj.

Hallgatónk az *Új Könyvek* segítségével azonosította a művet: *Hollós Ervin* A 73-as zárka. (Életrajzi regény.) (1974. Kozmosz.) A recenzióból megtudta, hogy a regény főszereplője valóban élt, és működése a magyar ellenállási mozgalom egyik kevésbé ismert fejezetébe tartozik. A recenzió hívta fel a figyelmét arra is, hogy a könyv epilógusa ismerteti *Deák György* pályájának további alakulását. Ezt olvasva hallgatónk megtudta, hogy Deákot 1943-ban tartóztatták le, majd a fel szabadulása után a filmgyártásban dolgozott. Már nem él. Élményeit önmaga nem írta le.

A hallgató ezután — nagyon helyesen — életrajzi lexikonokat nézett át. (Magyar életrajzi lexikon, Ki kicsoda? majd szaklexikonokat, a Munkásmozgalom-történeti lexikont, a Filmlexikont, az Új filmlexikont.) Sajnos, a keresett személy neve egyikben sem szerepelt — a Ki kicsodában nem is kellett volna kutatnia, hiszen ez csak élő személyek adatait közli. A következő lépés munkásmozgalom-történeti bibliográfiák és életrajzok átnézése volt: *A szocialista forradalomért. A magyar forradalmi munkásmozgalom kiemelkedő harcosai; Forradalmár elődeink; Ifjúságunk példaképei* stb. Ez a munkafázis is eredménytelen maradt. Jó ötlet — tekintettel Deák filmes voltára — az Irodalomtörténeti tanulmánykötetek analitikus bibliográfiai kartotékjának (röviden: recenzió-katalógusnak vagy irodalmi analitikusnak) az átnézése, mert — mint később kiderült — itt találta meg a legfontosabb közleményt: *Vitéz Gábor* A népszerű-tudományos film megújulása. Emlékezés Deák György munkásságára c. cikkét, mely a *Filmkultúra* 1978. évi 4. számának 82—86. oldalán jelent meg. Hallgatónk ismertette a cikk tartalmát, majd az első és a második kérdés után (Ki volt Deák György? Mit tudunk róla?) feltette a harmadikat: Mit tudunk a Deák által vezetett szervezetről? A válaszhoz két bibliográfiát és öt összefoglaló művet, valamint dokumentum-gyűjteményt nézett át — eredménytelenül. Adatokat végül a következő három kiadványban talált: *Negyedszázados harc. A munkásmozgalom-történet kronológiája 1919. aug. 1-től 1945. ápr. 4.* (1975. Akadémiai); *Legyőzhetetlen erő. A magyar kommunista mozgalom szervezeti fejlődésének 50 éve* (1968. Kossuth); *Pintér István: Magyar antifaszizmus és ellenállás.* (1975. Kossuth) E könyvekből a csaknem 300 fős szervezet ellenállási tevékenységének ismeretetésén kívül azt is megtudjuk (megértjük), miért lehet olyan keveset olvasni e nem jelentéktelen csoportról: baloldali frakciót alkottak, és éppen a KMP kez-

deményezte kapcsolatfelvétel idején, 1943 tavaszán lebuktak.

Hallgatónk munkája örömmel és megelégedéssel töltött el, jól tette fel a kérdést, és logikus módon a legjobb eszközök felhasználásával adott rájuk választ. A feladat megoldása jó képességű, tájékozott, asszociatív gondolkodású és lelkiismeretes, megbízható fiatal képét vetíti elénk. Gondolatmenetét és az eredményt őt sűrűn írt oldalon közölte, mely olvasmányoknak is élvezetes volt.

A *Könyvtáros* két számában összesen 20 eseteleírást közöltünk, azzal a céllal, hogy a tájékoztatás folyamat jellegét, ezen belül az elemek egymásutániségát megvilágítsuk. Végső tanulságul csak a már tudottakat ismételtethetjük. A visszakereső tájékoztatás során a könyvtáros-

nak rendelkeznie kell bizonyos ismeretekkel: általános, illetve szakmai műveltséggel, logikusan kell gondolkodnia, tapintatosnak, egyszersmind érdeklődőnek kell lennie. A referenzs-interjú során jól kell kérdeznie, hogy az olvasót megértse; analizálnia kell a problémát. Ennek alapján — a használó valós szükségleteit figyelembe véve — megfelelő tájékoztató eszközöket kell igénybe vennie, lehetőleg gyorsan és gyakorlottan. Elengedhetetlen bizonyos fokú kritikai érzék is. Az említett tulajdonságok fejleszthetők, az ismeretek megszerezhetőek, de ne higgyük, hogy az egyetemi vagy a főiskolai évek elégségesek, ezt a munkát egész életen át tanulni kell, a szakirodalom olvasása, tapasztalatok szerzése, a más könyvtárokkal való konzultációk s nem utolsósorban továbbképzés útján.

Van rá lehetőségünk?

Ferenczi Zsuzsanna

IRODALOMJEGYZÉK

- Általános könyvjegyzék. Bp. Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete. 1950—
CSÁKI-SÜRÖS Piroska: A jugoszláviai magyar könyv 1945—1970. Újvidék, 1973. Fórum
- FERENCZY Jakab—DANIELIK József: Magyar írók. Életrajzi gyűjtemény. 1—2. köt. Pest, 1856—1858. Szent István-Társulat
- Film kislexikon. Bp. 1964. Akadémiai
- Forradalmár elődeink. Bp. 1970. Kiad. a Párt-tört. Int.
- Gazdaságpolitikai kiesszótár. Bp. 1976. Kossuth
- GENTHON István: Magyarország műemlékei. Bp. 1951. Akadémiai
- GENTHON ISTVÁN: Magyarország művészeti emlékei 1. Bp. 1959. Képzőművészeti Alap
- Ifjúságunk példaképei. Bp. 1965. FSZEK
- Irodalomtörténeti tanulmánykötetek és folyóiratok analitikus bibliográfiái kartotékjai. Bp. FSZEK—NPI. 1963—
- KERTÉSZ Gyula: Könyvtári tájékoztatás. 1. Általános tájékoztatás. Bp. 1975. Tankönyvkiadó
- Ki kicsoda? 3., átdolg. kiad. Bp. 1975. Kossuth
- KISZLINGSTEIN Sándor: Magyar könyvészet. 1876—1885. Bp. 1890. M. Könyvkereskedők Egyesülete
- Közgazdasági ABC. Bp. 1973. Mezőgazdasági — Közgazdasági és Jogi
- Közgazdasági kislexikon. 3. bőv. és átd. kiad. Bp. 1977. Kossuth
- Látóhatár. Bp. 1972—
- A magyar bibliográfiák bibliográfiája. Bp. OSZK 1960—
- Magyar Dokumentáció. Bp. MTI 1968—
- Magyar életrajzi lexikon 1—2. köt. Bp. 1967—1969. Akadémiai
- Magyar Könyvészet. 1945—1960. 1. köt. Bp. 1965. OSZK
- Magyar közgazdasági irodalom. Kiad. a Marx Károly Közgazdaságtud. Egyetem Központi Könyvtára. Bp. 1970—
- Magyar műemlékvédelem 1949—1959. Bp. 1960. Akadémiai
- Magyar Nemzeti Bibliográfia. Időszaki Kiadványok Repertórium. Bp. OSZK. 1946—
- Magyarország autóatlása 8., jav. kiad. Bp. 1978. Cartographia
- MALONYAI Dezső: A magyar nép művészete. 1—5. köt. Bp. 1907—1922. Franklin
- MOENICH Károly—VUTKOVICH Sándor: Magyar írók névtára. Pozsony, 1876. Nirschy
- Munkásmozgalom-történeti lexikon. 2. kiad. Bp. 1976. Kossuth
- ORSZÁGH László: Az amerikai irodalom története. Bp. 1967. Gondolat
- Pallas nagy lexikona. 1—18. köt. Bp. 1893—1900. Pallas
- PETRIK Géza: Magyar Könyvészet. 1886—1900. 1—2. köt. Bp. 1908—1913. M. Könyvkereskedők Egyesülete
- PETRIK Géza—BARCZA Imre: Magyar Könyvészet 1901—1910. 1—2. köt. Bp. 1917—1928. M. Könyvkereskedők Egyesülete
- PETRIK Géza: Magyarország bibliographiája. 1712—1860. 1—4. köt. Bp. 1888—1892. Dobrowsky
- Révai nagy lexikona. 1—21. köt. Bp. 1911—1935. Révai
- SÁNDOR István: A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1850—1870. Bp. 1977. Akadémiai
- SÁNDOR István: A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1945—1954. Bp. 1965. Akadémiai
- SÁNDOR István: A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1955—1960. Bp. 1971. Akadémiai
- Sorozatok jegyzéke 1964—1974. Bp. 1975. Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete
- SZENTMIHÁLYI János—VÉRTESY Miklós: Utmutató a tudományos munka magyar és nemzetközi irodalmához. Bp. 1963. Gondolat
- SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. 1—14. köt. Bp. 1891—1914. Hornyánszky
- A szocialista forradalomért. A magyar forradalmi munkásmozgalom kiemelkedő harcosai. Bp. 1975. Kossuth
- Új filmlexikon. 1—2. köt. Bp. 1971—1973. Akadémiai
- Új Könyvek. OSZK—KMK. 1964—
- Új magyar lexikon. 1—7. köt. Bp. 1959—1972. Akadémiai
- Világirodalmi kisenciklopédia. 1—2. köt. Bp. 1976. Gondolat
- The world of learning 1979—1980. 30. ed. London, 1980. Europa

A TANÁCSÍ ÉS A SZAKSZERVEZETI KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK (SZOLGÁLTATÓHELYEK) 1980. ÉVI FONTOSABB ADATAI

Megnevezés	Az önálló és fiók szolgáltatóhelyek száma				Az összes állomány (állományegység)				A beiratkozott olvasók száma				A kölcsönzött állományegységek száma			
	1980. XII. 31-én	Az 1979. év %-ában	10 000 lakosra jut		1980. XII. 31-én	Az 1979. év %-ában	1000 lakosra jut		1980. XII. 31-én	Az 1979. év %-ában	1000 lakosra jut		1980. XII. 31-én	Az 1979. év %-ában	1000 lakosra jut	
	317	96,9	7,3	1 354 686	66 181	106,1	152	1 413 842	239 809	97,8	3258	239 809	97,8	3258		
BÁRANYA	210	105,0	4,8	363 499	21 248	102,9	49	668	239 809	97,8	668	239 809	97,8	668		
BACS-KISKUN	527	100,0	12,1	1 788 195	87 429	102,9	201	1 708 651	87 429	102,9	201	1 708 651	101,9	8926		
tanács	346	95,8	6,1	1 689 356	2997	98,6	183	2 819 521	103 758	98,6	183	2 819 521	100,1	4973		
szakszervezeti	147	98,7	2,6	222 506	382	100,1	34	296 892	19 064	100,1	34	296 892	102,9	523		
összesen	493	96,7	8,7	1 921 862	3389	99,7	217	3 116 413	122 822	99,7	217	3 116 413	100,3	5486		
BÉKÉS	185	85,6	4,3	1 246 375	2865	103,1	285	1 878 559	75 253	97,7	173	1 878 559	92,6	4319		
tanács	707	105,9	2,4	207 714	478	100,3	27	771 636	11 794	100,3	27	771 636	92,4	394		
szakszervezeti	292	92,1	6,7	1 464 069	8343	103,7	200	2 050 195	87 047	98,0	200	2 050 195	92,5	4713		
összesen	449	100,2	5,6	2 557 647	3169	106,7	172	4 081 719	138 515	100,2	172	4 081 719	97,5	5058		
BORSOD-A-Z.	267	98,1	3,2	648 651	804	102,8	52	882 332	42 055	99,2	52	882 332	99,3	7093		
tanács	706	99,4	8,8	3 206 498	3873	105,9	234	4 964 061	180 570	99,9	234	4 964 061	97,3	8151		
szakszervezeti	284	95,1	5,6	1 568 918	3441	105,7	179	2 371 676	81 570	100,3	179	2 371 676	94,7	5201		
összesen	161	97,6	3,5	298 423	654	103,0	40	311 809	18 015	98,3	40	311 809	91,0	684		
FEJÉR	415	96,1	9,1	1 867 841	4095	105,4	219	2 688 485	99 585	98,9	219	2 688 485	98,6	5885		
tanács	153	100,7	3,6	1 090 200	2577	106,4	116	1 205 507	49 192	102,2	116	1 205 507	99,0	2850		
szakszervezeti	216	104,3	5,1	567 507	1842	106,4	85	705 059	35 971	101,2	85	705 059	96,8	7667		
összesen	369	102,8	8,7	1 657 707	3819	106,4	201	1 910 566	85 163	101,8	201	1 910 566	98,2	4517		
GYŐR-SOPRON	206	97,6	4,8	1 256 494	2929	104,9	142	1 431 774	61 074	96,6	142	1 431 774	92,2	5338		
tanács	185	96,4	4,3	392 683	915	29 968	70	602 639	29 968	96,6	70	602 639	107,2	7407		
szakszervezeti	391	97,0	9,1	1 649 177	3844	105,2	212	2 035 413	91 042	98,6	212	2 035 413	96,2	4745		
összesen	216	98,2	3,9	1 445 731	2614	105,4	157	2 278 158	86 906	99,1	157	2 278 158	96,9	4120		
HAJDÚ-BIHAR	159	99,4	2,9	268 370	20 647	95,0	37	321 423	20 647	95,0	37	321 423	101,9	581		
tanács	375	98,7	6,8	1 714 101	3069	105,2	184	2 589 591	107 553	98,3	184	2 589 591	97,5	4701		
szakszervezeti	145	99,3	4,1	1 080 117	3086	104,3	159	1 280 260	55 517	102,3	159	1 280 260	102,5	3658		
összesen	304	99,3	8,6	1 309 390	3741	104,2	206	1 461 929	161 066	102,0	206	1 461 929	99,5	519		
KOMÁROM	110	102,8	3,4	979 725	3043	105,3	142	1 062 048	45 595	100,7	142	1 062 048	99,1	3298		
tanács	153	107,0	4,8	356 647	1107	105,1	77	432 746	24 562	106,3	77	432 746	106,0	1344		
szakszervezeti	263	105,2	8,2	1 336 872	4150	105,3	219	1 494 794	70 557	102,6	219	1 494 794	101,0	4642		
összesen	174	98,9	7,3	902 137	3775	104,5	189	943 321	40 368	98,6	189	943 321	92,9	3947		
NÓGRÁD)	146	102,1	6,7	197 001	824	102,5	47	761 535	71 202	87,7	47	761 535	91,8	576		
tanács	820	100,3	13,4	1 099 188	4589	105,0	218	1 104 856	51 680	96,0	218	1 104 856	92,8	4623		
szakszervezeti	380	101,6	3,9	2 446 087	2498	109,4	131	2 959 917	128 005	104,5	131	2 959 917	102,6	3023		
összesen	290	98,3	3,0	507 870	519	97,1	30	480 082	29 597	93,2	30	480 082	93,2	490		
PEST	670	101,1	6,9	2 953 957	3017	107,1	161	3 439 989	157 602	100,8	161	3 439 989	101,2	3513		

SOMOGY	308	99,7	8,6	1 487 340	104,7	85 211	101,9	236	1 981 482	102,8	5504
tanács	119	100,0	3,3	201 961	104,0	17 784	97,1	33	197 134	97,8	548
szakszervezeti	427	99,8	11,9	1 689 301	104,6	96 995	101,3	269	2 178 596	102,3	6052
összesen											
SZABOLCS-SZATMÁR											
tanács	338	99,1	5,7	1 850 397	105,4	97 149	101,8	164	2 514 458	98,1	4247
szakszervezeti	106	93,0	1,8	173 256	105,3	14 045	105,3	24	253 754	110,2	429
összesen	444	97,6	7,5	2 023 653	105,4	111 194	102,2	188	2 768 212	99,1	4676
SZOLNOK											
tanács	257	98,8	5,8	1 783 350	104,4	95 928	100,8	216	2 528 397	99,1	5682
szakszervezeti	230	105,0	5,2	283 913	100,4	18 870	91,3	42	338 990	97,5	762
összesen	487	101,7	11,0	2 067 263	103,9	114 798	99,1	258	2 867 377	98,6	6444
TOLNA											
tanács	149	100,0	5,6	1 008 465	104,9	45 815	101,2	171	1 003 802	95,2	3746
szakszervezeti	84	97,7	3,1	143 738	104,5	7 954	93,1	30	170 316	101,8	374
összesen	233	98,1	8,7	1 152 203	104,8	53 769	100,8	201	1 104 118	96,7	4120
VAS											
tanács	263	100,0	9,2	1 279 276	106,7	46 750	101,2	164	1 168 104	101,2	4099
szakszervezeti	168	106,3	5,9	256 369	103,0	17 206	101,0	60	345 524	101,8	1212
összesen	431	102,4	15,1	1 535 645	106,1	63 956	101,1	224	1 513 628	101,3	5311
VESZPRÉM											
tanács	281	103,3	7,2	1 411 743	108,9	74 023	101,0	191	1 992 474	104,4	5143
szakszervezeti	173	98,3	4,5	341 817	106,8	25 672	101,2	66	436 953	106,8	1126
összesen	454	101,3	11,7	1 753 560	108,5	99 695	101,1	257	2 429 427	103,2	6269
ZALA											
tanács	287	98,3	9,1	1 232 692	104,5	56 899	97,9	179	1 491 981	95,8	4707
szakszervezeti	142	99,3	4,4	199 595	104,3	11 609	101,0	37	145 219	95,1	458
összesen	429	98,6	13,5	1 432 287	104,5	68 508	98,4	216	1 637 200	95,7	5165
MEGYÉK ÖSSZESEN											
tanács	4 818	98,5	5,6	27 640 746	105,8	1 433 709	100,8	1 166	56 409 980	98,7	4210
szakszervezeti	3 212	100,6	3,7	5 880 993	104,3	387 919	97,8	45	6 650 521	99,8	769
összesen	8 030	99,3	9,3	33 521 739	106,5	1 821 628	100,1	211	48 066 501	98,9	4979
BUDAPEST											
tanács	97	102,1	0,5	2 833 877	105,2	166 933	100,9	81	4 310 209	98,9	3088
szakszervezeti	2 371	100,0	11,5	4 298 504	103,3	233 082	95,9	113	4 645 178	96,2	2251
összesen	2 468	100,1	12,0	7 132 381	104,0	400 015	97,9	194	8 955 387	97,5	4389
ORSZÁGOS ÖSSZESEN											
tanács	4 915	98,6	4,6	30 474 623	103,7	1 800 642	100,8	149	40 720 189	98,7	3801
szakszervezeti	5 583	100,4	3,2	10 179 497	103,8	621 001	97,1	58	11 301 639	98,3	1655
összesen	10 498	99,5	9,8	40 654 120	106,2	2 221 643	99,7	207	52 021 828	98,6	4856
AZ ORSZÁGOS ÖSSZESBŐL,											
DEBRECEN											
tanács	34	106,3	1,7	380 549	106,5	18 19	99,1	106	476 169	90,6	2442
szakszervezeti	134	100,0	6,9	239 312	124,0	18 708	99,4	93	287 108	105,9	1772
összesen	168	101,2	8,6	599 861	112,8	38 784	98,2	199	763 277	95,6	3914
GYŐR											
tanács	17	89,5	1,4	380 537	107,0	16 865	101,3	135	350 173	87,6	2801
szakszervezeti	105	100,0	8,4	264 764	118,4	17 990	94,4	103	307 688	101,6	2942
összesen	122	98,4	9,8	625 301	111,6	34 855	97,6	279	717 861	94,2	5743
MISKOLC											
tanács	28	107,7	1,3	662 520	109,6	34 608	102,2	166	1 045 725	90,6	5004
szakszervezeti	139	100,0	6,7	245 403	103,6	21 601	101,2	103	404 696	104,4	1936
összesen	167	101,2	8,0	1 013 923	106,2	56 209	101,8	269	1 450 421	94,0	6940
PÉCS											
tanács	20	100,0	1,2	366 661	102,3	19 538	118,1	114	408 177	108,4	2375
szakszervezeti	143	125,4	8,3	239 612	118,9	17 341	110,8	78	159 992	98,8	936
összesen	163	121,6	9,5	606 273	108,3	32 879	115,0	192	568 169	105,5	3811
SZEGED											
tanács	24	100,0	1,4	608 766	104,8	27 176	101,4	158	743 238	103,2	4321
szakszervezeti	100	99,0	3,8	274 113	139,5	12 647	104,4	74	223 822	91,4	1301
összesen	124	99,2	7,2	882 879	113,6	39 823	102,3	232	967 060	100,2	5622

Változások a HVDSZ fővárosi hálózatának felépítésében

A Helyiipari és Városgazdasági Dolgozók Szakszervezetének könyvtárhálózata több mint húszéves múlttra tekinthet vissza. Az első, az 1957 utáni időszakban, a központi könyvtárpolitikai elképzeléseknek megfelelően többféle hálózatszervezési és -felépítési változat alakult ki. Voltak időszakok, amikor a kis létszámú vállalatok önálló könyvtárait megszüntették, máskor pedig a „könyvet minden munkahelyre!” jelszó jegyében a legkisebb műhelyekben, brigádoknál is úgynevezett *ládakönyvtárakat* hoztak létre. Nyilvánvaló, hogy amíg az olvasásra szoktatás volt a fő feladat, és a művelődéspolitikai hajlamos volt megelégedni a kedvező statisztikáival, tehát az olvasás mennyiségi mutatóival, addig volt is létjogosultságuk ezeknek az apró, kihelyezett állománynoknak.

Nem szabad azonban lebecsülni a helyiipar művelődési hagyományait. Ahhoz, hogy a hálózat szerkezetében történt módosulásokat megfelelően értékelhessük, szükséges ismertetnünk magát a szakmát is. *Stark Antal* megfogalmazása szerint a helyiipar „iparunk hamupipókéja”, amely csendesesen meghúzódik a nagy gyáripár árnyékában, és többnyire csak akkor kerül ideig-óráig reflektorfénybe, amikor a közérdeklődés a javítás-szolgáltatás felé fordul. A helyiipar tulajdonképpen gyűjtőfogalom, közös neve a magán-, a szövetkezeti és a tanácsi iparnak. Ezt a „hamupipóke-ipart” szervezte már 1917-től a HVDSZ elődje, a VAOSZ: a Városi, Vármegyei és Községi Alkalmazottak Országos Szövetsége, amely már a kezdetektől fogva osztályharcos hagyományokat ápolt, és épített be nevelő tevékenységébe. Ingyenes írás-, olvasás-, helyesírás-, fogalmazás- és nyelvtantanfolyamokat indított; a tudományos ismeretterjesztést pedig — a kor igényeinek megfelelően — olyan előadókra, képzett marxistákra bízta, mint például *Bokányi Dezső* vagy *Pogány József*. Az ilyen hagyományokon nevelődött VAOSZ a felszabadulás után, 1949-ben egyesült a Közalkalmazottak Szakszervezetével. A kommunális és szolgáltató ágazat fejlődése szükségessé tette, hogy az érintett szakmák önálló szakszervezetet alakítsanak. A HVDSZ megalakulását 1952. augusztus 1-én, a szakszervezet első kongresszusán mondták ki.

Egy ilyen nagy, szerteágazó és heterogén területen semmilyen szempontból sem képzelhető el egyenletes fejlődés, tehát a szakszervezet könyvtárügyében sem. A kezdeti időszak összehangolatlan, sokszor fölöslegesen párhuzamos könyvtári munkájában a központi irányítás megszervezése hozott kedvező változást. 1961-től a letéti rendszer kialakítása következtében megszűnt az üzemi alapszervezetek önálló könyvvásárlása, bár a szakszervezeti bizottságok eleinte húzódoztak a hálózatba való bekapcsolódástól, mivel féltették gazdasági önállóságukat, és „sajátosan kialakított” könyvvállományukat. Rövidesen azonban belátták, hogy a központi könyvtár által letétbe adott könyvek értéke jóval meghaladja az általuk befizetett könyvtárfejlesztési hozzájárulás forintösszegét.

1964-re, amikor a központi könyvtár új, korszerű helyiségét átadták rendeltetésének, gyakorlatilag befejeződött a letéti hálózat kiépítése is. A csaknem 400 négyzetméteres helyiségbe költözéssel egyidejűleg megkezdődhetett az önállóság követelményeinek meg nem felelő kis könyvtárak felszámolása, ezzel párhuzamosan a könyvek begyűjtése és átteltározása, illetve módszeres selejtezése is. Az 1960-as évek végére — részben az új gazdaságirányítási rendszer hatására — nagyfokú centralizáció következett be a vállalatoknál. Ennek hatására a letéti könyvtárak száma 53-ra csökkent. Rajtuk kívül 15 önálló szakszervezeti könyvtár is tartozott a hálózathoz.

A hálózat szerkezete

Még a hálózat szerkezetének részletesebb ismertetése előtt célszerűnek látszik, hogy e terület legsajátosabb problémáinak megvilágítására bemutassuk néhány vállalatát is: A szakmához tartozik például a Budapesti Állami Fodrászat, körülbelül 120

üzletével, a JAVSZER, a város valamennyi kerületében fellelhető telephelyeivel és ki-
rendeltségeivel, a Fővárosi Fürdőigazgatóság Budapest összes fürdőjével és strandjával,
a kerületi ingatlankezelő vállalatok, továbbá a Ruházati Szolgáltató Vállalat, a
Patyolat, a Fővárosi Kertészeti Vállalat, a Településtudományi Vállalat, a Temetkezési
Intézet, és a felsorolást még tovább is folytathatnánk.

Ez a seregszemle szinte önmagáért beszél: a HVDSZ könyvtárai közül igen kevés
működik nagyobb létszámú üzemből, viszont sok a bejáró, az alacsony társadalmi
presztízsű munkaköröket betöltő, az iskolázatlan, illetve a művelődés vonzáskörébe
szinte egyáltalán nem, vagy csak nagyon nehezen bevonható dolgozó. Ennek követke-
zményeként — bár a *Szakszervezeti könyvtárak szervezeti és működési szabályzata*
(1973) kimondja, hogy a letéti könyvtárak fiókkönyvtárakat nem üzemeltethetnek —
a HVDSZ-hálózatban megtalálhatók a „letétek letétei” is, a házi szóhasználattal telep-
helyi könyvtáraknak nevezett könyvkölcsönző helyek. Ennek következtében az ötödik
ötéves tervidőszak bázis évében, 1975-ben az önálló könyvtárak 253 fiókkönyvtárat üze-
meltettek, a letéti I. és a letéti II. típusú könyvtárak viszont — jól-rosszul — 337 köl-
csönzőhelyet láttak el könyvekkel. Elképzelhető, hogy ez a megoldás csak mennyiségi
eredményeket hozhatott, színvonalas könyvtári munkáról szó sem lehetett.

A kölcsönzőhelyek kezelői a mai napig is egytől-egyig társadalmi munkásként, ál-
talanban alacsony szintű szakképzés nélkül végzik feladatukat. Bár a HVDSZ Központi
Könyvtára rendszeresen szervez számukra továbbképzéseket, az oktatást-nevelést
célzó rendezvényeket, az irodalomismerettel és — ami még rosszabb — a szabad idő-
vel nem rendelkező társadalmi munkás könyvtárosoktól még a szakmai minimum ismeretét sem követelhetik meg. Munkájuk a kölcsönzés lebonyolításában és a könyvek
megőrzésében merül ki.

A változások

Az V. ötéves terv készítésének időszakában már nyilvánvalóvá vált, hogy a szét-
szórtság nagymértékben mehezíti a könyvtári munka irányítását, illetve általában a
munka továbbfejlesztését is. Ezért feladatterv készült, amely az alapszervezeti szak-
szervezeti bizottságokkal és a gazdasági vezetéssel egyetértésben meghatározta, mely
letéti könyvtárak „önállósíthatók”, azaz melyik fenntartó képes megteremteni az ilye-
nek működéséhez szükséges személyi, tárgyi és anyagi feltételeket. Az előzetes tár-
gyalások alapján 9 letéti könyvtár átszervezését vették tervbe, és 1980-ig ezek közül
5 meg is valósult. Sorrendben: a XIII. és a XIV. kerületi IKV-k, a Budapesti Állami
Fodrászat, a Fővárosi Fürdőigazgatóság és a JAVSZER szakszervezeti könyvtárai vál-
tak önállóvá. Az 5 új könyvtárnak induló állományként a HVDSZ Központi Könyvtár
egyenként 3—6 ezer kötet könyvet adott át ingyen: összesen több mint 21 ezer kötetet,
körülbelül 610 ezer forint értékben. Ez az átadás enyhítette a központi könyvtár rak-
tározási gondjait, a leltározással egyidőben elvégzett selejtezés pedig jó minőségű in-
duló állományok kialakítását tette lehetővé, amelyek alapjai lesznek az önállósított
szakszervezeti könyvtár gyűjteményének is.

Természetesen vannak különbségek az új önálló szakszervezeti könyvtárak között.
Nem is lett volna helyes uniformizálni „egység-könyvtárakat” létrehozni, hiszen a vál-
latok profilja, a dolgozók összetétele, általános műveltsége és művelődési szokásai
olyannyira különbözőek, hogy csakis a helyi adottságokhoz igazodó fejlesztésről lehet
szó. Néhány feltűnő különbség: míg a fodrászok között szép számmal találunk érett-
ségezett, jól tájékozott és kellő esztétikai érzékkel rendelkező olvasókat, addig ez nem
mondható el például az ingatlankezelő vállalatok gyakran ingázó, általános iskolát sem
végzett dolgozóiról, akik művelődési szempontból mindenképpen hátrányos helyzetűek-
nek tekinthetők. Ebből következik, hogy a fodrászok könyvtárának fő feladata a neve-
lési célokat szolgáló propaganda, az olvasók társadalmi-közéleti aktivitását fokozó
ajánló tevékenység, az IKV-könyvtárak legfőbb tennivalója viszont továbbra is az ol-
vasóvá nevelés, a telephelyi könyvtárak gyakori és tömeges ellátása maradt.

Az olvasókkal való közvetlen kapcsolatteremtés, a kapcsolatszervezés fogalmába
sűrítendő tevékenységformák csak szakképzett, főfoglalkozású könyvtáros szakemberek
alkalmazásával oldhatók meg. Az említett öt könyvtár közül háromban szakképzett
könyvtáros vezeti a könyvtárat, kettőben azonban (a XIII. kerületi IKV és a JAVSZER

könyvtárában) a könyvtárosok szakképzettsége még nem éri el a kívánt szintet. A le-téti könyvtárosként szerzett rutin és a kapcsolatteremtő képesség természetesen gyak-ran helyettesíti a magasabb szakmai képesítést is, különösen akkor, ha az utóbbi nem párosul a könyvtárosi pályához szükséges személyiségjegyekkel.

Végezetül az 1980. évi statisztika alapján néhány adatot közlünk az új önálló könyvtárakról:

Vállalatok, üzemek	A dolgozók	Az olvasók	A kölcsön-zött kötetek	Könyvvállo-mány (kötet)
	száma			
Budapesti Állami Fodrászat	1771	735	5797	3864
JAVSZER	1686	589	5708	3347
Fővárosi Fürdőigazgatóság	1580	873	4408	6142
XIII. ker. IKV	1078	473	5597	5833
XIV. ker. IKV	960	205	3947	5677

A könyvtárak könyvbeszerezési kerete nagyjából hasonló: 12 ezer és 25 ezer forint közötti összegből gyarapíthatják állományukat.

A helyiség gondok még nem oldódtak meg mindenütt, de remény van arra, hogy a VI. ötéves tervidőszak végére tágas, korszerűen felszerelt könyvtárhelyiségek várják az olvasókat.

Balogh Mária Eszter
a HVDSZ Központi Könyvtár munkatársa

A bölcsődés korú gyermekek és a könyv

Könyvkiállítások bölcsődékben

Az élet első élményei maradandó nyomot hagynak a kisgyermekekben, és meghatározzák személyiségük fejlődését is. Az a gyermek, aki már csecsemőkorától megszokta a könyv jelenlétét, valószínű, hogy maga is jó barátja lesz a könyvnek. E folyamat elindításában a szülők játsszák a főszerepet, fontosságát azonban ma még sok szülő nem érzi, vagy, ha sejti is, eléggé tanácstalan, nem mindig tudja, mikor milyen könyvet adjon gyermeke kezébe, mikor milyen mesét mondjon neki, vagy milyen versre tanítsa. Sokan még korainak tartják ebben az életkorban könyvről. művészetről beszélni, mondván: játsszon inkább a kisgyermek! Természetesen a játék szerepe vitathatatlan, csakhogy nincs éles határ e két dolog között.

A könyvesboltok választéka rendkívül gazdag, bár színvonala egyenetlen. Nehéz kiválasztani az életkorhoz igazodó igényes, szép könyvet. A szülők e kérdésben mutatott tájékozatlanságát, bizonytalanságát a bölcsődék gondozónői is tapasztalták, s ez adta az alapot ahhoz, hogy létrejöjjön egy régebben szokatlan kapcsolat: *a bölcsőde és a könyvtár együttműködése*. A minden évben tavasszal és ősszel megrendezett *egészségnevelési napok* keretében így került sor Szombathelyen könyvárusítással és előadással egybekötött könyvkiállításra. A kiállítás a *városi tanács egészségügyi osztá-lyának*, a *Hámán Kató utcai bölcsődének* és a *Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárának* összefogásával jött létre. A technikai segítséget a *Borostyánkő Aruház* dekoratőreitől kaptuk. Az árusított könyveket az *Arany János könyvesbolt* bocsátotta rendelkezésünkre. A kiállítást előadással nyitottuk meg, majd a résztvevők megismerkedtek a könyvekkel.

A megnyitón elhangzott előadás a kiállított könyveket mutatta be, felhívta a szü-lők figyelmét néhány olyan fogásra, ami segítheti a megfelelő könyv, mese és mód-szer megtalálását, ismertette a könyvtár ilyen jellegű szolgáltatásait. Vázolta az utat, amelyen a kis alakú, egy-egy képet tartalmazó, színes lapozgatóktól a leporellókon át

az „igazi” könyvig eljuthat a gyermek. Hogyan lesz a képekből mese, mikor mit lehet mesélni, és mit ne meséljünk a kicsinyeknek? Mi történik, amíg a mondókából vers lesz, hogyan és miért tanuljon verset egy bölcsődés korú gyermek? Ezekre a kérdésekre segített választ adni a kiállítás első része, ahol a kicsinyek kezébe adható könyveket láthatták a szülők.

A kiállítás anyagának másik nagy egysége a szülőknek szóló irodalom volt. A kisbaba etetése, öltöztetése, ellátása és főként nevelése sok új ismeret megszerzésére kényszeríti a szülőket. A könyveknek ez a csoportja a gyermek gondozásával, nevelésével kapcsolatban fölmerült problémák megoldását segítheti.

A kiállítás, a megnyitón elhangzó, szülőknek szóló előadás és a könyvvásárlás lehetősége együtt meghozta a kezdeményezés sikerét. A rendezést vállaló bölcsődék jó házigazdának bizonyultak. A könyvbemutató ideje alatt készségesen, hozzáértő módon kalauzoltak végig mindenkit a kiállításon. Így történt meg, hogy könyvtárunk egyik vezető munkatársa is részletes tájékoztatásban részesült, még mielőtt alkalma lett volna kitérni a feladatra. A szülők, a szakemberek elismeréssel nyilatkoztak a kezdeményezésről, hasznosnak tartották a könyveket, az irodalom és a könyvtár ilyen népszerűsítését, mely egyben a szülőknek is segítséget nyújt. Így az eddigi bemutatók után újabban megrendezését tervezük.

Felmerülhet a kérdés: fontos-e, hogy a szülő járatos legyen az irodalmi nevelés ilyen részleteiben akkor, amikor a gyermek ideje jó részét a bölcsődében tölti, és ott szakemberek foglalkoznak vele? A válasz: feltétlenül, mivel a szülő közvetítő szerepe nélkülözhetetlen és pótolhatatlan. A mondókák, mesék, játékok olyan öröm forrásai, amit együtt kell átélnie gyermeknek és szülőnek. A közös élmény a nevelésben annyira fontos tényező, hogy erről nem mondhat le egyetlen szülő sem. Ezek az élmények a gyermekkel való jó kapcsolat alapjai lehetnek.

Egy-egy vers, mese, mondóka hatása nem mérhető közvetlenül. Szerepe sokkal nagyobb: örömből, életkedvből olyan alapot ad, amelyre a gyermek egész életében építhet, s ami segíti őt a világban való eligazodásban.

A rendezvények alkalmat adtak arra, hogy ráirányítsuk a szülők figyelmét ezekre a gondolatokra. Világossá vált számukra, hogy a könyvtár érdemi segítséget tud adni a megfelelő irodalom kiválasztásához, és állománya is gazdagabb a könyvesboltokénál. Nem vizsgáltuk, hányan keresték fel intézményünket e rendezvények hatására, azonban bízunk benne, hogy sok szülőben sikerült igényt ébreszteni arra, hogy kisgyermeküket már bölcsődés korukban a könyv, az irodalom megszerettetésére neveljék.

Mészáros Béláné
a Szombathelyi Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárosa

a lapokban olvastuk

Rendhagyó kapcsolat

Együtt a gyermekekért

Szerződést ugyan nem kötöttek, az együttműködés e nélkül is példás a [dunakeszi] városi könyvtár művelődési központbeli fiókkönyvtára és a járműjavító üzemi bölcsődéjének kollektívája között. Nem mindennapi dolog az ilyen harmonikus kapcsolat, azért is kerestük meg *Darvasi Ilona* vezető könyvtárost, meséljen róla: *miként alakult ki ez a közös munka, s voltaképpen miben tudják egymást segíteni a bölcsőde gondozói, munkatársai és a könyvtárosok?*

— A bölcsőde Várnai Zseni szocialista brigádjának tagjai úgy érezték, hogy az általuk nevelt gyermekek szüleinek szűkösebb szabad ideje miatt rájuk fokozott felelősség hárul a nevelésben. Megértették, hogy mennyire nagy a jelentősége a szakmai továbbképzésnek és önképzésnek. Ennek érdekében szükséges és abban hasznosítható szak- és szépirodalmi művekkel bővítettük a bölcsőde könyvtárát, s folyamatosan igyekszünk beszerezni azokat a szakkönyveket, ame-

lyek nélkülözhetetlenek egy-egy ilyen intézményben, de ma már nem kaphatók.

Örömlükre szolgál, hogy törekvéseinket mindenütt segítik, s így némelyik műből több példányhoz is hozzájuthatunk, egyszerre többen tudják olvasni, és így lehetőségünk van olvasás közben megvitatni az egyes részeket, s nyomban átvinni a gyakorlatba az új ismereteket.

— *Hallottuk, hogy önök könyvkiállítást is rendeznek a szülők számára.*

— Meggyőződésünk, hogy a nevelés eredményessége számottevően függ a család és a bölcsőde közötti kapcsolattól. Ennek az elmélyülését mi igyekszünk olyan könyvkiállításokkal is segíteni, melyekből a szülők megtudhatják, hogy különböző korú gyermekeik ízlés- és tudatfejlődésének milyen típusú és színvonalú könyv felel meg a legjobban. Cserébe a gondozónok nagy szeretettel készítene az állat- és mesefigurákat a könyvtárnak, s ennek révén gyermekrésztvevőnk nemcsak megszépült, amióta az egyszerű, de nagyon ötletes papír- és műanyag figurák díszítik, hanem *gyermekfoglalkozásainkat is színesítik.* A felnőtt olvasóinkkal érkező aprócska gyerekek is megtalálják a maguk kis szórakozását. Ma még csak a játékokat látják meg, holnap már a meséskönyvre is ráirányít-

ják szemüket, és bízunk benne, hogy ahogy nőnek, egyre nagyobb igényét érzik majd, hogy ide járjanak.

— *Tulajdonképpen a brigád segítségével és szakmai-pedagógiai tapasztalatainak felhasználásával könyvtárunk munkatársai már egészen kicsiny gyermekkorban el tudják kezdeni az olvasóvá nevelést.*

— Együttműködésünk eredményei annak a csaknem 500 gyermekolvasónak lelkesedésén mérhetők le, akik rendszeresen bejárnak hozzánk. Van közöttük olyan, aki hetente háromszor is a vendégünk, sokan elhozák osztálytársaikat, testvérüket, de arra is volt már példa, hogy egy-egy gyerekünk a szüleit hozta el beiratni. Nem az udvariasság mondatja velem, de igazán *nagy segítség* nekünk, könyvtárosoknak a gondozónóktól kapott módszertani útmutatás és tanács, *könnyíti gyermekfoglalkozásaink megtervezését, segít meséskönyv-állományunk bővítésében.* Emellett még egy öröndetes dolog van ebben, mégpedig az, hogy a bölcsőde fizikai munkát végző munkatársai is segítenek mindabban, amit a gondozónók számunkra végeznek — mondotta *Darvasi Ilona* könyvtárvezető.

Bányász Hédi
Pest megyei Hirlap

AUDIOVIZUÁLIS MUNKABIZOTTSÁG ALAKULT a Magyar Könyvtárosok Egyesületének keretében 1981. március 19-én Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtár dísztermében. Az ülésen 54-en kérték felvételüket és jelentették be, hogy részt kívánnak venni a bizottság munkájában. A jelenlevők megválasztották az ideiglenes vezetőséget, elfogadták az idei évre szóló munkatervet és meghallgatták Tóth Dezső előadását az audiovizuális információ helyzetéről. Legközelebb, a XIII. vándorgyűlés alkalmával a köznevelési-köznevelődési intézmények eszközparkja és annak bővítése a VI. ötéves tervben c. témát vitatja meg a tagság. Az őszi összejövetelt októberben Veszprémben tartják, ahol az AV-dokumentumok felhasználásának módszertanáról terveznek előadást és videofilm-bemutatót. A munkabizott-

Hírek

ságban részt vehetnek a Magyar Népművelők Egyesületének tagjai és más érdeklődők is. Akik ezután kívánnak a munkába kapcsolódni, szándékukat közöljék az ideiglenesen megbízott vezetőség tagjaival: *Bíró Ferenc* — Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár; *Skaliczki Judittal* — Könyvtártudományi és Módszertani Központ — vagy *dr. Tóth Dezső* osztályvezetővel — Országos Oktatástechnikai Központ, Veszprém, Schönherz Zoltán u. 2. 8201 —, aki a névsort is gondozza. (T. D.)

ÉLETÉNEK 51. ÉVÉBEN ELHUNYT DR. KOVÁCH ZOLTÁN tb. kanonok, az **Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár igazgatója, az Országos Könyvtárügyi Tanács tagja, az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ könyvtári refe-**

rense. Kovách Zoltán 1961-től állt a nagyhírű gyűjtemény élén, s közben elvégezte az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi szakát is.

A KÖNYVTÁROSEGYESÜLET központi adminisztrációja új helyiségbe költözött február 15-én. A Gorkij Könyvtár által a Magyar Könyvtárosok Egyesületének rendelkezésére bocsátott helyiség lehetővé teszi, hogy a könyvtárosok hetenként kétszer, kedden és csütörtökön 9-től 16 óráig felkeressék a szervezet ügyintézőit. Az MKE új címe: Budapest V., Molnár utca 11. Telefon: 183-688/17. Levélcím: Budapest PF. 244. 1368

A SZABOLCS-SZATMÁR MEGYÉBEN MŰKÖDŐ SZAKSZERVEZETI letéti és fiókkönyvtárak könyvtárosai számára március 5-én Nyíregyházán ér-

tekezetlet tartott az SZMT Központi Könyvtár, amely értékelte a megyében működő 106 könyvtár tavalyi munkáját, és meghatározta a soron következő tennivalókat. A megyében a múlt évben is növekedett a munkásolvasók száma. Az értekezleten az SZMT vezetői jutalmakat adtak át a legjobban dolgozó 27 könyvtárosnak. (S. E.)

A BARTÓK BÉLA életével és munkásságával foglalkozó rendezvénysorozat befejeződött a hatvani Ady Endre Városi Könyvtárban. Az események záróaktusa március 30-án volt, amikor is a könyvtár udvarán ünnepélyesen felavatták Papachristos Andreas Bartók-szoborportréját és Sólyom Imre kopjafa csoportját. — Németh László születésének 80. évfordulóját szintén gazdag programú irodalmi előadásorozattal, majd május végén vetélkedővel ünneplik meg a hatvaniak, akik több alkalommal vendégül látnak irodalomtörténészeket és kritikuskokat is. A fiatalok részére próza- és versmondó versenyt rendeznek a *Forrás* című lapban megjelent művek alapján; a lap szerkesztői és munkatársai április 9-én látogattak el Hatvanba. — Áprilisban a könyvtár megrendezte a Kazinczy-versenyt, a kisdobosoknak pedig vers-, próza- és mese-mondó versenyt szervezett. Jól működik a szabad szobai kincskereső klub és a bődíszműves szakkör, valamint a meseklub is. (K. F.)

A NYÍREGYHÁZI JÓZSA ANDRÁS MEGYEI KÓRHÁZ és a Szabolcs-Szatmár megyei SZMT Központi Könyvtár meg-egyezése alapján március elsejétől önálló könyvtárként működik a kórházi szakszervezeti letéti könyvtár. A szakszervezeti és a betegkönyvtár egyesítésével létrehozott új intézmény tíz és félezer kö-

teset könyvtárát főhivatású könyvtáros kezeli, akinek munkabérére a kórház fizeti; az állománygyarapításra 30 ezer forintot a fenn-tartó, 10 ezret pedig a szakszervezeti bizottság ad. A módszertani irányítás az SZMT Központi Könyvtár feladata. Az egyesített könyvtár a kórház 22 osztályán tart fenn kölcsön-zőhelyet, ahol az ápolónő-velek és az adminisztráto-rok kezelik társadalmi munkában a kihelyezett könyvanyagot.

AZ ORSZÁGOS OKTATÁSTECHNIKAI KÖZPONTBAN működő könyv-és médiatár működését az ország minden részéből Veszprémbe érkezett érdeklődők közül 1981 első negyedében 15 csoport 236 tagja tanulmányozta. Március 2-án például a várpalotai Krúdy Gyula Városi Könyvtár dolgozói részére tartottak továbbképzést a médiatárban. Az elmúlt néhány hónap alatt öt szakdolgozat készítéséhez nyújtottak segítséget a tár dolgozói. (T. D.)

FÉNYLYUKKÁRTYÁS KATALÓGUS készült az elmúlt évben a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ könyv- és médiatárának oktatástechnológiai szakirodalmáról. A téma tárgyszójegyzéke 946 deszkriptort és 766 nemeszkriptort tartalmaz. A magyar folyóiratokból, illetve a médiatár idegen nyelvű folyóirataiból eddig gyűjtött adatok száma mintegy 4000. (T. D.)

KÖNYVTÁROSOK KLUBJA alakult az önképzés segítésére a Hajdú-Bihar megyei SZMT Központi Könyvtár hálózatában. A klub programjában irodalmi és szakmai előadások szerepelnek olyan témákról, mint például a hetvenes évek magyar irodalma, a folyóiratok szerepe az önművelésben, a könyvtár és a tömegkommunikációs esz-

közök, közösségi magatartás — a könyvtáros közéleti tevékenysége.

MÁRCIUSI ÉRTEKEZLETI NAPTÁR: 10. Az Országos Könyvtárügyi Tanács tájékoztatói és szakkönyvtári tagozatának ülése a Művelődési Minisztériumban az egyetemi könyvtárak fejlesztési irányelveiről és a szakmai hálózati központok működéséről; **16.** Közművelődési könyvtári propagandisták tanácskozása a KISZ Országos Központjában az *Olvasó ifjúsáért* pályázat és mozgalom értékelési szempontjairól; **19.** A Magyar Könyvtárosok Egyesületének keretében megszervezett audiovizuális munkabizottság alakuló ülése Budapesten; **24.** Az Országos Könyvtárügyi Tanács plenáris ülése a Művelődési Minisztériumban a IV. országos könyvtárügyi konferencia téziseinek tervezetéről és a koordinációs központok feladatairól; **26.** Szakmai tanácskozás Debrecenben könyvtárellátási és könyvkiadási kérdésekről a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, a Móra Ferenc Könyvkiadó és a Könyvtér-teremtő Vállalat rendezésében; **A IV. országos könyvtárügyi konferenciát előkészítő bizottság megbeszélése a Művelődési Minisztériumban; 26—27.** A Magyar Könyvtárosok Egyesületének ifjúsági szekciója, a Nógrád megyei MKE-szervezet és a Balassi Bálint Megyei Könyvtár által szervezett országos tanácskozás Salgótarjánban *A könyvtárak lehetőségei és feladatai a hagyományápolásban* címmel; **27.** *Villangó Istvánnak*, a Művelődési Minisztérium közgyűjtéményi főosztálya vezetőjének kiállításal egybekötött sajtótájékoztatója a Munkás-mozgalmi Múzeumban; **A IV. országos könyvtárügyi konferencia dokumentumait szövegező bizottság megbeszélése a Művelődési Minisztériumban.**

Újabb vietnami jegyzetek

Az elmúlt évben a vietnami könyvtárakról már jelent meg beszámoló e hasábkokon (Rózsa György: Vietnami jegyzetek. 1980/7. sz.). Abban szó esett az általános tapasztalatokról, és rövid ismertetés látott napvilágot az északi országrész nagyobb tudományos könyvtáiról is. A vietnami Társadalomtudományi Bizottság meghívására újabb látogatásra került sor. Ezt az utat még konkrétabbá tette a MISZON (a szocialista tudományos akadémiák nemzetközi társadalomtudományi információs rendszere) rendszertanácsának 1980 júniusában Berlinben megtartott V. ülészakán hozott döntése, amely a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárát kérte fel arra, hogy összehangolja a szocialista országok akadémiái által a MISZON keretében Vietnammal adandó *információs segítségnyújtást*. A mostani látogatáson, amelyben alkalmával a *déli országrész* meglátogatására is sor került, részt vett *Rejtő István*, az Akadémiai Könyvtár igazgatóhelyettese is.

A Vietnami Akadémia információs szolgálatának tervezése

Tizenöt napot töltöttünk Vietnamban. Megbeszélésekkel kezdtük a munkát; a Társadalomtudományi Információs Intézet vezetőinek, továbbá az intézmény beszerzési, információs és technikai szolgálati ügyeivel foglalkozó vezetőinek részvételével meg tárgyaltuk az intézet helyzetét, főleg pedig a technikai felszerelés (sokszorosítás, mikrofilm-műhely) gépi és működtetési kérdéseit. E kérdéskörnél már figyelembe vettük a megalakulás előtt álló Vietnami Tudományos Akadémia információs szolgálatának kiépítését. A tanácskozások keretében a magyar küldöttség részéről Rózsa György mintegy 40 hallgató előtt konzultációs előadásban ismertette a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárát, információs tevékenységét és nemzetközi munkásságát (UNESCO, MISZON stb.). A magyar könyvtár- és információügyről az előző látogatás következményeként vietnami nyelven már jelent meg egy cikk.

Elsőbbséget élvező kérdésnek tekintvén vázoltuk a *képzés* formájára vonatkozó elképzelésünket (az erről szóló francia nyelvű dokumentumot át is adtuk). Olyan képzési formát tartunk célravezetőnek és hatékonynak, amelyet Vietnam területén szerveznének, a vietnami fél által kiválasztott 30–40 főnyi, megfelelő előképzettséggel (ezen nem szükségképpen könyvtárosi képzettség értendő) és nyelvtudással rendelkező hallgatóság számára, a témakör jellegének megfelelően 2–3 hónapos tanfolyam-sorozat keretében (2–6 hetes speciális kurzusokon) a MISZON-tagországok és esetleg UNESCO-szakértők bevonásával (elképzelhető, hogy mindkettő küld szakembereket). A képzést tankönyvtárra alapoznák, tanfolyamonként 6–8 szakterületi előadó bevonásával. Javasoltuk: illetékes szerveikkel tisztázzák információs szempontból az ENSZ-„családdal”, elsősorban az UNESCO-val való kapcsolat kiépítésének kérdését és az e szervek által nyújtható anyagi és szellemi segítségnyújtás lehetőségeit.

Ugyancsak kiemelten kell kezelni a *dokumentum-bázis* kérdését. Igen súlyos szállítási nehézségek jelentkeznek a szocialista országokból Vietnamba irányított dokumentumokkal (könyvek, folyóiratok, mikroformák) kapcsolatban is: túlságosan hosszú és bizonytalan a küldött dokumentumok megérkezési ideje, és nagy hiányokkal kapják kézhez a küldeményeket. A Szovjetunióból érkező dokumentumok esetében ezek a gondok kisebb mértékben jelentkeznek. Kifejtettük, hogyan lehetne segíteni a nem kívánatos helyzetet, legalábbis a legfontosabb dokumentumok tekintetében.

A déli országrészben

Vietnami programunk az ország déli részében folytatódott. A Társadalomtudományi Információs Intézet igazgatóhelyettesének és a Társadalomtudományi Bizott-

ság külügyi munkatársának kíséretében, továbbá a magyar nagykövetség hozzánk csatlakozott kulturális attaséjával Ho Si Minh városba repültünk. Itt *Phan Gia Ben* történész, a Társadalomtudományi Bizottsághoz tartozó Ho Si Minh városi Társadalomtudományi Intézet igazgatóhelyettese és az intézményhez tartozó könyvtár igazgatója szervezte programunkat. Megismertük az intézmény munkáját (egy-egy osztályának feladatai megfelelnek az MTA társadalomtudományi intézeteinek), a könyvtár helyzetét, amelynek a szocialista országokból származó dokumentumellátása még a hanoi könyvtárénál is gyengébb. Meglátogattuk a volt Dél-Vietnami Nemzeti Könyvtárat, amely jelenleg városi tudományos és közművelődési könyvtár. A volt nemzeti könyvtár az 1970-es évek elején új, modern, könyvtári célra készült épületet kapott. A létesítmény egy tizenegy szintes raktárból és a hozzá csatlakozó kétemeletes épületből áll. Ez utóbbiban foglalnak helyet a szakosított olvasótermek (folyóirat-olvasó, könyvolvasó, a kutatók számára létesített olvasó összesen mintegy 450—500 hellyel), a könyvtári feldolgozási munkahelyek, a fotólaboratórium, a technikai részleg és az igazgatás.

Két napot töltöttünk a Ho Si Minh várostól körülbelül 300 kilométerre, északkeletre fekvő Dalat városkában, amely egy 1500 méter magas fennsíkon terül el. Itt meglátogattunk egy minta (járási) közművelődési könyvtárat, amely erősen korlátozottan tudományos könyvtári igényeket is kielégít. A könyvtár példás rendjével és felsőfokú végzettségű alkalmazottainak magas százalékarányával tűnt ki. Meglátogattuk továbbá a város szélén levő volt katolikus egyetemet is, amely most van átalakulóban a környék nemzetiségi oktatási igényeit kielégítő tanárképző főiskolává. (Vietnamnak ezen a részén él az ország több mint 40 nemzetisége közül 30 — ez indokolja az oktatási személyzet helyi képzését.) Dalatból visszatérve rövid látogatást tettünk a Sárga-tenger partján elterülő Vung Tauban.

Ho Si Minh városi tartózkodásunk során fogadott bennünket *Tuan* professzor, a Társadalomtudományi Bizottság elnöke, aki egyetértett fejlesztési és képzési elgondolásainkkal. Itt-tartózkodásunk zárómozzanataként az intézet mintegy 35—40 tagja és más meghívottak előtt Rózsa György konzultációs előadást tartott az MTA felépítéséről, a könyvtár tevékenységéről és információs feladatairól.

A tervezés egyes kérdései

Hanoiba visszatérve tovább folytatódtak a megbeszélések. A vietnami intézet vezetőit — kérésükre — tájékoztattuk az UNESCO-val való együttműködés lehetséges formáiról és módozatairól. A vietnamiak egyéb ENSZ-intézmények iránt is érdeklődtek, annál is inkább, mivel a Vietnami Tudományos Akadémia említett megalakulása a közeljövőben várható, és ekkor a Társadalomtudományi Információs Intézet

és a Tudományos és Műszaki Központ könyvtárának egyesítésével feladataik túlmutatnak a társadalomtudományi információra.

E megnövekedett feladatokra is gondolva folytatódott az eszmecsere vietnami partnereink kívánságára a nemzetközi szervezetek, különösen pedig az UNESCO-tól megszerezhető technikai segítségnyújtás lehetőségeiről. Vietnami kollégáinkkal közösen *kerettervezetet* készítettünk a szükségletekről.

Az elkészített tervezetben mindenekelőtt a *kulturális értékek* megmentése, konzerválása szerepel. Így egyebek között meg kell menteni a csaknem 1400 polcfolyóméternyi kínai és régi vietnami írásjelű kéziratokat, amelyek a X. századtól tartalmazták Vietnam történelmi dokumentumait. Ide tartozik az intézet fotógyűjteménye is mintegy 500 ezer üvegnegatív felvétellel, amelyet több évtizeden keresztül készítettek a szakkutatók. Ezeknek mintegy 50 százaléka már sérült vagy nehezen használható. Mentési-konzerválási munkát igényel az intézet félmillió bibliográfiai egységet számláló modern könyv- és folyóirat-állománya is. Mindehhez olyan *technikai bázisra* van szükség, amely az észak-vietnami éghajlati körülményeket figyelembe véve felépítendő 400—500 négyzetméter alapterületű szolgáltató épületben lehetővé teszi majd a kéziratok, a régi és ritka könyvek fényképezését 35 mm-es filmtekercsre. Ehhez csatlakozni kell a megfelelő nagyságú olvasókészülék-park, amelynek révén a központi és az ország különböző pontjain levő kutatóintézeti könyvtárak a mikrofilm-másolatokat használhatják. Mindezekhez megfelelő pótalkatrész-ellátásnak és szerviznek is kell tartoznia, mivel nélkülük idővel a legjobb felszerelések is működésképtelenné válnak. Későbbi fejlesztésként jöhet szóba a mikrofilmlap-fellevőkészülék és a hozzá tartozó gépsor beállítása. A *korszerű információellátás* szerves része a jól kiválasztott elektrosztatikus gyorsmásoló berendezés működtetése és az elsősorban ofszet eljáráson alapuló sokszorosító berendezés felállítása. Külön szakértői vizsgálatot igényel a vietnami éghajlati körülmények figyelembevétele, illetőleg a konzerválási eljárások meghatározása. A képzésről mint elsőbbséget élvező tényezőről már az előbbiekben szöveltünk, így került bele a tervezetbe is. A helyi képzés kiegészítésére egy-egy kiemelten kezelt területen — például az informatikában, az irányítás-tervezésben vagy a dokumentum-konzerválásban — *ösztöndíjas utak* szervezése is kívánatos. Ezek közül elsősorban a tervezést-szervezést javasoltuk.

A tervezet kiegészítéseként a vietnami intézet igazgatója, *Vo Hong Cuong*, mint a MISZON rendszertanácsának vietnami tagja, átadta a MISZON-tól kért *képzési és technikai segítségnyújtás* módozatáról szóló emlékeztetőt, amelyet a tervek szerint az 1981 júniusában Prágában tartandó VI. rendszertanácsi ülésen Rózsa György, a téma koordinátora terjeszt majd elő a szükségesnek vélt módosításokkal. A megbeszélések végén, kérésünkre, a vietnamiak egy elemző listát is átadtak a szocialista országokból a vietnami Társadalomtudományi Információs Intézetbe beérkezett könyv- és folyóirat-küldeményekről, valamint a folyóirat-évfolyamok hiányairól. Ez utóbbi listát a vietnami tapasztalatainkat összegező irattal még a rendszertanácsi ülés előtt eljuttatjuk az érintett MISZON-tagokhoz.

Rejtő István—Rózsa György

Lapozgató

● A **MARKETING — PIACKUTATÁS**, az Országos Piackutató Intézet folyóirata 1980/4-es számában közli az *Egy külkereskedelmi szolgáltató vállalat szakirodalmi tájékoztató rendszerének megszervezése* című cikket, amelyben *dr. Hoznek Jánosné* osztályvezető mutatja be munkahelyének, a Hungexpo Információs Központjának a kiállítások szervezését megalapozó, a piaci lehetőségek feltárását és az üzletkötéseket elősegítő tevékenységét.

● A **NÉPSZABADSÁG** 1981. március 29-i, vasárnapi számában *Mindig a javítanivaló izgat* címmel közli *Tripolszky László* beszélgetését *Vályi Gábor*-ral, az Országgyűlési Könyvtár igazgatójával, az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökével. Az interjúban nemcsak az Országgyűlési Könyvtárról esik szó, hanem a könyvtárügyet általánosan foglalkoztató gondokról és könyvtárpolitikai teendőkről is.

Szükséges-e a propagandatevékenység a tudományos könyvtárakban ?

A könyvtárak propagandatevékenységét különbözőképpen ítélik meg a szakemberek. A közművelődési könyvtárakban általában elfogadják, a tudományos és szak-könyvtáraknak viszont fenntartásaik vannak vele szemben. A helyzet okait röviden a következőkben foglalhatjuk össze:

Elsőnek az *uralkodó hagyományokat* említhetjük: A tudományos és a szakkönyvtárak tevékenységében ugyanis gyakori a múlthoz való túlságos ragaszkodás, az idegenkedés az újtól. Kétségtelen, hogy ennek objektív okai is vannak. Ha például egy könyvtár régi épületben működik, nyomasztó gondokkal küzd, nehezen vezet be új, korszerű eljárásokat a mindennapos könyvtári munkában.

A második ok az *informatikai problémák lebecsülése*: Hazánkban legalább egy évtized óta az erőteljesen fellépő új igények alapján lényegesen átalakultak és kibővültek a klasszikus könyvtári funkciók a tudományos és a szakkönyvtárakban. Azokban a könyvtárakban azonban, ahol a könyvtár vezetőségét és munkatársait felkészületlenül érték az informatikai igények, szükségképpen propagandaellenes álláspontot foglalnak el. Márpedig a VI. ötéves terv népgazdasági célkitűzéseinek és feladatainak megvalósítása érdekében alapjaiban meg kell javítani a tudományos és a szakkönyvtárak kihasználtságát, s ehhez a propaganda minden eszközét és lehetőségét igénybe kell venni.

Vizsgáljuk meg azokat a tényezőket és célkitűzéseket is, amelyek — a könyvtári munka átalakítása mellett — a propagandatevékenység teljesen új, árnyaltabb megoldásait és módszereit igénylik:

Mindenekelőtt a *megváltozott társadalmi célkitűzéseket* kell figyelembe venni. A világgazdasági helyzet alakulásának következményeként gazdaságosan gyártható és eladható termékeket kell előállítanunk. E cél megvalósításához folyamatos és pontos információkra van szükség a piac, a beruházások és a termelés területeiről egyaránt. A magas fokú információs szolgáltatás megvalósítása nem megy egyik napról a másikra. A jelentkező igény szintje alapvetően befolyásolja az információs rendszer kialakulását és működését is. Mivel azonban a korábbi évekhez képest nagymértékű fejlődést nem követte az olvasók igény szintjének egyenletes emelkedése, az olvasói igény szintet alakítani, jó irányba befolyásolni kell. Sokak szerint ez a probléma a kutatások módszereinek korszerűsítésével megoldódik. Ha elfogadjuk e véleményt, akkor is tény, hogy a könyvtárhasználat propagandája nyilvánul meg ebben a formában, csak másként nevezzük.

A *tudománypolitikai irányelvek végrehajtása* során is sokrétű feladat hárul a tudományos könyvtárakra. Mindenekelőtt a külföldi tudományos eredmények felhasználása, alkalmazása érdekében biztos, naprakész, széles körű információkkal kell rendelkezniük, s ezeket folyamatosan szolgáltatniuk is kell. Ehhez a könyvtári propaganda módszereinek megváltoztatására van szükség. Lássunk erre példákat: A szakfolyóiratok hirdetési hasznos információkkal szolgálnak a piaci helyzetről és az árukinálatról, tényleges hasznosításuk azonban igen kis mértékű. A könyvtáros feladata, hogy felhívja az olvasók figyelmét a hirdetések figyelemmel kísérésére. A külföldi tudományos eredmények átvételét segíti elő a könyvtár azzal is, ha összefoglaló szemléket, témadokumentációkat, szakbibliográfiákat, jellemző adatokat és adatsorokat állít össze a hazai felhasználók számára. Az ilyen munkák kezdeményezése és elkészítése nyilvánvalóan elősegíti a könyvtárhasználók körének kiszélesedését is.

A *tájékozatlanság elleni folytonos küzdelem* szintén mindennapi feladat. A tudományos könyvtárak használata bizonyos előzetes ismeretek elsajátítását követeli meg. A Budapesti Műszaki Egyetem könyvtárában szerzett tapasztalataink azt bizonyítják, hogy az olvasók körében gyakran elképesztő tájékozatlanság uralkodik. Nem tudják például, hogy a könyvtár új műveit hogyan és mikor ismerhetik meg. A több ezer olvasó közül alig néhány tudja, hogy újdonságfiók, könyvbemutató, kiállítás, újdonságpolg is létezik és segíti a tájékozódást. A legújabb művek használata gyakran azért nem kielégítő, mert nem tudnak róla az érdekeltek. Pedig az új művek egy-egy kata-

lóguscéduláját a múlt év óta megküldjük a profil szerint illetékes tanszékek vezetőinek is.

A könyvtárak fontos feladata az *új szolgáltatások megismertetése és közvetítése*. A referáló lapok, a számítógéppel előállított gyorsindexek és a számítógépes egyéb szolgáltatások nagymértékben fellendítik a könyvtárak állományának használatát. Mivel e korszerű szolgáltatások nem olcsók, nem elegendő a hagyományos propagandatevékenység. Be is kell bizonyítanunk a kutatóknak a szolgáltatások hatékonyságát, ehhez viszont magas színvonalú szaktudás szükséges.

A *reprográfiai eszközök kínálta lehetőségekre* szintén fel kell hívni a figyelmet. A gyorsmásoló eljárások és gépek nagyarányú elterjedése lehetővé teszi, hogy az egyes kutatóhelyeken megszűnjön a folyóiratok hagyományos gyűjtése és tárolása. A helyell, a devizával és a munkaerővel való takarékoskodás érdekében célszerűbb a kutatóhelyeken a folyóiratok helyett a kutatási témákba vágó folyóiratcikkek másolatait gyűjteni. E módszer korszerű és gazdaságos, elterjesztéséhez azonban szívós és következetes felvilágosító munkára van szükség. A raktári férőhelyek elégtelensége a raktárbővítés megtakarításának kényszere, valamint a mikrofilmek és újabban a mikrofilmlapok elterjedése, egyszerű tárolási módja elősegítette ezek térhódítását. Az effajta információhordozók használatához azonban olvasóberendezésekre van szükség. Már mikrofilmlapokról is tudunk készíteni normál másolatokat, mégsem kielégítő a mikrofilmlapok és a mikrofilmek használata. Az általános propaganda ez esetben keveset ér. Csak kézzelfogható, hasznosítható példákkal — mondjuk, annak bizonyításával, hogy másként nem lehet az információhoz hozzájutni — érhetünk el eredményt.

A *szakirodalom használatának oktatására* változatlanul szükség van. Az értelmi-munkaterületeken a szakirodalom folyamatos használata csak akkor valósulhat meg, ha az egyetemi és főiskolai képzés során erre felkészítik a hallgatókat. A könyvtárhasználat leghatásosabb propagálója tehát maga az oktatás lehet. Az irodalomkutatás oktatásának keretében be kell mutatni mindazokat az eszközöket, amelyek az információ megszerzéséhez és feldolgozásához szükségesek. Az egyetemi és a főiskolai képzés kulcskérdése, hogy a kilkerülő szakemberekben meglegyen a készség a fejlődés új eredményeinek befogadására, amihez viszont elengedhetetlen az információs eszközök gyakorlati megismerése.

Végül szólnunk kell a *gazdasági nehézségek és a propaganda összefüggéseiről* is. 1981-ben előre nem tervezhető gazdasági nehézségek is jelentkeztek a könyvtárakban. Elég, ha a hazai folyóiratárak, a postai díjszabások, a telefon- és energiaköltségek jelentős emelkedését említjük. A felsorolt kiadási tételek mindegyike érinti a könyvtárak anyagi helyzetét is. Ráadásul azzal ugyancsak számolni kell, hogy a könyv- és folyóiratárak emelkedése következtében az olvasók egy része bizonyos dokumentumokat már nem vásárol meg a saját részére, s emiatt a könyvtárhasználat a könyvtárközi kölcsönzés igénybevételével együtt növekedni fog. Mivel a könyvtárak anyagi erőforrásai nem bővülnek, előfordulhat például, hogy az egész évi postaköltség már az első negyedévben elfogy. A megoldás mégsem az, hogy a könyvtárközi kölcsönzést visszafogja vagy szünetelteti a könyvtár. A leggondosabb takarékoskodás és a belső költségátcsoportosítások mellett is meg kell szerezni a könyvtári üzem normális működéséhez szükséges költségek fedezetét. A propagandát még a nehéz gazdasági körülmények között sem szabad megszüntetni. Felfüggesztése ugyanis később többet fog kerülni a társadalomnak.

Összefoglalásként újból szeretném hangsúlyozni, hogy a jelenlegi gazdasági nehézségek ellenére sem szabad lemondanunk a könyvtárhasználat kiterjesztéséért folytatott küzdelemtől. A társadalmi célok megvalósításához a gazdasági és a társadalmi tevékenység minden területén információkra van szükség. Olyan propagandát kell tehát kifejtenünk, hogy ezt is mindenkivel megértessük.

Dr. Héberger Károly

A KÖNYVTÁROS egyes számai – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkötől kérhetők.

Az egyetemi doktori vizsgákról

Egy tudományterület fejlettségét, a többi diszciplínához viszonyított helyzetét számos egyéb tényező mellett az adott területen szerzett tudományos minősítések száma is reprezentálja. A tudományos fokozatok, címek problémakörének vizsgálatakor természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni a tudományterület jellegét, hiszen például az elméleti és az alkalmazott, gyakorlati stúdiumok lehetőségei e tekintetben is eltérőek, de feltétlen meghatározójuk a szóban forgó stúdium „életkora” is, hiszen más jellegű munkát igényel szakembereitől, kutatóitól egy nagy múltú tudományág, mint egy kisebb hagyományokkal rendelkező szakma. Ez utóbbiak közé sorolhatjuk a könyvtári és informatikai ismereteket is. Bár a könyvtárosság a régi értelmiségi foglalkozások közé tartozik, és néhány külföldi országban az első tudományos igényű megalapozások, rendszerező és összegező vállalkozások már 100—150 évvel ezelőtt megszülettek, hazánkban a korábbi eredmények ellenére is a könyvtárosi, tájékoztatási tevékenység csak az utóbbi évtizedekben vált számon tartott, széles társadalmi szükséglet kielégítő szakmává.

Mesterségünknek az elmúlt időszakban bekövetkezett nagyarányú fejlődése a rendelkezésre álló szellemi kapacitások jelentékeny hányadát igénybe vette a könyvtár- és tájékoztatásügy mindig soron következő feladatainak megoldásához. Az ilyen, a fejlődést segítő munkák alapozták meg, tették lehetővé a mai könyvtári és tájékoztatási rendszer kiépülését, és ezért jutott kevesebb szellemi energia, lehetőség az alapozó jellegű kutatómunkára. Ezek a körülmények szakmánkban is nyilván kihatottak a különféle tudományos minősítések megszerzésére.

Hazánkban a többi szocialista ország-

hoz hasonlóan a tudományos minősítés két intézményrendszer feladatkörébe tartozik. Az *egyetemi doktori* cím adományozására az egyetemek jogosultak, míg a tudományos fokozat két szintje, a *tudományok kandidátusa* és a *tudományok doktora* cím odaítélése a Magyar Tudományos Akadémia tudományos minősítő bizottságának jogkörébe tartozik. Mint ismeretes, az egyetemi doktori cím a jogi, az orvosi, fogorvosi és az állatorvosi szakokon együtt jár az oklevél megszerzésével, és a foglalkozásra utal. Egyéb szakterületeken megszerzésük az egyetem befejezése után további vizsgák letételéhez és értekezés elfogadásához van kötve. Egyetemi doktori címet csak azon az egyetemen lehet szerezni, ahol a jelölt által választott szakterületen egyetemi képzés folyik.

Magyarországon könyvtárosi stúdiumokat hosszabb—rövidebb ideig már a század elejétől oktattak a budapesti, a kolozsvári, a pécsi és a debreceni egyetemeken, tanszék megszervezésére azonban ekkor még nem került sor. Egyetemi tanszékét a szak 1949-ben kapott az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészettudományi karán, ahol azóta is folyik az egyetemi szintű könyvtárosképzés. A képzés megindulásától 1980. december 31-ig nyolcvan-an szereztek könyvtárosi ismeretekből egyetemi doktori címet. Az első doktori diploma átadására 1958-ban került sor. Ezt követte 1960-ban és 1961-ben egy, illetve két doktori disszertáció megvédése, majd néhány éves szünet után 1965-től 1967-ig évente további egy-két jelölt tett vizsgát. A doktorálók száma 1968-tól emelkedni kezdett, és éves átlagban négyen-ötven vizsgáztak. A könyvtárosi doktori vizsgák száma az elmúlt öt évben évente általában 8—9 volt.

A vizsgák számának alakulása 1980. december 31-ig:

Év	A vizsgázók száma	Év	A vizsgázók száma	Év	A vizsgázók száma	Év	A vizsgázók száma
1958	1	1964	—	1970	3	1976	9
1959	—	1965	1	1971	1	1977	7
1960	1	1966	2	1972	4	1978	8
1961	2	1967	1	1973	4	1979	7
1962	—	1968	4	1974	5	1980	9
1963	—	1969	5	1975	6		

Az értekezések tematikai megoszlása a vizsgált időszakban a következőképpen alakult: történeti témakörökből (könyv-,

sajtó-, könyvtár-, nyomdászat-, kiadás- és művelődéstörténet) 46; tájékoztatásból, bibliográfiából 10; informatikából,

osztályozásból 9; olvasáspedagógiából, -szociológiából, -pszichológiából 9; kommunikációelméletből 1; igazgatásból, statisztikából, tervezésből 3; a könyvtári rendszer témaköréből pedig 2 doktori értekezés készült.

A témaválasztás alakulásában az elmúlt húsz év során egyik témakör javára sem tapasztalható eltolódás. Már az első időszakból találhatók „aktuális” kérdéseket feldolgozó értekezések (könyvtárstatisztika: 1961, informatika: 1966, igazgatás: 1966), ugyanakkor a történeti témák a mai napig megőrizték vezető helyüket: az 1980-ban elfogadott 9 disszertációból 6 történeti, 2 informatikai, 1 pedig tájékoztatási témát dolgozott fel.

Nem csupán a disszertálók témaválasztása tanulságos és érdekes, hanem a doktori vizsgát tett könyvtárosok névsora is, hiszen sokuk nevével gyakran találkozunk a szakmai közéletben és szakfolyóirataink hasábjain. A doktori címet szerzettek között szinte valamennyi könyvtártípusban, a közművelődési, a szak-, a felsőoktatási stb. könyvtárakban dolgo-

zók, budapestiek és vidékiek egyaránt megtalálhatók.

Könyvtárainkban számszerűen is sok és témájukban is fontos kutatások folynak. A könyvtárak által bejelentett kutatásokat a Könyvtártudományi és Módszertani Központ nyilvántartja és időről időre közreadja. E nyilvántartásban az eddig elfogadott disszertációknak csupán egy hányada szerepel bejelentett kutatásként. A jövőben a könyvtári kutatásokat és a disszertációs témákat jobban össze kellene hangolni, hogy ez utóbbiak fokozottabban igazodjanak a tényleges szakmai igényekhez és szükségletekhez. A könyvtári kutatások irányításában és szervezésében a jövőben a doktorátusi formával nagyobb mértékben kellene számolni, hiszen ez jelenti a tudományos minősítés alsó fokát és az első lépést a magasabb tudományos fokozatok megszerzéséhez. A tudományos minősítések pedig a tényleges kutatási eredményeken túl szakmánk társadalmi presztízsének emeléséhez is hozzájárulnak.

Sz. S.

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

Ülök a könyvtárban

Sosem folytattam hosszú, rendszeres tudományos kutatást könyvtárakban. Amit írtam, szinte mind megéltem, olyan században telt el eddigi hetven esztendőm, melyben Tinódi Sebestyén kellett legyen és Lantos, aki győzte a lóhólast eseményei nyomában lábbal, pennával, énekkel. A könyvtárak mégis otthonaimmá váltak, ha nem forrásanyagért, hát eligazodásért évtizedeink zűrzavarában. Máskor távlatok kereséséért, a lélek megnyugvásáért. Legtöbbször pedig, szűkös anyagi viszonyaim között fiatalon, magáért a szépirodalomért. De úgy is volt, hogy az olvasóterem meghitt melegségéért, a körülöttem levő elmerültek csendes környezetéért. Barátokért, kikkel kávéházra való pengő híján ott találkoztunk, csinos egyetemista lányokért, esetleg éppen olyanért, aki mellettem ült egy-egy szemeszteren át, s összesűgtünk időnkint a könyvlapok forgatásának csendjében.

Elsőnek a bécsi nemzeti könyvtárat laktam meg így hónapokig, kerülve az albérleti szobám hűvösét, felcserélve azt az egykori császári palota szárnyának terméivel. Sok nemes lélek vált olvasmányaitól szenvedélyes harcossá, nékem a könyvek mindig a békét sugallták. A töméntelen magyar vonatkozású anyag-

TATY
SANDOR
író

ból sem azt kerestem körülvéve korombeli osztrák sorstársaimmal, ami századokon át ellenségekké gyötört bennünket, hanem ami a világválság akkori esztendeiben kénytelen összekötött. Egyébként is olyan különleges évek voltak ezek a fél évszázaddal ezelőtiek, amikor a magyar Bécsben akár forradalmi szellemet is tanulhatott: főképp a könyvtárakban meghúzódozóktól.

Második otthonom egy-két éven át a Pécsi Egyetemi Könyvtár volt. Kemény-
táblás, nehéz könyvekből hézagos ismer-

retekert szereztem ott filozófiai rendszerekről, komótosan, de nagy konoksággal. Nagy vonzóereje volt annak a könyvtárnak, mert ott dolgozott *Várkonyi Nándor*, a pályakezdő írók készséges, melegszívű pártfogója. Nem hibázok, ha úgy mondom: Nesztora. Akkor sem, ha ezen általában bölcs öreget értünk, s ő még alig volt java korában. Észre sem vettük, s máris összehozott Pécsert valamennyiünket, akiket érdemesnek tartott; akiről pedig egyszer úgy ítél, azt elki-sérte barátságával élete végéig. Így lett könyvtár a színhelye első barátkozásainnak író kortársakkal.

Időben legtöbbet a szegényes, kezdeti pesti éveimben ismét olvasóteremben töltöttem: jelesen pedig a Fővárosi Könyvtárban, és a Wenckheim-palota pompában felülmúlta a bécsi Burg szárnyát. Nem dicsekedhetem vele, hogy a nagy-szerű *Szabó Ervin* és a Galilei-kör szellemét kerestem az aranyciradás, tükrös falak között. Önmagamot kerestem, nyugtalanul változtatva olvasmányaim irányvonalát, helyemet kerestem a harmincas évek eszmei, irodalmi fürgetegében. Hol az olvasóteremben, hol a folyóirattárban. Hol még sorsdöntő találkozásokkal, szélesedő baráti körrel, halk beszélgetésekben a katalógusteremben, a márványos, ékes lépcsőházban. Aktatáskát lóbálva a Baross utcában.

A könyvtáraknak inkább bennlakója, mint kölcsönkérője voltam, a háború kitörése előtt azonban éppen úgy fordult, hogy én kölcsönöztem könyvet másoknak, mert könyvesboltot és kölcsönkönyvtárt nyitottam. Am erről több helyütt írtam, arról is, hogyan maradt meg emlékezetemben az olvasók különböző típusa. Azóta sokat beszélgettem könyvtárosokkal az olvasókról, számlálhatatlan kisebb-nagyobb könyvtárban fordultam meg, főképp író—olvasó találkozók alkalmából. Sok-sok könyvtárossal barátságot kötöttem. Megbízható barátok ők az ország minden részében, sőt akit nem ismerek, azt is bizvást úgy kereshetem fel a munkahelyén, mint régi barátot. Jó dolog ez, biztonságot ad az országjárásban, mely manapság egyre természetzerűbben hozzátartozik az író életéhez. Alig van már olyan kis helysége az országnak, ahol még egy megbízott könyvtáros sincsen. Ha pedig ilyen van, akkor már van pártfogóm, útmutató kaulauzom, sőt bizalmas barátom a táj titkainak felfedésében. Nem hivatalos tájékoztató, hanem olyan, akivel összesúghatok a munkaterületén élőkről. („Csak meg ne mondd, csak meg ne mondja senkinek.”)

Hol vannak már az ország könyvtárosai attól, hogy csak rakosgatnak a polcokon, csak kiadnak, bevesznek, katalo-

gizálnak. Széles területek gondjait hordozó, gyakorta úton levő, mondhatni házhöz járó munkásai a kultúrának, vándortanítók, szervezők, követek. A gyermekkönyvtárosokról, úgy vélem néha, hogy óvónők, tanítók, tanárok, sőt zenészek, rajzművészek, mozisok, nyelvmesterek, gyermekpszichológusok, alkalmi felcserek, ha nincs más megoldás hirtelen; és végszükségben takarítónők is. Mert asszonyok, lányok, nagyjából manapság már a könyvtárosok. Döntő többségükben nyilván elhivatottak, mert miért is mennének másért könyvtárosnak. Természetesen van úgy gyakorta, hogy valaki fontos ember feleségének hirtelen állás kell, s úgy lesz belőle könyvtári dolgozó, ám az ilyen véletlenségek-ből is születhetnek lelkes könyvtárosok, ha olyan a szívük.

Könyvet hazahordani csak az írószövegség könyvtárából szoktam. Megjeddtem, mikor egyszer híre járt, hogy megszüntetik. A célját nagyon jól betöltő könyvtár, úgy gondolom, annak idején megszerzezői tudatosan törekedtek rá, hogy az írók spontán igényeit kielégítsék. Gazdag anyaga van a világ kortárs irodalmából, olyan is, amihez másutt alig-alig juthatunk. Az a néhány fotel pedig az előtérben összehozott sok író, akik addig legfeljebb csak könyveikből ismerték egymást. Kár, hogy egy idő óta olyan gyakorta s meglepő hirtelenséggel változnak ott a könyvtárosok. Meghittségéhez pedig hozzátartozna valaki, akit régi ismerősként köszönhetnek a betérrők. Tudom, nem egyszerű, nem könnyű feladat jó klubkönyvtárossá válni, de nagyon fontos és tisztes feladat, külön képességeket s erényeket igénylő. S megint csak túlterjed a szakma szokványos, régi ismérvein.

Badacsonyi évtizedeimben otthonossá váltam a tapolcai Malomtó kies partján, a kedves Batsányi-szobor mögé bújt házacskaiban összezsúfolt járási könyvtárban. Tudom, feszegeti falait gyarapodásában minden hazai könyvtár, de ez a barátságos épület már olyan székér lett, melyre nem fér fel egy szál széna sem. Azt is tudom, hogy most már némi lehetőségük is nyílt a terjeszkedésre. Nem is panaszkodni akarok most ezer közül éppen a tapolcai könyvtár szűkösségéről... Nem is a szűkösségére, hanem a szegénységben még melegebbé vált meghittségére emlékszem annak a sarokba bújt, víz tükrében ringó háznak. Két-szer voltam betege hosszasan a tapolcai kórháznak. Messe a fővárostól s nagyjából családomtól is, családom lett a könyvtár közössége. Segítettek, gondomat viselték.

Hasonló baráti kapcsolatok fűztek más időben a pápai könyvtárhoz, a szülőfa-

lumhoz legközelebb esőhöz. Nem egyszer vitattuk meg az igazgató irodájában, későbe nyúló beszélgetésben, a helybéli illetékes és baráti körben Pápa és környéke s kedvem szerint a Bakony gondjait. Ha szakmailag nem is ideális, de rangos, sőt előkelő helye van annak a könyvtárnak, s a könyvtárosoknak köszönhetően, hogy szálló vendége is lehettem a hajdan félfő tisztelettel keringetett várnak.

Külföldi könyvtárral kezdtem, hadd fejezzem be egy másik óriással. Genfben jártam vagy tíz évvel ezelőtt. Két frankért látogatást tehettem a Népszövetségi palota néhány termében. Valami istenadta tévedés folytán történt meg ott velem az egyik előcsarnokban, hogy besoroltak az éppen üléselő orvoskongresszus tagjai közé. Ami ebben a legszebb: a markomba nyomtak arra a napra étkezési jegyeket is. Ahogy illett, rövid ideig részt vettem az ülésen, aztán pedig... Mivel is töltsem időmet az étkezések között? Bevettem magam a könyvtárba.

Szerencsém lett, mert egy kedves arab fiatalember pártfogásába vett. Megtudtam, hogy valamelyik neve Hákim, és a könyvtár dolgozója. Ő pedig megtudta tőlem, hogy magyar vagyok, s akkor még szívélyesebb lett, mert — úgymond — tudomása szerint, mi magyarok a barátai vagyunk. Nem értettem jól, melyik arab országból jött, és a pillanatnyi politikai konstellációban kell-e szeretnem, az emberségéért mindenesetre kellett. Végigvitte a könyvtár néhány helyiségén, magyarázta a szerkezetét és történetét. Majd a nagy katalógusteremben odavezetett a magyar vonatkozású kartonokhoz. Meglehetősen sok ilyen volt. Rendkívül változatos címeket találtam. Nagy meglepetésemre ott sorakoztak még az Attilának és hunjainak tetteiről szóló rémregények is. Amit végül is megtiszteltetésnek kellett vennem. Tallózhattam volna akár estelig a cimiratokban, vacillálhattam volna, melyikre költsem meg-

határozott időmet. Újabb meglepetés, sőt mondhatnám megdöbbenésnek is, amit éreztem. Hákim segített, hosszú ujjaival sebesen matatott a fiókban, s megállt egy címnél: *David Hunt* A trianoni békeszerződés.

„Ez bizonyára érdekelni fogja; ritkaság.”

Sosem hallottam erről a műről. Az amerikai békedelegáció egyik tagja, nyilván sorsunk iránti különös érdeklődésből lejegyeztette a sorsunkat eldöntő tárgyalást, talán szóról szóra. Kiadta a saját költségén négy vasos kötetben.

— Zárolt anyag — mutatott Hákim a kartonon egy jelre —, de nem számít, kezdedhez kapod.

Kiíratta, megszerezte a szükséges engedélyt, bevitt egy külön kis terembe, s tíz perc múlva kezemben volt a négy fűzött könyv. Megsimogatta a vállamat, mondván, csak olvassak nyugodtan, ő idejében visszatér. Olvastam a könyvet s a szerzőnek nyilván az elítélthez hajló lábjegyzeteit. Elmerültem hosszú órákra a négy kötetben, éppen csak az ebédjegyemről nem feledkeztem meg közben, elköltöttem azt, és folytattam az olvasást. Rendkívül érdekes, sosem ismert részletek kötötték le figyelmemet. Sok ridegség, sok ellenséges szózat, de néhol kegyesség is. Megjegyeztem, hogy főképp az olasz felszólaló részéről. Hákim valóban visszajött, nem is egyszer. A végén megkérdezte, nem akarok-e néhány fontosabb részről fotókópiát. Bevallottam, hogy nem vagyok oly bőségében a pénznek. Nem számít — mondta —, csak írom fel egy papírra azokat az oldalszámokat.

Írtam, firogattam, míg mellettem ült, s csak bíztatott, hogy bátran, majd eltűnt a könyvekkel. Nem ismertem közelebbről a technika e nagyszerű vívmányát. Hihetetlen gyorsan visszajött egy marokra való fotókópiával. Úgy serénykedett, mintha mi ketten még kiköszörülhetnénk csorbáit annak a sokat vitatott, hiába vitatott békeszerződésnek.

A kapuig kísért, szorongatta ott a kezem szívbeli barátsággal. „Magyarok, arabok jó barátok vagyunk” — mondta.

Rezignáltnan feleltem:

— Nem tudhatom, Hákim, a következő évtizedekben mit írnak népeinkről a könyvek; egy bizonyos, mi most már ketten szeretjük egymást, míg élünk, mert te könyvtáros vagy, én meg író. Jó könyvtáros vagy, Hákim, és nagyszerű ember. Bár lehetnék az ilyen könyvtáros-hoz méltón jó író. Erdemes.

Azon töprengők csak, honnét tudja Hákim, hogy Versailles-ban akadt Trianon nevű palota is, és mi közünk nekünk magyaroknak hozzá? Nem másért valószínűleg, csak mert jó könyvtáros.

Egy százéves budai iskola könyvtára

A *Szilágyi Erzsébet Gimnázium* 1981-ben ünnepli fennállásának századik évfordulóját. Az iskola, amely Buda legrégibb középfokú leánynevelő intézete, először a budai várban működött, ott, ahol ma a Hilton szálló áll. Mai helyére, a Krisztinavárosba 1936-ban költözött le. 1881-ben polgári iskolaként nyitotta meg kapuit, 1892-től pedig hatosztályossá alakult, és mint felsőbb leányskola működött. 24 éven át ilyen minőségben tanultak benne Buda leányai az alapvető tantárgyakon kívül a német és a francia nyelvet, a háztartást, a női kézimunkát, a gyermeklélektani és nevelési alapgondolatokat. 1916-ban nyolcosztályos gimnáziummá alakult. 1963-tól koedukált gimnáziumként működik.

A Fővárosi Tanács kegye folytán...

Az iskolának alapításától kezdve könyvvállománya és a tantestület tagjai közül megbízott könyvtárosa. Az első két könyvtárór *Marusák Pál* ideiglenes tanár és *Újházy Irma* segédtanítónő volt.

Az 1881—82-es tanévi, legelső évkönyv szerint: „Beiratkozáskor minden tanuló fizet 1 forint beiratkozási díjat, 3 forintot az első félévi tandíj fejében és 50 krajcárt az iskolai könyvtár gyarapítására.” Az 1886—87-es évkönyv szerint hat év leforgása alatt a szertárak és a könyvtárak felszerelésére 2400 forintot fordíthattott az iskola „a Tekintetes Fővárosi Tanács kegye folytán”, s ezt még 560 forint könyvtári járulék is kiegészítette. A könyvtár állományáról, sajnos, semmiféle leltár vagy katalógus nem maradt fenn, az évkönyvekben viszont megtalálható az esztendő gyarapodási jegyzéke. Példaképp néhány mű az 1909—10-es beszerzésekből: *Malonyai Dezső*: A magyar nép művészete 5 kötetben, *Zempléni Győző*: Az elektromosság és alkalmazása, *Franz Kobell*: Táblázatok az ásványok meghatározására..., *Sven Hedín*: Ázsia szívében. Transzhimalája. Feltűnően sok az idegen nyelvű, főként a német könyv. Az 1909—10-es gyarapodási jegyzékben szereplő 51 mű közül mindössze 14 a magyar nyelvű.

Rendelkezésre áll egy jegyzék arról is, hogy az 1911—12-es tanévben milyen folyóiratok jártak a tanári könyvtárba. (Az ifjúsági és a tanári könyvtár különválasztva működött.) Az említett tanévben a következő folyóiratokra fizetett elő az

iskola: *Allattani Közlemények*, *Botanikai Közlemények*, *Budapesti Szemle*, *Chemiai Folyóirat*, *Egészség*, *A Gyermekek*, *Hivatalos Közöny*, *Magyar Ethnographia*, *Magyar Figyelő*, *Magyar Iparművészet*, *Magyar Leányok*, *Magyar Nyelvőr*, *Magyar Pedagógia*, *Művészet*, *Nemzeti Nevelés*, *Népművelés*, *Századok*, *Tanszermúzeumi Értesítő*, *Természettudományi Közlemények*, *Tornaügy*, *Urania* *Zeneközöny*.

Az évi gyarapodás meglehetősen egyenetlen volt, némelyik évben feltűnően kevés, máskor ennek többszöröse. A vásárlásokon kívül ajándékozások is előfordultak, részint magánszemelyektől: az iskola tanáraitól, tanulóitól, a patronálóktól; részint pedig jogi személyektől: a minisztériumtól, főhatóságoktól, a székesfővárostól, valamint a nyomdaktól és a kiadóktól.

Az ifjúsági könyvtár kezelője, „őre” rendszerint magyar, történelem vagy nyelvész szakos tanár volt. A könyvtárhasználat mértékére vonatkozó első fellelhető adat az 1920—21-es tanévből maradt fenn: a tanév idején 502 tanuló 2231 könyvet olvasott. Az 1922—23-as tanévben az ifjúsági könyvtár állománya 1072, a tanári könyvtáré 1661 kötet volt. Arról nincsenek adataink, hogy volt-e lehetőség a helybenolvasásra. Öt évvel később, az 1927—28-as tanévben a tanári könyvtár állománya már 2107 kötetesre nőtt, az ifjúságié viszont stagnált, az állománygyarapítás és a törlés egyensúlyban volt, az évkönyvben 1070 kötetes állomány szerepel. Ebben az évben megemlítik azt is, hogy az ifjúsági segítő egyesületnek és a Petőfi önképző körnek szintén van saját könyvvállománya, és mindkettőt diák-könyvtáros kezeli.

A későbbi években az ifjúsági könyvtár gyarapítási üteme a tanáriénál gyorsabb volt, az 1930—31-es tanévben a tanári könyvtár állománya 2550, az ifjúságié 2934 kötetre rúgott. A következő években a gyarapodás aránylag egyenletes ütemű, a tanári könyvtáré évi 60—100, az ifjúságié 150—300 kötet. Ez az időszak 1943-ig tartott, 1944-ben már nem gyarapodott az állomány.

Az 1944—45-ös évkönyv a következőket írja a könyvtárról: „Tanári könyvtárunk bombatalálat következtében sok kárt szenvedett. Az iskolát 1944 tavaszától elfoglalta német katonaság, valamint egyéb alakulatok, sajnos, kifosztották. A megmaradt könyvanyagról pontos jegyzék

készült, és így a könyvtár a tantestület tagjai számára hozzáférhetővé vált. A fasiszta könyveket beszolgáltattuk. Ifjúsági könyvtárunk, fájdalom, számos értékes művel szegényedett az ostrom következtében. Sok könyv egészen elpusztult, többnek két-három kötetéből csak egy maradt meg. Szerencsére legalább mennyiségileg tudtuk pótolni a hiányt, részint ajándékozásból, részint a régebbi, ma már hatályukat veszített rendeletek alapján a könyvtárból kivont és most újra visszahelyezett művek segítségével, úgyhogy jelenleg a könyvek példányszáma nagyobb, mint volt.”

Osztálykönyvtárak — tizfilléres mozgalom

A tanári könyvtár állománya 1944 és 1946 között 61 kötetel gyarapodott, ebből 16 kötetet a *British Council* ajándékozott az iskolának. Hogy miket, ma már nem lehet kideríteni. A tanári könyvtár állománya 2566 kötet volt, az ifjúságié 930 mű 2770 példányban (ebben a 41 kötelező olvasmány 990 példányban szerepelt). Ezekben az években segélykönyvtár is működött, és tankönyveket kölcsönzött ki egész évi használatra a rászoruló tanulóknak. 1947 januárjában az erre vonatkozó rendelet értelmében a könyvtár további 75 kötet fasiszta könyvet szolgáltatott be. Az 1947—48-as tanévben bevezették az osztálykönyvtári rendszert. Mivel az ifjúsági könyvtár állománya nem volt eléggé korszerű, mozgalom indult, hogy minden tanuló hozzon 2—3, az osztályfőnök vagy a magyartanár által ajánlott könyvet. Így alakult ki valamennyi osztályban egy 50—150 kötetes kiskönyvtár, melyet a diákok maguk kezeltek, és hetenként egy könyvtári óra keretében kölcsönöztek. Ugyanabban a tanévben említi az évkönyv, hogy a tanári könyvtár öre elkészítette a könyvtár teljes címjegyzékét és beküldte a Neveléstudományi Intézetbe, hogy annak alapján frissítsék fel majd a könyvtár állományát.

Az 1948—56-os iskolai évkönyvek — melyek már csak gépelve készültek — hevenyészettebbek, hiányosak és nem esik bennük említés a könyvtárakról.

1956-tól van az iskolának *függetlenített könyvtárosa*, de ezt a tisztelet általában nem szakképzett könyvtáros, hanem valamilyen humán szakos tanár töltötte be. A könyvtár jelenleg is érvényben levő leltárkönyveit 1950 óta vezetik.

Az 1956-os események során az iskola épületét ért belövések a könyvvállományban is károkat okoztak, de a veszteség szerencsére nem volt túl nagy. Ugyancsak rongálódott az állomány, és hiányok ke-

letkeztek az iskola 1966—67-es tatarozásakor is, amikor a könyvtárt ideiglenesen elköltöztették helyéről.

1957-től indult az úgynevezett *tizfilléres mozgalom*, melynek keretében évente körülbelül 1000 forint értékű könyvvel gyarapították a könyvtárat. Ezekben az években szervezték meg a József Attila olvasómozgalomban való részvételt, amelyben sok tanuló szerzett ezüst-, illetve bronzjelvényt. A mozgalom legfőbb jelentősége az volt, hogy olyan tanulókat is bevont az olvasásba és a könyvtárhasználatba, akik különben nemigen látogatták a könyvtárat. Időnként ankét vagy író—olvasó találkozó rendezésére is sor került. Az egyik érdekes ankétot *Németh László* tartotta Tolsztojról, a nagy orosz író halálának ötvenedik évfordulója tiszteletére, 1959. december 7-én.

A korszerűség útján

1973. január 1-től a vonatkozó rendelet értelmében megszűnt a külön tanári és külön ifjúsági könyvtár, a két könyvtár állományát egyesítették, és ettől kezdve a kétféle állomány leltározása, kezelése és gyarapítása együtt történik.

A jó helybenolvasási lehetőségeket az 1977—78-as tanévtől kezdve teremtették meg: azóta egy 72 négyzetméteres, világos, napsütötte olvasóterem áll a diákok és a tanárok rendelkezésére szabadpolcos könyvvállománnyal, kézikönyvtárral, folyóiratokkal. Itt rendszeresen kisebb időszzerű kiállítást is rendezünk. Mivel egy-egy osztály elfér benne, tanítási órák

EX LIBRIS SARAI IREN NEVNAPJARA

tartása is lehetővé vált a könyvtárban. A régi tanári könyvtár helyiségét inkább csak könyvraktárként használjuk, itt tartjuk a kifejezetten pedagógiai, módszertani jellegű gyűjteményt, amit elsősorban a tantestület használ, bár diákjaink is hozzájuthatnak. Az iskolában ezen kívül még tíz helyen található letéti könyvváltomány: szertárakban, kabinetekben, a tanári szobában, az igazgatói irodában.

A könyvtár beszerző, feldolgozó és kölcsönző munkája mellett rendszeresen tart könyvtárhasználati, könyv- és könyvtárismereti órákat az első és a második osztályosoknak, továbbá a jegyzetelés és a kutatómunka technikájáról szóló foglalkozásokat a harmadikosoknak és negyedikeseknek. Rendszeres felméréseket végzünk a diákok olvasottságáról, könyv- és könyvtárkultúrájáról. Állandó kapcsolatban állunk a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 11. számú kerületi könyvtárával. Ide is átvisszük az osztályokat, hogy

e könyvtár lehetőségeit, szolgáltatásait is megismerjék, és ha valamit az iskolai könyvtárban nem találnak meg, ott keressék. Évek óta jól működő egyetemi előkészítő tanfolyamot szervez magyar irodalomból a Szabó Ervin Könyvtár és az iskola könyvtára a kerület másik két gimnáziumi könyvtárával közösen. Az 1978–79-es tanévtől kezdve könyvtáros alapszerv működik a KISZ-ben az iskolai könyvtáros védnöksége alatt. Nyomda- és könyvtárlátogatásokat tervezünk nagykönyvtárakba, illetve szakkönyvtárakba. Könyvváltományunk megközelíti a 11 ezer kötetet, 52 folyóiratra fizet elő a könyvtár. Felkutatjuk és gyűjtjük az iskola múltjára vonatkozó dokumentumokat, emlékeket, adatokat. Ebben a munkában a régi tanárok és a régi szilágyista diákok segítségét is igénybe vesszük.

Dr. Reisinger Frigyesné

Lapozgató

● A MAGYAR TUDOMÁNY februári száma közli *Marton Jánosnak*, a szegedi Biológiai Kutatóközpont könyvtárvezetőjének *Idézettség és színvonal. Kutatóhelyek tudományos tevékenységének scientometriai vizsgálata* című írását, amely a szegedi akadémiai intézmény 1973 és 1978 között megjelent folyóirat-publikációinak bibliometriai és hivatkozáselméleti adatait felhasználva az intézeti kutatómunka scientometriai értékelésének néhány lehetőségét mutatja be.

● **SZEGHALOM. TÖRTÉNELMI, NÉPRAJZI ÉS FÖLDRAJZI TANULMÁNYOK** a címe, illetve alcíme a legújabb Békés megyei helyismereti-helytörténeti tanulmánykötetnek, amelyet a bevezetésben ugyan csupán a tervezett monográfiát előkészítő vállalkozásnak nevez a nagyközség tanácselnöke, de amelyet a legtöbb magyar település szívesen elvállalna helytörténeti végterméknek is. A szerkesztők, Szabó Ferenc levéltár-igazgató és Miklya Jenő, a szeghalmi helytörténeti gyűjtemény vezetője ugyanis arra törekedtek, hogy a kötet történeti tanulmányai a település múltjával kapcsolatban főként az eddig feltáratlan, a korábbi tanulmánykötetekben nem publikált alapkérdésekről, kulcsorszakokról szóljanak. A munka érdekessége, hogy külön fejezetben foglalkozik Tildy Zoltánnal, aki 1932-től református lelkész volt Szeghalmon. (E tanulmány szerzője Vigh Károly.) Egy másik fejezet a község felszabadulás utáni (1945–1949) kulturális életét, fejlődését tárgyalja. Ez a rész Boruzs Józsefné Vékony Ilona könyvtárigazgató munkája. A szerzők között helyiek és más megyékből, illetve a fővárosból felkért szakemberek egyaránt találhatók, s színvonalas munkájukat méltó keretbe foglalja a Petőcz Károly Tótfalusi Kis Miklós-díjas tipográfus által tervezett és a gyomai Kner Nyomdában készített nagyon szép kötet. (Szeghalom Nagyközség Tanácsa 1979 [1980] 679 l.)

● A *NAPJAINK* című borsodi irodalmi és művelődési havi folyóirat márciusi száma *Bartók Béla* születésének századik évfordulója jegyében készült. A lap egyik cikkét *Slezsák Imre*, az *Edelényi Nagyközségi-Járási Könyvtár igazgatója* írta, aki *Szentsziráktól Bartókfalváig* címmel *Borsodszirákot* mutatja be: ebben a községben született és élt ugyanis a zeneszerző *dédapja*, és a község temetőjében *nyugszanak* apai ükszülei is. A mai Magyarországon *Borsodszirákot* az egyetlen település, amely a *Bartók-ösök* porait őrzi.

Torró Vilmos

Alig több mint tíz éve foglalkozik kisgrafikával — elsősorban ex libris-szel —, de nevét már „jegyzik” a könyvbarátok és a gyűjtők körében. Életében karöltve jár a szokványos és a rendhagyó: 1935. március 5-én született Kovásznán; gyermekéveire a második világháború borzalmi nyomták rá bélyegüket. Tanult és leérettségizett, de az érettségi után nem a továbbtanulást választotta, alkalmas íróasztal után sem nézett, hanem szakmunkásnak állt. Először a géplakatos, majd a villanyszerelő mesterséget tanulta ki, és négy évig e szakmákban dolgozott. Eközben tanulta meg becsülni a munkát; a teremtő munka öröme és verejtéke edzette férfivá. Amikor szakmát váltott, és kirakatredezéssel kezdett foglalkozni, erre nem a kétkézi munkától való menekülés szándéka készítette, hanem a vágy művészi hajlamainak, esztétikai igényeinek a kiélésére, a szűkebb környezet adta lehetőségeken belül. Kirakatredezésként került közelebbi kapcsolatba a rajzzal, a fokozottabb rajzi követelmények pedig a sokszorosító grafika iránt keltették fel érdeklődését. Így tanulta meg a linó-, a fa- és a rézmetszés technikáját, s ezekhez az eljárásokhoz maga készíti a szerszámokat is.

Ex libris iránti érdeklődését *Elekes Vencel* gyergyószentmiklósi gyűjtő (és múzeumalapító) keltette fel, aki ezzel újabb lelkes és tehetséges alkotót hódított meg az egyre gyérülő utánpótlású kisgrafikának. Torró Vilmos csakhamar szereplőjévé vált az exlibris-kiállításoknak, és kisgrafikáira mind gyakrabban akadt megrendelő is.

Figyelemre méltó immár csaknem százötvenre rúgó kisgrafikai metszetsorozatának kompozíciós rendje. Az erős központi mag — alak, tájrészlet stb. — uralgó szerepe hangsúlyozottan kiemeli a mondanivalót, de a háttér is megmunkálja és nemcsak a „horror vacui”, az ürességtől való félelem miatt, hanem azért is, hogy a lényegi mondanivalót hangsúlyozza, magyarázza, érzelmileg vagy értelmileg aláfesse. A térkitöltésben a melléktéma technikaiflag is elkülönül, anélkül azonban, hogy a kompozíció egysége megbomlana; a vonalak vékonyabbak és finomabbak, a foltok fekete-fehér lüktetése lehalkul, és a folt, illetve a vonal szimbiózisa szintén csak jelzészzerű. Átlós megoldású kompozíciói ritkábbak ugyan, mint a központi magvúak, pedig frissebb, szokatlanabb esztétikai élményt

kínálnak; jól látható ez például az „In memoriam Bartók Béla” című lapon, ahol ráadásul még a háttér is (a szarvassá változott fiúk) bravúros technikával komponálta meg.

Ami Torró kisgrafikáinak technikai részét, metszőtechnikájának sajátosságait illeti, itt nem találkozunk forradalmi újításokkal, de az évszázadokon át kikísérletezett megoldásokat jól alkalmazza, és variálásukkal egyéni szint is el tud érni. A formát legtöbbször határozott kontúrokkal zárja le, de az is előfordul, hogy a fekete és a fehér ütköztetésével körvonalaz. A sűrűn vont párhuzamosok vagy vonalhálók bő teret kapnak, elsősorban alakábrázolásaiban, pedig erre a foltokkal való játék könnyebb megoldást kínál. A fény érzékeltetésére sajátos eszközei vannak: kár, hogy ritkán alkalmazza őket. A torrói metszőtechnika legfőbb jellegzetességét a plaszticitásra való, csaknem mindig sikeres törekvés adja.

Kisgrafikáinak témaköre meglehetősen változatos: arcképes kompozíciók, alakábrázolások, tájrészletek, zsánerképek egyaránt megtalálhatók benne. Legközelebb az arcképes emlék-exlibrisek témaköre áll hozzá. Nemcsak azért, mert tudja, hogy a nemzetudat legfontosabb kötevénye a nyelv mellett a közös történelmi és kulturális múlt, hanem azért is, mert az arckép egyfajta szellemi rokonságot is tükröz: azonosulást vagy legalábbis rokonszenvet. Arcképes ex librisei között történelmi nagyjaink (*Gábor Aron, Dózsa György* stb.) ábrázolását éppen úgy megtaláljuk, mint a magyar irodalom (*Vörösmarty Mihály, Eötvös József* stb.) vagy a magyar zene (*Bartók Béla, Goldmark Károly* stb.) jeleseinek portré-exlibriseit. Erdélyi ízeket kínálnak a szűkebb haza hegyi patakjait, tempolomerődjeit, székelykapuit ábrázoló kisgrafikái. A születés és a halál, a munka és a tánc egyformán megmozgatják a képzeletét, egyben jól példázzák azt is, hogy a technikai témák sem idegenek a művészettől. Torró azonban nemcsak a magyar értékeket látja meg, hanem kitekint az egész világra: erre mutatnak *Albert Schweitzer* és *Louis Pasteur* emlékére készített lapjai. Néha kirándulást tesz a mitológia berkeibe is, de a gyermekek világa sem idegen tőle. Egyre felfelé emelkedő pályája megérdemli mindannyiunk figyelmét.

Galambos Ferenc

Honvédségi könyvtárosok kézikönyve

Az utóbbi években szinte észrevétlenül vált nagykorúvá a fegyveres erők könyvtári hálózata. 1979-ben életbe lépett új könyvtárszabályzata, és kiépült a közművelődési könyvtárakéhoz hasonló ellátó-rendszere is. A honvédségi könyvtárak mostanában jutottak el abba a fejlődési szakaszba, amelyben szükségessé vált e terület saját ismeretanyagának összefoglalása. A most megjelentetett kézikönyv erre vállalkozik, bár — igen rokonszenvesen — nem szégyelli bevallani, hogy mindenekelőtt az általános könyvtártani ismereteket alkalmazza a katonai viszonyokra. Emellett az említett könyvtárszabályzatot kívánja kiegészíteni, az abban meghatározott tennivalók módszertani vonatkozásait leírni, hogy „világosan kiderüljön: a kimondottan könyvtári szakkérdések hogyan jelentkeznek a hadseregben folyó könyvtári munka gyakorlatában.”

A kézikönyv először a könyvtárnak és a könyvtárosoknak a katonai szervezetben játszott szerepét taglalja, felsorolva a honvédségi könyvtáros személyiségével, munkastílusával kapcsolatban támasztható — meglehetősen magas — követelményeket (legyen „egy személyben pedagógus és népművelő, agitátor és a könyvtári kérdések szakembere, adatszolgáltató informátor és mozgalmi aktivista, dokumentátor és »ügyféllel« bántni tudó pszichológus. Műveltsége speciális és univerzális, személyisége megnyerő és bizal-

mat ébresztő, tudása tekintélyt parancsoló” stb.). A kommunikációs (metakommunikációs) kultúra jelentőségét külön kiemeli a kiadvány. Felvázolja azt a sajátos nevelési viszonylatrendszert, amelynek a katonai könyvtár is része, továbbá azt a döntési mechanizmust, amely a könyvtári munka hátterét, kereteit adja meg (a könyvtárat fenntartó katonai szervezet parancsnokának, a politikai helyettesnek, a kulturális munka végzésével megbízott instruktornak a szerepe, a KISZ-szel kialakítandó kapcsolatokra való utalások stb.). Hangsúlyozza a könyvtáros kapcsolatteremtő képességének, public relations-munkájának fontosságát is.

A további fejezetek aprólékosan sorra veszik a katonai könyvtárak munkájának minden fontosabb elméleti és gyakorlati vonatkozását: szólnak az állomány megtervezésének szempontjairól, az állománygyarapítás adminisztratív mozzanatairól (állománybavétel, kötetés és szerelés, raktározás, nyilvántartás stb.), a kivonásról, az állományellenőrzésről, a fel-tárásról (katalógusok, címléírás, osztályozás, az állomány elhelyezése stb.), az olvasószolgálati tevékenységről (igényfeltárás, igénykeltés, tanácsadás és felvilágosítás, az olvasók kiszolgálása). Végül az utolsó, igen terjedelmes fejezet a jogi kérdéseket tekinti át (a foglalkoztatás módjai, a munkaviszony létesítése és megszüntetése, a könyvtárosok jogai és kötelességei, a munka díjazása, a különféle pótlékok és kedvezmények, a polgári alkalmazott könyvtárosok fegyelmi, illetőleg anyagi felelőssége stb.).

A kézikönyv szemlélete általában véve igen korszerű: ez jut kifejezésre például a kommunikációs és a kapcsolatszerzési kérdések kezelésében, a nem hagyományos dokumentumok (hanglemezek, kéziratok, metszetek, térképek, aprónyomatványok, filmek, mikromásolatok stb.) figyelembevételében az állománygyarapítás tárgyalása során vagy a dezideratajegyzék, illetőleg az antikvár beszerzések jelentőségének hangsúlyozásában. (Igaz, a korszerű, integrált állományfelfogásnak a gyakorlatba való átültethetőségét megkérdőjelezzük az olyan, még fennálló ellentmondások, mint például az, hogy jelenleg „nem a könyvtáros a gazdája a folyóiratrendelésnek”). A kézikönyv megközelítési szempontjai messzemenően gyakorlatiak. Igen sok példa, nyomtatványminta segíti a kezdő könyvtári dolgozók tájékozódását.

Akad azonban néhány kifogásunk is. A szövegek összeszerkesztése kívánivalókat hagy maga után, a fejezetek színvonalára pedig egyenetlen. (Az is kissé szokatlan, hogy — nem tanulmánygyűjteményről lévén szó — az egyik fejezet szerzője egyes szám első személyben szólal meg.) Olyan kiadványtípusokra sem szerencsés címükkel utalni (*Új Külföldi Kézikönyvek, Új Kották, Új Hanglemezek*), amelyek kiadásában éppen az utóbbi időben kisebb-nagyobb zökkenők, törések voltak (az említettek közül az első kettő megjelentetése szünetel, a harmadik pedig új gazdához került). Itt-ott túlságosan egyszerűsítő megfogalmazással is találkozunk. Egy kijelentés szerint az új címléírás szabvány „lényegét tekintve

nem tér el a régitől, csak az egyes adatscsoportok elnevezései változnak.” (Általában: érdemes lett volna a szóban forgó fejezet anyagát teljesen az új szabvány szerint feldolgozni, vagy legalábbis pontosan meghatározni az eltéréseket. Természetesen az is elképzelhető, hogy a fejezet nyomdába adása idején a szerzőnek még nem volt elegendő információja a szabványról.)

Mindent összevetve: a honvédségi könyvtárosok kézikönyve gazdagítja, színesíti a hazai könyvtártani szakirodalmat. (*Magyar Néphadsereg Politikai Nevelőmunka Anyagi és Módszertani Központ, 1980. 179 l.*)

M G.

Móra László: Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ története (1883—1949)

A magyar tudománytörténet-írásban korábbi intézménytörténeteivel és tudóseletrajzaival rangot szerzett Móra László újabb műve a műszaki tudománytörténetnek és a könyvtártörténet meglehetősen elhanyagolt területének egyaránt nyeresége. Kötetében — címével ellentétben — az intézmény *előtörténetét* adja közre. Könyvének csak 305. oldalán tájékoztatja az olvasót arról, hogy az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ elődtörténete, az egykori Technológiai Könyvtár alapításának 100. évfordulójára jelenik meg a *második kötet*, lényegében tehát ez tárja fel az OMKDK 1949-ben indult történetét.

Mivel foglalkozik Móra László intézménytörténete? Azzal az úttal, amelyet az 1883-ban megnyitott Technológiai Iparmúzeum könyvtára járt végig az Állami Ipariskolával közösen eltöltött évek-től a többszörös átszervezésen és önállósuláson át az 1949. évi gyökeres változásig, amikor is a Technológiai Könyvtár a dokumentációs munka szakirodalmi bázisául szervezettel a Műszaki Dokumentációs Központ-hoz csatolták.

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ történetének *első* kötete 66 évet dolgoz fel annak az intézménynek történetéből, amelynek elévülhetetlen érdemei vannak nemcsak a magyar műszaki könyvtárügy, hanem a magyar dokumentációs munkálatok kiépítése területén is. S ebben az értelemben a szerző tulajdonképpen *két monográfiát is megírt* könyvében: az intézménytörténet mellett — azzal párhuzamosan s attól elválaszthatatlanul — a kiváló könyvtáros, bibliográfus és dokumentációs

szakember, *dr. Káplány Géza* tudományos biográfiája is. S tette ezt oly módon, hogy az olvasó nem vehet a szerző szemére semmiféle intézményi elfogultságot...

Intézménytörténet-írásunkban ugyanis gyakran tettenérhető bizonyos, különböző indítékokból táplálkozó partikularizmus. Móra László mentes az efféle korlátoktól. A Technológiai Iparmúzeum és könyvtára, majd az évek múltán önálló tevékenységet folytató, de az anyaintézmény feladatait mindenkor hűségesen szolgáló Technológiai Könyvtár történetét úgy dolgozta fel, hogy azt sohasem szakította ki sem hazánk (s benne: a főváros) gazdasági-társadalmi fejlődésének alakulásából, sem a magyar könyvtárügy egészének történetéből, hanem mindkettővel szoros egységben vizsgálta. Így az olvasó nemcsak arról kap rendkívül szemléletes képet, hogy a kiegészítés utáni Magyaror-

szágon mely területeken indult rohamos fejlődésnek az ipar, s hol mutatkozott — éppen az első világháború után tragikus-sá váló — lemaradás; hogy az ipar szerkezetén belül milyen szerep jutott a kisiparnak (és az iparosoknak maguknak), hogy a magyar műszaki fejlődés milyen mértékben volt ellátatlan a szakirodalmi tájékoztatás terén, hanem arról a rendkívül szívós, következetes és eredményes munkáról is, amelyet a Technológiai Könyvtár folytatott az egyre növekvő igények kielégítése, az új olvasóréteg megnyerése és minél korszerűbb kiszolgálása érdekében. S nyugodtan hozzátehetjük: Móra László mindezt a magyarországi könyvtárügy tablójára felrajzolva érzékelteti, számos esetben hivatkozva a korabeli statisztikákban megbúvó adatokra, gyakran egybevetve azokat a másik budapesti nagy műszaki könyvtár, a Műegyetemi Könyvtár párhuzamos eredményeivel (vagy hiányosságaival). Így könyvében voltaképpen a magyar műszaki könyvtárügy szintézisének körvonalai is felfedezhetők a jelzett időhatárok között. És még valami ...

A Technológiai Könyvtár első világháború utáni története elválaszthatatlan a

Technológiai Könyvtár Barátainak Egyesülete néven alakult társadalmi szervezet áldozatos működésétől. (Az egyesületről bővebbet lásd a *Könyvtáros* 1979. évi 8. számában. — A szerk.) Ma, amikor könyvtáraink sokat fáradoznak azon, hogy törzsközönségük tábortát kiépitve (különféle rendezvények útján is) maguk köré gyűjtsék a „pártoló tagságot”, nem minden tanulság nélküliek Móra László könyvének azok a fejezetei, amelyek e baráti egyesület munkásságát elemzik. A Technológiai Könyvtár sok állománygyarapítási és kiadási gondjában igen sokat segített az egyesület, s ez — a benne tömörülő közéleti nagyságok révén — az országos támogatással is párosult. Az mindenesetre napjainkra is példamutató lehet, ahogy a műszaki értelmiség kiválóságai mindenkor hitet tettek a Technológiai Könyvtár mellett.

Amint érzékeltetni kívántuk: Móra László könyve általános és általánosítható tanulságokkal is szolgál mindazok számára, akiknek nem közömbös a magyar könyvtárügy, a magyar dokumentációs munka. ([OMKDK] 1980. 331 l. [Soksz.])

Végh Ferenc

bibliográfiák

Egy statisztikai kiadvány számítógépes repertórium

A repertórium, melyet az olvasó — vagy terminológiai lehetőségeinkkel élve inkább: a használó — kézbe vehet, több vonatkozásban is rendhagyó mű. Alapvetően eltér a ma még megszokottaktól

annak következtében, hogy számítógéppel készült. Ha nem is az első hazai számítógépes repertórium, mint összeállítója állítja, de az tény, hogy főként a társadalomtudományi kiadványok repertóriumait tekintve igencsak az elsők közé tartozik. Maga a folyóirat (a Statisztikai Közlemények), melynek anyagát repertorizálja, szintén nem tekinthető szokványos jelenségnek. Fennállásának több mint 30 éve során megjelenése mindössze két alkalommal szünetelt — egy-egy évig —, kétszer változott a neve, három ízben a kötetek számozása, változott továbbá az időszakossága, terjedelme és belső szerkezete is. S végül, részben az előzőekből adódóan, kissé rendhagyó maga a repertórium is, mely a megszokott bibliográfiai és index (mutató) részek helyett lényegében két részből, szerzői betűrendes és KWOC-index (Keyword out of context, vagyis szövegkörnyezetből kiemelt kulcsszó) részből áll.

Nézzük meg kicsit közelebbről az em-

ILLI FRANZ SZÜLETESNAPJARA

lített szempontokat! A feldolgozás a KSH IBM 370-es számítógépén, a TEXT-PAC programcsomag szerint készült. Tekintettel azonban arra, hogy a programcsomagot más feldolgozásokhoz készítették, a repertórium előállításában ehhez kellett alkalmazkodni. Ebből fakad azután, hogy a KWOC-indexet tartalmazó részben az egyes tételek szerzőit nem írja ki a számítógép. Az is a gépi program következménye, hogy a kulcsszavak tö- és ragozott alakjai egyaránt keresőszókká válnak (például Külkereskedelem, Külkereskedelemre, Külkereskedelme, Külkereskedelmének). Noha ez általában 2—3 oldalon egymást követő 10—30 tételt jelent, az áttekintést a nem egységes nyelvtani szerkezetű keresőszavak feltétlenül megnehezítik. Főként a szakterületre leginkább jellemző fogalmak esetében (például Statisztika 19; Statisztikához 1; Statisztikai 32; Statisztikája 23; Statisztikájából 1; Statisztikájához 2; Statisztikának 1; Statisztikánk 4; Statisztikánkból 1 tétel — 8 oldalon) zavaró ez, ahol tetemesebb szóvariációval és tétellel számolhatunk, no meg azzal, hogy ezeknél a fogalmaknál eleve gyakoribb lehet a keresés is. Mindezt tovább nehezíti, hogy az index-rész alapján a cikk — a szerző nevének hiánya miatt — végső soron nem azonosítható, s csupán a keresés következő szakaszában, magából a folyóiratból derülhet ki, valóban érdekli-e a kutatót a megtalált közlemény.

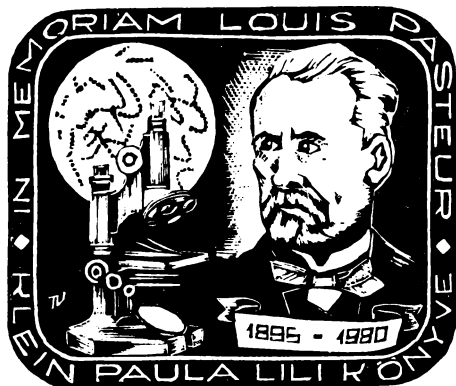
Szólunk már arról, hogy a lap neve többször változott. A repertórium az egyes tételeknél nem jelöli meg a névváltozatokat, ehelyett a szerkesztő egyes megoldást választott: a bevezetésben közli a címváltozásokat, és felsorolja az egyes címekhez tartozó évfolyamokat. Így az index tételeinél az évszám egyértelműen azonosítja a címet is, a feldolgozás viszont mentesült egy információs közlésétől, ami nyilvánvalóan terjedelmi és időbeni megtakarítást eredményezett. A folyóirat állandó rovatainak anyagát a

Nekrológok, a Nemzetgazdasági és Statisztikai Bizottság ülései, valamint a Vegyesek, egyvelegek rovatokét kivéve a repertórium terjedelmi okok miatt nem dolgozta fel teljesen. Ez a döntés teljes mértékben érthető, hiszen a kivételként említett rovatok különös tudomány- és statisztikatörténeti jelentőségűek.

A szerzői betűrendes rész a műveket időrendben sorolja fel, a KWOC-indexrészben pedig a keresőszavakhoz rendelt tételek szintén időrend szerint követik egymást. Az egyes tételeket záró kódok talán a gépi rendezést segítették, egyedi azonosítóknak tűnnek, ám róluk semmit nem árul el a bevezetés.

A két indexrészről álló repertórium tehát, mint összeállítója is vallja, eltér a hagyományos úton előállítottaktól. Nem csupán azért, mert a gépi megoldás nem tette lehetővé például a szokásos könyvtári jelek alkalmazását, és nem is elsősorban azért, mert a tételek együvé kerülése érdekében a régies szóhasználatot néhány esetben korszerűsítették. Hanem főként azért, mert a repertórium „csupán a kereséshez segédeszköz, betűhív bibliográfiai leírás közvetlenül csak a folyóiratból készíthető”, miként ez a bevezetésben olvasható. Csupán az a kérdés, kiegyenlített-e a számítógép adta előnyök az említett bibliográfiai hiányosságokat, hátrányokat. Ha az előállítás időigényességét a repertórium kétségtelen hasznosságával szembeállítjuk, egyértelmű igen lehet a válaszuk. A repertórium bizonyára értékes eszköz lesz a kutatók számára. Kár, hogy ilyen kis példányszámban (mindössze 100 darab) és gyakori forgatásra alkalmatlan kötésben látott napvilágot. (*A Statisztikai Közlemények, a Statisztikai és Nemzetgazdasági Közlemények és a Nemzetgazdasági Szemle Repertóriuma 1861—1892. Összeállította: Hernádi László Mihály. 1980. KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat. 386 l.*)

Szinainé László Zsuzsa

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE elmúlt évi 4., utolsó számában *Vásárhelyi Judit* a Győri Székesegyházi Könyvtár possessorairól szóló tanulmányosorozatát a sem Erdélyhez, sem Gyórhöz nem kapcsolható hazai személyiségek 107 könyvének ismertetésével zárja; a 132 tulajdonos többsége a nyitrai és a győri egyházmegyék papságának soraiból került ki. Nagy részüknek csak egy-egy kötetet található a könyvtárban, a szerző által bemutatott két nagyobb könyvtártöredék *Monoszlói Andrásé* és *Oláh Miklóisé* volt: Monoszlói 14, a nála egy nemzedékkel idősebb Oláh Miklós 5 kötetével szerepel a könyvek tulajdonosai között. A cikk végkövetkeztetése szerint a győri possessorok könyveinek igazi, érdembeli elemzésére csak akkor kerülhet sor, ha az ország könyvtáraiban mindenütt elkészül a régi könyvek possessorainak nyilvántartása, amelyből országos kataszter épül. Ezáltal a régi könyvtárak, illetve könyvtártöredékek közötti összefüggések felismerhetővé válnak — egyebek között könyvkötés-történeti szempontból is. Az utóbbi évek kevés számú kezdeményezéséből kiemelkedik *Soltész Zoltán*né, aki a gyöngyösi volt Ferences Könyvtár possessorait vette számba. Legújabbban a Debreceni Egyetemi Könyvtár kezdte meg a könyveiben található possessori és marginális bejegyzések módszeres feltárását. — A Könyvszemle egyéb cikkei az 1777-i és az 1806-i Ratio Educationis tankönyveiről (*Mészáros István*), valamint Bajcsy-Zsilinszky Endre és a Zilahy Lajos-féle Magyarország c. napilap 1935—1936-os kapcsolatairól szólnak — pontosabban Zsilinszkynek az olvasószervezőként a lapnál dolgozó Szabó Lőrinczhez írott leveleit ismereti *Lengyel András* —; *Borsa Gedeon* pedig az 1519-ben Rómában nyomtatott, a Gellért-legendát tartalmazó könyvet mutatja be, amely ma a Vatikáni Könyvtárban található.

A KÖNYVTÁRI FIGYELŐ idei első számának élén két, nagyon fontos, megoldatlan könyvtárügyi kérdésszöveget boncolgató írás áll: az egyik a könyvtári kutatásokkal, a másik a továbbképzéssel foglalkozik. *Katsányi Sándor* az 1976/1980-as időszak könyvtárügyi kutatási programját mérlegre téve először az eredményeket veszi számba: az olvasáskutatás kiadványokban is testet öltő látványos fellendülését; a dokumentumbázis alakításának kutatása terén a bibliometria térhódítását, az információk avulásának tudományos vizsgálatát; az információtároló és -visszakereső rendszerekkel kapcsolatos kutatásokat; a központi szolgáltatások és a könyvtári közönségkap-

csolatok kibontakozó szakirodalmát: a forrásfeltárásban az országos kéziratkatálogos előkészítő munkálatait, a helyismereti feltárásban pedig a megyei sajtó-bibliográfiákat. A cikkirő a „tartozik”-oldalon olyan hiányokat tesz szóvá, amelyek a kutatási tevékenység súlyos gyengeségeire és árnyoldalaira figyelmeztetnek: például a szakkönyvtári és felsőoktatási könyvtárhasználati vizsgálatokban lemaradtunk a nemzetközi színvonaltól; a magyar könyvtárszociológiai összegezés nem született meg; a szakkönyvtári dokumentumbázis összehangolt és gazdaságos fejlesztését szolgáló gyűjtőkori koncepció kimunkálása elmaradt; a számítógépesítésben hiányoznak az összegező-áttekintő-alapozó munkák, a külföldi elméleti eredményeket nem eléggé hathatósan alkalmazzuk; a könyvtári rendszer fejlesztésének elméleti kérdéseiről kevés kutatás folyik; az üzemszervezés modelljeinek és normatíváinak kidolgozásában lemaradás van; a történeti kutatások nem eredményezték az 1945 utáni könyvtártörténet elemző feltárását, nem született meg a könyvtártörténet szintézise sem. (A hiánylistát toldjuk meg mi is egy tétellel: a cikk állításával szemben a *megyei sajtóbibliográfiák* sora korántsem teljes — még négy megyéé hiányzik, és a régebben kiadottak pótlásai sem jelentek meg.) A szerző természetesen nemcsak a hiányokra hívja fel a figyelmet, hanem rámutat a kutatási tevékenység krónikus, orvoslandó gyengeségeire, a tennivalókra is: Például a műfaji aránytalanságokra, a szintézisek hiányára, illetve a hiánypótlás elengedhetetlen voltára és a külföldi kiadványok lefordításának szükségességére a könyvtárgépesítés, az informatika, a könyvtárgépesítés, a könyvtári üzemszervezés, továbbá a könyvtártechnológia területén. Meg kell erősíteni a kutatóműhelyeket és megjavítani az ösztönzési rendszert is. Végül pedig kevesebb feladat erőteljesebb támogatását sürgeti a szerző. — A könyvtárosok továbbképzésének elmúlt évtizedét áttekinthető cikk írója, *Győri Erzsébet* egyáltalán nem szívdéítő képet rajzol e tíz esztendőről: Hasonlata szerint még a képzés alappillérei sem épültek meg, a meglevők pedig korrodálódtak, természetes tehát, hogy az ezekre a bizonytalan oszlopokra ráépített továbbképzési rendszer maga is bizonytalan és ingataggyá vált. Az összegezés foglalkozik a központi továbbképzésekkel, különösen az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ tanfolyamaival (a tíz év alatt 36!), a szakkönyvtárak és szakirodalmi tájékoztatói központok rövidebb időtartamú továbbképzési formái-

val és a közművelődési könyvtárak által szervezett továbbképzési konferenciákkal, 2—3 napos továbbképzésekkel, a Könyvtárosegyesület tevékenységével, s olyan mulasztásokat is szóvá tesz, mint például az iskolai könyvtárosok kimaradása a továbbképzési társulásokból, valamint a könyvtáros-oktatók szervezett továbbképzésének hiánya. A jövőt illető végkövetkeztetés: a képzés alapproblémáinak megoldásával együtt a képzés és a továbbképzés egységes rendszerbe kell foglalni, majd kidolgozni a rendszer legfontosabb programjait. — A Könyvtári Figyelő továbbra is érdeklődésének egyik fókuszában tartja a számítógépesítés kérdéskörét. E számban *Kovács Ilona* a nemzeti könyvtermés gépi feldolgozásával kapcsolatos katalógusokkal, katalógizálással foglalkozik, *Hegedüs Péter* pedig a társadalomtudományi bibliográfiai adatbázisokkal összefüggő újabb irányzatokat ismerteti azoknak a tapasztalatoknak alapján, amelyeket az Egyesült Államokban szerzett Gombocz-ösztöndíjas magyar könyvtárosként. Különösen az amerikai számítógépes bibliográfiai adatbázisok gyors elterjedése érdemes felfigyelné: 1963-ban 20-nál kevesebb, 1977-ben pedig már több mint 300 volt belőlük; közülük 50-et párbeszédés (on-line) üzemmódban is el lehetett érni. (1979 januárjában az on-line adatbázisok száma már meghaladta a 100-at!) A használati költségek mérséklődése is szembetűnő: egy tipikus irodalomkutatás költsége az 1965-ös 1000 dollárral szemben napjainkban már csak 10—50 dollár. A hazánkban működő szolgáltatások közül egyedül a SZÁMOK BABILON rendszere vehető igénybe on-line üzemmódban. — A Figyelő két cikkének szomorú időszerevése van: a folyóirat egymás után közli *Csúry István* debreceni könyvtárigazgató szubjektív hangvételű *Levél a szakrefereensekhez* című írását és a cikk szerzőjéről írt nekrológót. *Havasi Zoltán* sorait. *Csúry István* cikkéből különösen a volt Eötvös-kollégiumról szóló vallomások sorok érdemelnek közfigyelmet: „A hallgató a könyvtárban élt, mert a kollégium egyetlen nagy könyvtár volt... Persze, az Eötvös-kollégium egyszeri képződmény. Más korban, más feltételek között, más szervezetben kell megvalósítani — de ugyanazt a funkciót. Mert az eszme, a modell viszont örök, vagy legalábbis nagyon időtálló. Egyetemi reform (= egyetem) tehát vagy könyvtárban, könyvtár által lesz, vagy nem lesz.”

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS januári (1.) és februári (2.) száma lényegesen különbözik egymástól: az első szám figyelmének középpontjában könyvtárügyi, a másodiknak főként szakirodalmi tájékoztatási kérdé-

sek állnak. A januári számban *N. Rác Aranika* Az UAP és a magyar könyvtárak című összefoglalásában az UAP (vagyis a kiadványok egyetemes hozzáférhetősége) program ismertetése kapcsán azt vizsgálja, hogy a magyar könyvtári rendszer mennyiben felel meg — vagy nem felel meg — az egyetemes hozzáférhetőség kívánalmainak. Aki jó helyzetképre kíváncsi a magyar könyvtárügy olyan területeit és munkaágait illetően, mint például az együttműködés, állománygyarapítás és -feltárás, könyvtárközi kölcsönzés, feltétlenül olvassa el ezt az áttekintést. *Fogarassy Miklós* a felsőoktatási és a szakkönyvtárak állományfejlesztési irányzatait vizsgálva, érdekes adatokat közöl az inflációnak a gyarapításra ható káros következményeiről, „a szép, csön-des visszafejlődés trendjéről”. Az 1970, 1974 és 1978-as statisztikai adatok alapján nem tartja szerencsésnek azt a folyamatot, amelyre a helyi műszaki-vállalati szakkönyvtárak erőteljes növekedése mellett az országos nagykönyvtárak állományfejlődésének viszonylagos megerekedése a jellemző. E cikkel vitatkozva *N. Nagy Katalin* figyelmeztet: senkit sem szabad, hogy zavarjon a helyi szakkönyvtárak „gazdagsága”, egyre gyarapodó anyagi ellátottsága. Az egymásra mutogatás helyett fontosabb, hogy „mindkét könyvtártípus számára következetesebben keressük azokat a megoldásokat, amelyek a helyi könyvtárak gazdagságát a nemzeti dokumentumvagyon szerves és intenzíven használt részévé teszik”. Egyébként a helyi szakkönyvtárak olvasótáborára 1970 és 1974 között rendkívül dinamikus nőtt, az olvasók száma csaknem másfélszeres emelkedést ért el, 1975-től 1978-ig azonban stagnálni kezdett. Fogalmuk viszont töretlenül fejlődött, alig bővülő olvasótáboruk tagjai egyre több és változatosabb típusú dokumentumot használtak. — Szellemes, nagy erudíciójú és indulatoktól fűtött *Csúry Istvánnak* az egyetemi és a főiskolai könyvtárak gazdaságtanáról szóló szakirodalmi szemléje — mint minden írása a decemberben elhunyt könyvtárigazgatónak, könyvtárteoretikusnak. A posztumusz cikk elé írt szerkesztőségi bevezetőből emlékenek tisztelegve hadd idézzünk néhány sort: „Nem tölötte be még hatvanadik életévét sem, és már több mint két esztendeje haldoklott. A szavak eközben ugyan hűtlenek lettek hozzá, de az írásban továbbra is lankadatlan maradt. Szorongatóan beszűkült lehetőségeit összpontosítva, tökéletesen... és elegánsan... látta el küldetesként vállalt társadalmi és szakmai feladatait egészen a végkifejletig. A nehéz... utak embere volt, elutasítója a megalkuvásoknak...” — A TMT februári számában *Philip Miklós* az ipar információellátásá-

nak időszerű kérdéseiről írva az igények viszonylag alacsony színvonalának okait elemzi, s az információról szóló tájékoztatás javításáért, a szabadalmak, szabványok, termékinformációk, prognózisok jobb hasznosításáért emel szót; *Kincses István* a szabadalmi tájékoztatás gépesítésének kérdéseivel foglalkozik, és ismereteli a KGST nemzetközi szabadalmi információs rendszerét is, amelyet a tagországok találmányi hivatalai most fejlesztenek ki, és amely együttműködik a bécsi székhelyű Nemzetközi Szabadalmi Dokumentációs Központtal, az INPA-DOC-kal. Ennek révén az 1973-as évvel kezdődően rendelkezünk a világ országainak túlnyomó többségéből származó szabadalmi dokumentumok bibliográfiai adataival. Adatbázisának 1976 óta összegyűjtött része mágnesszalagokon hazánkban is elérhető a KG—INFORMATIK-nál, az INPADOc heti közlönye pedig mikrofilmnap formájában áll a magyar érdeklődők rendelkezésére az Országos Tervhivatal szabadalmi tárában. (A szabványokról mint információhordozókról egyébként külön cikk is közöl a TMT.) — A folyóirat vitarovata a kongresszusi beszámolókról megjelent cikk megállapításait kiegészítve, illetve kiigazítva az Országos Széchényi Könyvtár által kezelt központi katalógusokkal és a kongresszusi kiadványok feldolgozásának, katalógizálásának nehézségeivel, az egységes szemléletű feldolgozás hiányával foglalkozik, megjegyezvén, hogy a Magyar Nemzeti Bibliográfia Időszaki Kiadványok Repertórium a szamba vesz minden olyan kongresszusi dokumentumot, amelyet hazai periodikus kiadványban jelentettek meg.

Az EGYÜTT című Szolnok megyei könyvtárközi híradó elmúlt évi utolsó,

harmadik száma terjedelme (90 oldal!), gazdag tartalma és jó színvonala alapján szinte évkönyvnek is beillik: tanulmány, műhelymunkák, országos döntések előkészítésére alkalmas helyzetfelmérések és az évkönyvek hagyományos kiegészítő műfajai — intézményeket bemutató írások, a megye könyvtárügyének szokásos bibliográfiája, valamint a bő krónikarovat — egyaránt megtalálhatók benne. A *Műhely*-rovat például két vizsgálódás megállapításait közli: *Szabó Ilona*, a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár munkatársa érettségi előtt álló gimnazista, illetve szakközépiskolás fiúk körében végzett kérdőíves olvasáselmélet, az olvasást befolyásoló környezet vizsgálatával együtt. Megállapítása szerint a szülők 46, a gyerekek 39 százalékának van legalább száz könyve, a szülők átlagosan 150, a gyerekek 100 saját könyvvel rendelkeznek, s a tanulók egy részének máris több a könyve, mint szüleinek; a szülők 60, illetve 46 százaléka rendszeres olvasó. A vizsgált fiatalok valamennyien könyvtári tagok, átlagosan két könyvtárba járnak. Közülük nem azok olvasnak többet, akiknek idejük volna rá, hanem akik többféle elfoglaltságuk ellenére is jobban tudnak gazdálkodni maradék idejükkel. Legnépszerűbb lapjaik listájának élén mindkét csoportban az Interpress Magazin és az Ifjúsági Magazin áll, a további sorrend a gimnazistáknál: Élet és Tudomány, Világ Ifjúsága, Képes Sport; a szakközépiskolásoknál: Autó-Motor, Népsport, Képes Sport, Füles. Az irodalmi folyóiratok iránti érdeklődésük elenyésző. A tíz legkedveltebb író sorrendje a gimnazistáknál: Hemingway, Merle, Thomas Mann, Verne, Rejtő Jenő, Moldova, Mikszáth, Dumas, Gárdonyi, Jókai; a szakközépiskolásoknál: Rejtő, Moldova, Hemingway, Jókai, Gárdonyi, Mikszáth, Dumas, Szilvási Lajos, Hugo, Verne. A szerző szerint 25—30 százalékuk minősíthető igényes olvasónak, akinek maradandó élményt adó olvasmányai között a modern művek és a jobb bestsellerek foglalnak el nagy helyet. E kör tagjaitól várható, hogy később magasabb ízlésszintet képviselő olvasókká válnak. — A marxista klasszikus irodalom és a magyar politikai irodalom megyei helyzetéről, olvasottságáról készített elemzés — szerzője *Szatmári Erzsébet* — arra figyelmeztet, hogy még az ilyen, látszólag az irányítók, a fenntartók és a felügyelet éber szeme előtt levő területen is mekkora kihagyások, állományhézagok és következetlenségek halmazódhatnak fel, ha az egyébként minden szakterületen, munkaágban megkövetelhető könyvtárosi gondosság és szakszerűség nincs jelen folyamatosan az

intézményben. *Pápayné Kemenczey Judit* három megye 35 közös fenntartású iskolai és gyermekkönyvtárának vizsgálata alapján e több funkciójú könyvtártípusnak nemcsak hibajegyzékét közli, hanem a javítás szándékával a kívánatos modell képét is megrajzolja, és a legfontosabb működési irányzatokat is megadja. Összegezéséből idézünk: „Ez a könyvtár... nem lényegesen olcsóbb megoldás [mint a külön működő iskolai könyvtár és a gyermekkönyvtár. — *A szerk.*]. Nem annyira gazdaságos, hogy kialakításával teljesen megtakaríthatnánk az intézmények valamelyikére szánt egész összeget, de gondos szervezésével az általános iskolások és az óvodások jobb könyvtári

ellátást kapnak. S ha nem a mindenáron való takarékoság, hanem a gyerekek művelődési lehetőségének megteremtése a cél, akkor jól működik, hasznos ez a könyvtártípus.” — Az Együtt e számban befejeződött *Szurmay Ernő* országos pályadíjat nyert tanulmányának — Könyvünnepek Szolnok megyében 1929—1978 — közlése is. A szolnoki könyvtár-igazgató könyvterjesztés-történeti munkájának sikere jó bizonyíték arra, hogy a tudományos teljesítményeket felmutatni kívánó intézmények a saját környezetük múltjának, hagyományainak színvonalas feltárásával országos missziót vállalhatnak, és ilyen vonatkozásban értékes, úttörő szerepet is betölthetnek.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

BARTÓK-MAPPÁT adott ki az évfordulóra a Fővárosi Szabó Ervin könyvtár. Az ezer példányban készült, 16 nagy alakú (30,5×41,5 cm) oldalon fénykép-, illetve újságcikk-, valamint kottareprodukciókat tartalmazó, kiállítási célokra kiválóan alkalmas összeállítást a könyvtár 60 forintért árusította, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ részére pedig további ezer, ingyenes példányt nyomtatott, sőt a nagy érdeklődés következtében második kiadást is megjelentetett a mappából. Az életrajz időrendjéhez igazodó, szemléletes és érdekes dokumentumokat Aknay Tibor és Gosztola Gábor válogatta, illetve állította össze. (1980)

KODOLÁNYI JÁNOSRÓL jelentetett meg ajánló bibliográfiát a Baranya megyei Könyvtár. A nyomtatásban közreadott, fényképreprodukciókkal is illusztrált kiadvány iskolapéldája az olvasmányos, mégis szakszerű, tudományos hitelességű bibliográfiának. Összeállítója, Tüskés Tibor arra törekedett, hogy az író világába a leginkább hozzáférhető művek révén vezesse be az olvasót. A nyolcvanadik születési és a huszadik halálórási évforduló alkalmából kiadott füzet az élet-

mű rövid méltatása után **Kodolányi János Pécsnek és Baranyának szóló üzenetét közli, majd életrajzi kronológiát ad. A szorosan vett bibliográfiai rész az író 1955 után megjelent munkáit sorolja fel könyvészeti utalásokkal, a rájuk vonatkozó, 1961 óta megjelent ismertetések, kritikák adataival, valamint a művekből vagy a recenziókból vett részletekkel együtt. (A Kodolányira vonatkozó irodalmat 1960-ig Varga Rózsa és Patyi Sándor munkája, A népi írók bibliográfiája vezeti számba; ezt az Akadémiai Kiadó jelentette meg 1972-ben.) A művek betűrendes felsorolása után a bibliográfia az íróról szóló összefoglaló tanulmányok, majd a Kodolányi-levestár, a Kodolányi-arc képek, illetve -illusztrációk adatait közli; a bibliográfia szövegrészét pedig a róla szóló néhány visszaemlékezés, továbbá egy Kodolányi-levél zárja. (1980 [1981] 63 l., 4 t.)**

A SZOLNOKI SZIGLIGETI SZÍNHÁZ MŰHELYE 1980—1981 című sorozat hetedik kiadványaként *Shakespeare Troilus és Cressida*, nyolcadik köteteként pedig *Nicola Manzari Pablito* nővérei c. darabjának szöveggönyv-hasonmását jelentette meg a szín-

ház és a Versegly Ferenc Megyei Könyvtár. A 300—300 példányban közreadott színházi zsebkönyvek kiadói arra törekedtek, hogy mindkét színművet közelebb hozzák a nézőkhöz, ezért jegyzetekkel, darabismertetésekkel, továbbá a spanyol mű esetében a polgárháborúról szóló tanulmánnyal, a Shakespeare-tragikomédia esetében pedig részletes bibliográfiával is segítik tájékozódásukat. A bibliográfiát *Szathmáry Györgyné* és *Kósa Károly* állította össze.

A **LAKÓTELEPEK** címmel adott ki annotált bibliográfiát a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára. Az intézmény Tudományos Műszaki bibliográfiák nevű sorozatának 15. számaként sokszorosításban, 300 példányban megjelentetett jegyzék összeállítója, *Gáspárné Demeter Judit* az utóbbi évek lakótelepépítési és -tervezési kérdéseinek szakirodalmát tekinti át, mégpedig nemcsak a szűkebben vett építészeti műveket, hanem a tervezők számára fontos egyéb — például szociológiai — munkákat is figyelembe véve. A csaknem 240 tétel, magyar és idegen nyelvű szakirodalmat, valamint magyar nyelvű diszsertációkat, kutatási jelentéseket, szabályzatokat fel-

táró bibliográfiát tanulmány vezeti be, amely a lakóteleptervezés és -építés legfrissebb irodalmának értékelése alapján a téma néhány súlyponti kérdésére hívja fel a szakemberek figyelmét. (1980 [1981] 106 l.)

A TÁGASSÁG ISKOLÁJA címmel szülővárosa, Szekszárd tiszteleg Mészöly Miklósnak az író 60. születésnapjára kiadott összeállításával, illetve bibliográfiával. A megyei könyvtár által 300 példányban sokszorosított, Devocseri Zoltán által szerkesztett füzet előszavában Mészöly Miklós emlékezik gyermek- és ifjúkorának városára, majd idézetek, műveiből vett gondolatok következnek, végül munkáinak 26 tételes bibliográfiája következik a rájuk vonatkozó kritikák számbavételével együtt. A kiadványt az író 60. születésnapja alkalmából írt köszöntő írások válogatott jegyzéke zárja.

„TAVASZ VAN! GYÖNYÖRŰ” — e József Attila-idézet olvasható annak az ajánló jegyzéknek a címlapján, amelyet a Szolnoki Megyei Könyvtár adott ki, hogy a tavaszi ünnepek időszakában ezek jelentőségéhez illően segítse a gyermekekkel foglalkozó könyvtárosok, nevelők munkáját. Szücs Gyuláné gyermekkönyvtáros 300 példányban sokszorosított összeállítása először a népszokásokkal foglalkozik, majd a húsvéti és a tavaszi versek, mesék, előadható jelenetek válogatását nyújtja, második részében pedig nemzeti és nemzetközi ünnepeink (március 15., márc. 21., ápr. 4., máj. 1.) megünnepléséhez kínál verseket, elbeszéléseket, műsorokat. Az összeállítás nagy módszertani erénye, hogy a verseket minősítő jellel látja el a tíz éven aluliaknak és az ennél idősebbeknek ajánlott költemények megkülönböztetése végett. (1981. 46 l.)

MUNKÁSMŰVELŐDÉS HAJDAN ÉS MA címmel a Debreceni Megyei Könyvtár Hajdú-Bihar más szerveivel és intézményeivel közösen kiadta azoknak az előadásoknak a szövegét, amelyek az 1980. okt. 15—24-én tartott III. Hajdú-Bihar megyei munkásmozgalm-történeti héten hangzottak el. A *Források és adatok Hajdú-Bihar megye művelődéstörténetéhez* nevével sorozat második kiadványaként 500 példányban, sokszorosításban megjelentetett kötetet *Bényei Miklós* szerkesztette, s ugyancsak ő a szerzője a debreceni munkásművelődés 1945 előtti történetével foglalkozó egyik tanulmánynak, amely számos könyvtártörténeti adalékot is tartalmaz. A megye munkásságának könyvtárhasználati, olvasási kultúrájáról *Simon Zoltán* előadása szól, de a közölt egyéb szövegek legtöbbször szintén találhatók könyvtári, olvasókörti vonatkozások. (1980 [1981] 256 l.)

1945. **ÁPRILIS 4.** emlékére műsorterveket és irodalmijegyzéket adott ki a Dunaujvárosi Munkásművelődési Központ keretében működő könyvtár. *Vighné Mátrai Ildikó* összeállítása három részből áll: a „Barátom, éber légy a földön” című műsorterv a hazaszeregettről szól, illetve a háborúra emlékeztető gondolatok jegyében készült; a második rész „Emlékező tájak” címmel a magyarországi felszabadító harcok felidézéséhez ajánl irodalmat, illetve közöl nagyobb választékot kínáló műsortertvet; a harmadik rész „Szabadság, tégy gazdaggá minket!” címmel az április 4-i műsorokhoz javasol 64 verset és több mint 20 prózai írást: dokumentumot, elbeszélést, regény- és visszaemlékezés-részletet. (1981. 39 l., soksz.)

IDEGEN NYELVŰ TERMÉSZETTUDOMÁNYI KÉZIKÖNYVEK bibliog-

rafiáját adta ki az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. A **természettudományok (500—590), az alkalmazott tudományok (610—629; 630—640; 650—690)** és a földrajz elérhető, friss, változatos műfajú anyagát feltáró könyvészetet Fodor Zsolt, Jantsits Gabriella és Ordódy Mária gyűjtése alapján Szabó Sándor állította össze. A külföldi társadalomtudományi kézikönyveket számba vevő bibliográfia folytatásának tekinthető kiadvány fő szerkesztési elve a közművelődési könyvtári igények figyelembevétele és a különféle dokumentumok műfaji gazdagságának érzékeltetése volt. A 653 tételes bibliográfia rövidített címlírásokat alkalmaz, ahol azonban szükségesnek látszott, egy-két mondatos annotációk is utalnak a művek jellegére, használatosságára. Újdonsága az összeállításnak, hogy aránylag nagy számú referáló, illetve indexelő vállalkozást is bemutat, mégpedig többnyire a szolgáltatás nyomtatott (nem mágnesszalagos) változatának címe alatt. (1981. NPI. 100 l. — 14,50 Ft)

A FELSFŐKŰ KÖNYVTÁROSKÉPZÉSI KONFERENCIA RÉSZTVEVŐINEK TÁJÉKOZTATÓJA című kiadványsorozat 6. füzetében az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanszéke a szocialista országok könyvtárosképzésének különböző kérdéseit tárgyaló dokumentumokat tett közzé német és orosz nyelven. A felsőfokú könyvtárosképzéssel foglalkozó egyik nemzetközi konferenciát 1974-ben Budapesten rendezték, anyagának közreadása azonban Kiss István tanszékvezető halála miatt elhúzódt. A sokszorosításban megjelentetett, hatnyelvű címlappal kiadott füzet első része a felsőfokú

könyvtárosképzés 1964 és 1974 közötti fejlődésével foglalkozik magyar, NDK-beli, lengyel és szlovák szerzők írásai alapján, a második rész pedig információszakemberek képzéséről szóló írásokat közöl. A függelékben megemlékezés olvasható Kovács Mátéről és Kiss Istvánról, továbbá egy történeti áttekintés — Szelle Béla tollából — a magyar egyetemi könyvtárosképzés harminc évéről. (Lásd a szerzőnek a Könyvtáros 1979 júniusi számában megjelent cikkét is ugyanerről a témáról.) (1980 [1981] 85 l.)

A PÉCSI KÖNYVTÁRAK KURRENS FOLYÓIRATLELŐHELY-JEGYZÉKÉT adta ki a Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára. A Baranya megyei könyvtárközi bizottság támogatásával, az intézmények közötti gyümölcsöző együttműködés szép jeleként közreadott kitűnő segédletet Rúzsás Lajosné Faluhelyi Vera, az orvostudományi egyetem könyvtárának igazgatója állította össze, előszavát pedig — a vállalkozás művelődéspolitikai jelentőségét mintegy aláhúzva — a megyei tanács művelődésügyi osztályának vezetője, Bernics Ferenc írta. A 400 példányban sokszorosított jegyzék első felében, 133 oldalon az együttműködő 26 pécsi tudományos, szak- és közművelődési könyvtárnak járó külföldi, második részében pedig 85 oldalon a magyar periodikumok címadatai található betűrendes csoportosításban, a folyóiratok lelőhelyének feltüntetésével együtt. Érdekes és fontos újítása a kiadványnak, hogy függelékében megjelenő az együttműködő könyvtárak reprográfiai felkészültségét, illetve másolatszolgáltatási körülményeit is: milyen típusú másológéppel rendelkezik a könyvtár, vállal-e

mennyiért és milyen határidőre másolást, kölcsönöz-e kurrens folyóiratszámokat stb. (1981. 231 l.)

ÍGY LÁTTÁK... címmel szemelvénygyűjteményt adott ki a Bartók-évfordulóra a Szekszárdi Megyei Könyvtár. Az 500 példányban sokszorosított füzet első részében a Tolna megyei sajtóból és a megyéhez kötődő alkotók műveiből vett idézetek, részletek kívánják érzékeltetni a nagy zeneszerző jelenlétét a megye kulturális életében, a második rész pedig ajánló bibliográfia: a Bartók-szakirodalomból válogatott művek felsorolása, illetve a zenei részlegben megtalálható hanglemezeinek és kottáinak jegyzéke. (1981. 41 l.)

KÉPESSÉGEK, INTEL-LIGENCIA, KÉPESSÉG-ÉS INTELLIGENCIA-VIZSGÁLATOK a címe az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum T/217 jelzésű témabibliográfiájának, amelyet Baróti Ferencné állított össze. A korábbi években *Tehetség és egyéni képességek* címmel megjelent hasonló bibliográfiákhoz kapcsolódó, 200 példányban sokszorosított kiadvány két részből áll: első felében a címben megjelölt tárgykör 179 tételes, az elmúlt hét-nyolc év szakirodalmából válogatott jegyzékét közli, a kiegészítő részben pedig a gondolkodásra nevelés, képességfejlesztés, kreativitás, tehetséggondozás, pályaválasztás tárgykörének friss, 1980-tól 1981 februárjáig megjelent, csaknem 200 tételes szakirodalmában ka-lauzolja el az érdeklődőket. (1980 [1981] 57 l.)

A MAGYAR NYELVŰ PAPIRIPARI SZAKIRODALOM 1945—1980-as bibliográfiáját adta ki a Papíripari Vállalat kutató-intézetének műszaki tájékoztató szolgálata. A Rózsasáhegyi Tiborné, Rutkai Ágnes és Tarján Ferencné

által összeállított, 400 példányban, sokszorosításban közzétett, annotációk nélküli jegyzék először a 35 év alatt megjelent szak-könyveket, tankönyveket és egyéb dokumentumokat sorolja fel időrend szerint 188 tételben, majd a Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület nemzetközi műszaki-tudományos konferenciáinak dokumentumait veszi számba, végül a Papíripari Műszaki-Gazdasági Tájékoztató, valamint a Papíripari Vállalat kutatóintézetének közleményei című sorozat írásait, illetve a vállalati szakmai napok anyagait tárja fel — ugyanennyi tételben. Az egyéb kiadványok rövid jegyzéke után szerzői névmutató zárja a bibliográfiát. (1980. 74 l.)

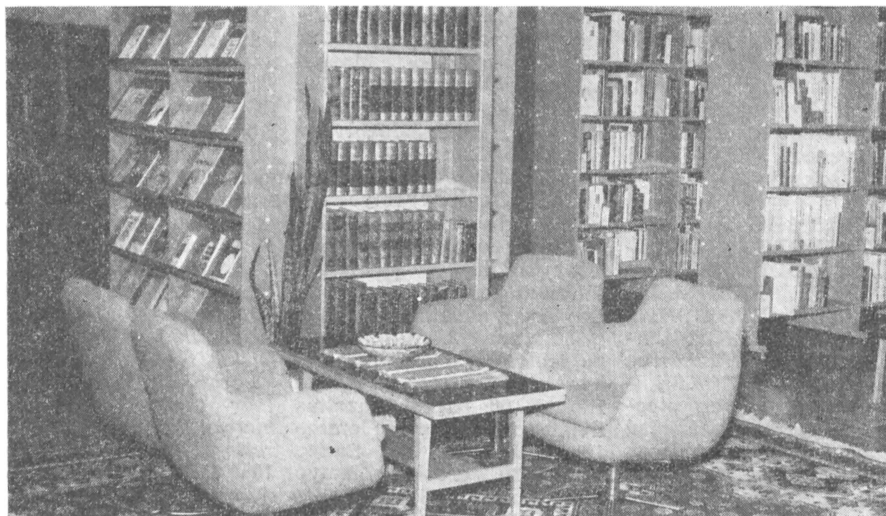
HANGLEMEZKATALÓ-GUSSAL jelentkezett két nagyobb közművelődési könyvtárunk zenei részlege március folyamán: az egyiket a Szombathelyi Megyei Könyvtár, a másikat a Dunaújvárosi Munkásművelődési Központ és Könyvtár adta ki. A szombathelyi hanglezemézkatalógus a kettes sorszámot viseli — mivel folytatása az 1975-ben megjelent hasonló kötetnek —, és az 1975—1979-es időszak beszerzéseiről tájékoztat. A lemezen hallható műveket sorolja fel, mel-lőzve a hanglezemre vonatkozó egyéb adatok, például a lejátszási idő feltüntetését. Az *Útő Margit* és *Krutzler Ferenc* által összeállított, 500 példányban sokszorosított, testes kötet hét fő részre tagolódik (komolyzene; népzene; jazz; társadalmi, politikai, mozgalmi felvételek; irodalmi felvételek; lemezek gyermekeknek; nyelvleckék) (1980 [1981], 284 l.) — A dunaújvárosi katalógus a könyvtár komolyzenei gyűjteményének első ötszáz lemezét tárja fel a szerzők betűrendjében, s mintegy gyors-tájékoztatóként ugyancsak mellőzi a köz-

remüködők és az előadói apparátus felsorolását. A könyvtár további jegyzékek kiadását is tervbe vette a verseket, mozgalmi dalokat, indulókat, himnuszokat tartalmazó lemezek megismeretése végett. (1980 [1981] 59 l. — soksz.)

ÁPRILIS 1-IG A SZERKESZTŐSÉGBE ÉRKEZETT PERIODIKUS KIADVÁNYOK; MUNKABEZÁMOLÓK, STATISZTIKAI JELENTÉSEK, MUNKATERVEK: *Hungarika Irodalmi Szemle. Külföldön, idegen nyelven megjelent magyar vonatkozású könyvek és folyóiratcikkek válogatott bibliográfiája. 1981/1. (január-március) (Országos Széchényi Könyvtár); Információ a könyvtári és információs munka eszközeiről és berendezéseiről (1980/4. sz.) 1. Számítástechnika.* Tartalma: ESZ 7064 display alfanumerikus és grafikus adatok megjelenítésére, ESZ 7906 csoportos display egység, IBM szímes display, ESZ 5066 cserélhető mágneslemez tároló, KRS 4201 kisszámítógép-rendszer; (1980/5. sz.) 5. Szervezőtechnika. Tartalma: LMS—150 könyvtári lift, Zippel-rendszerű számítástechnikai kéziköcs, I., II., Velleda író- és vetítőfelület, Duplex csőposta; (1980/6. sz.) 2. Audiovizuális technika. Tartalma: Tesla B 57, B 90, B 100 magnetofon, Unitra ZK 246 magnetofon, Poppy CD—580 kazettás magnetofon; (1980/7. sz.) 4. Mikrofilmtechnika. Tartalma: Explorer 14 mikrofilmolvasó, Vista mikrofilmlap-olvasó, Kézi mikrofilmlap-olvasó, Microvision zseb-mikrodokumentum-néző, Mikrofilmolvasó-készülékekhez tisztító eszközök; (1980/8. sz.) 3. Reprógráfia. Tartalma: Lumoprint Economy 20 és 30 másoló, Lumoprint Solid A 3 másoló, OCE 1700 DF másoló S 20 vagy S 30 osztályozóval, Gestetner 1543 stencil nyomóformakészítő berendezés; (1980/

9. sz.) 1. Számítástechnika. Tartalma: KRS 4201 kisszámítógép-rendszer, Videoton VT 340 display, Mátrix nyomtató DARO 1156, Lyukszalag-lyukasztó DARO 1215, Lyukszalagolvasó Robotron 1210; (1980/10. sz.) 5. Szervezőtechnika. Tartalma: Gaylord folyóirat-tároló állványok, SE-LIN címkéző rendszer, Gaylord könyvkötők, Swingline fényszalagos nyomtató, Gaylord elektromos toll; (1980/11. sz.) 2. Audiovizuális technika. Tartalma: Sanyo video-rendszer, Sanyo Plus D 60 stereo kazettás magnetofon; Sanyo lemezjátszó Plus Q 25, Sanyo DCA 30 erősítő, Sanyo hangdobozok SX—160 és SX—422; (1980/12. sz.) 4. Mikrofilmtechnika. Tartalma: ABR 600 mikrofilmolvasó, ABR 650 mikrofilmolvasó, -nagyító, ABR 610 mikrofilmlap-olvasó, -nagyító, ABR 100 mikrofilm-fellevő, ABR 400 mikrofilmolvasó, -tasakoló; (1980/13. sz.) 3. Reprógráfia. Tartalma: Rank Xerox 3400, 3450 másoló, OCE 1550 másoló, OCE ARC 1900 és ARC 1900/S 20 másoló, OCE 913 vágó; (1980/14. sz.) 1. Számítástechnika. Tartalma: Adatgyűjtő terminál TA 20 SE, Dialog terminál TA 80, Elektronikus írógép SE 2000, Terminál-rendszer TA 1520/1540, Számítógép-rendszer TA 1100 C; (1980/15. sz.) 5. Szervezőtechnika. Tartalma: Kartontároló szekrény KT típus, Függőtasakos tárolószekrény KG—4 típus, Térkép- és rajztároló-szekrény RTA típus, Katalógusszekrény KSZ—40 típus, Mágneslemez-tároló szekrény MLT típus, Téka típusú állványok; (1981/1. sz.) 2. Audiovizuális technika. Tartalma: REVOX B 750 stereo erősítő, REVOX B 77 Tape-deck, REVOX B 790 lemezjátszó, REVOX BX 4100 hangfal, REVOX M 3500 mikrofon (OSZK KMK); *Irodalomkutatások. Az általános és nyilvános könyvtárakban elvégzett iroda-*

*lomkutatások jegyzéke. 1981. március (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Könyvtári Tájékoztató. 1981. március (Nagyközségi és Járási Könyvtár, Edelény); Külföldi Pedagógiai Információ. 1980/8—9—10. sz. (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum); Mezőgazdasági Olvasó 1981 (Hajdúhadházi Nagyközségi Könyvtár); [A] Petőfi-émlékönyvtár — Debrecen — kisgrafikai füzetek 1. sz. Diskay Lenke ex librisi és kisgrafikái; Szabolcs-Szatmár megye irodalma. A megyei könyvtár helyismereti tájékoztatója. 1980/9., 10., 11., 12. (Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár, Nyíregyháza); Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról „A” sorozat. Referátumok. 1981/2. sz., „B” sorozat. Bibliográfia. 1981/2. sz. (Marx Károly Közgazdaságtud. Egyetem. Központi Könyvtár. Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból. 1981. február (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Tájékoztató jegyzék vezetőik számára. 1981/2. sz., február (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); Új Média 1980/4., 1980/5. sz. (Országos Oktatástechnikai Központ, Veszprém); Új szakkönyvek az Országos Műszaki Könyvtárban. 1981/1. sz. (OMKDK). — Jelentés 1980. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); Tájékoztató Békés megye közművelődési könyvtárainak 1980. évi tevékenységéről [Békéscsabai Megyei Könyvtár]; Vas megyei közművelődési könyvtárak számokban 1980. (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); A magyar könyvtárak bibliográfiai tervei 1981. (Országos Széchényi Könyvtár. Könyvtártudományi és Módszertani Központ); *Írányelv a vasas művelődési intézmények és könyvtárak tartalmi, szervezeti, anyagi, személyi feltételeinek fejlesztésére (1981—1985).**

**A Mezőgépipari Szövetkezeti Közös Vállalat
legújabb terméke a
TÉKA
könyvtári bútorcsalád**

Tartóoszlop: bútorlap; laminált tölgy

Polc: lemezpolc; rilzánózott vagy festett felületkezeléssel,
a kívánt színben

**I. és II. jelű változatban, a megrendelő által meghatározott
polcosztással készül**

Polcállítási lehetőség: 5 cm-enként

Magasság az I. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm, 270 cm,
a II. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm

Díjtalan tanácsadás

Gyártja és forgalmazza:

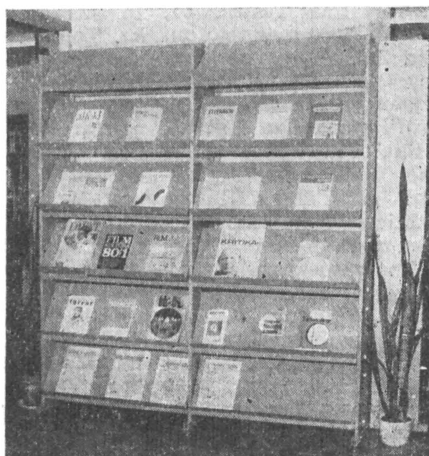
Mezőgépipari Szövetkezeti

Közös Vállalat, Szany

Ügyintéző: Németh László

Postacím: TÖVÁLL

Szany, Ady E. u. 9317

IN MEMORIAM

TORRÓ VILMOS
könyvjegyeiből
(Cikkünket lásd a 300. oldalon)

